

**TEMEL EĞİTİMDE DRAMA YÖNTEMİ İLE SORUMLULUK  
DEĞERİNİN ÖĞRETİMİ**

**Ebru Özçelik**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ  
TEMEL EĞİTİM ANA BİLİM DALI**

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ  
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**AĞUSTOS, 2019**

## TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU

Bu tezin tüm hakları saklıdır. Kaynak göstermek koşuluyla tezin teslim tarihinden itibaren .....(....) ay sonra tezden fotokopi çekilebilir.

### YAZARIN

Adı : Ebru

Soyadı : Özçelik

Bölümü : Temel Eğitim ABD Sınıf Öğretmenliği Bilim Dalı

İmza :

Teslim tarihi :

### TEZİN

Türkçe Adı : Temel Eğitimde Drama Yöntemi ile Sorumluluk Değerinin Öğretimi

İngilizce Adı : Teaching The Responsibility Value with Drama Method in Basic Education

## **ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI**

Tez yazma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım tüm kaynakları kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak kaynakçada belirttiğimi ve bu bölümler dışındaki tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu beyan ederim.

Yazar Adı Soyadı: Ebru Özçelik

İmza: .....

## JÜRİ ONAY SAYFASI

Ebru ÖZÇELİK tarafından hazırlanan “Temel Eğitimde Drama Yöntemi ile Sorumluluk Değerinin Öğretimi” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği / oy çokluğu ile Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Temel Eğitim Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

**Danışman:** (Prof. Dr. Bekir BULUÇ)

.....

(Temel Eğitim Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi)

**Başkan:** (Doç. Dr. Mustafa KALE)

.....

( Temel Eğitim Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi)

**Üye:** (Dr. Öğretim Üyesi Yasemin KUŞDEMİR )

.....

( Temel Eğitim Anabilim Dalı, Kırıkkale Üniversitesi)

Tez Savunma Tarihi: ...../...../.....

Bu tezin Temel Eğitim Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans tezi olması için şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Prof. Dr. Selma Yel

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü

.....

## TEŞEKKÜR

Lisans sürecinden başlayarak özellikle Yüksek Lisans sürecinde hem ders hem de tez dönemlerimle bana yol gösteren ve yardımlarını esirgemeyen saygıdeğer hocam Prof. Dr. Bekir Buluç' a sonsuz teşekkürü bir borç bilirim. Aynı zamanda tüm konularda yardımını esirgemeyen sevgili hocam Elif Büşra Uzun'a, uygulama yaptığım okulda bana yardımcı olan okul yönetimine, öğretmenlerine ve uygulamaya katılan öğrencilere, süreç boyunca desteğini ve dualarını esirgemeyen aileme ve arkadaşlarıma sonsuz teşekkür ederim.

# **TEMEL EĞİTİMDE DRAMA YÖNTEMİ İLE SORUMLULUK DEĞERİNİN ÖĞRETİMİ**

**(Yüksek Lisans Tezi)**

**Ebru Özçelik**

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ**

**EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**Ağustos, 2019**

## **ÖZ**

Bu araştırmada ilkokul dördüncü sınıf Sosyal Bilgiler dersinde “Sorumluluk” değerinin öğretiminde drama yönteminin kullanılmasının öğrencilerin sorumluluk düzeylerine etkisi belirlenmiş, öğrencilerin bu konudaki görüşleri alınmış ve drama yöntemi ile sorumluluk değeri öğretime ilişkin önerilerde bulunulmuştur. Araştırmada nitel ve nicel desenlerin birlikte kullanıldığı karma yöntem kullanılmıştır. Araştırmanın nicel boyutunda öntest-sontest kontrol gruplu model kullanılmıştır. Öğrencilerin sorumluluk seviyelerini belirlemek amacıyla Golzar (2006) tarafından geliştirilen “Sorumluluk Ölçeği” kullanılmıştır. Araştırmanın nitel boyutunu ise öğrenci görüşmeleri ve araştırmacı gözlemleri oluşturmaktadır. Öğrenci görüşlerini belirlemek için araştırmacı tarafından geliştirilen “Öğrenci Görüşme Formu” kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu 2018-2019 eğitim öğretim yılı güz döneminde Mardin iline bağlı bir merkez ilçe olan Artuklu ilçesinde bulunan bir devlet okulunda öğrenim görmekte olan 40 deney 40 kontrol grubu öğrencisi olmak üzere 80 ilkokul dördüncü sınıf öğrencisi oluşturmaktadır. Araştırmada deney ve kontrol grupları yansız olarak oluşturulmuştur. Nitel veriler için ise nicel boyutta belirlenen deney grubundan basit tesadüfi örneklem yöntemi kullanılarak seçilen öğrencilerle nitel görüşme yapılarak elde edilmiştir. Araştırmanın nicel veri analizlerinde

betimleyici analizlerden aritmetik ortalama, medyan, standart sapma, bağımlı gruplar t-testi, bağımsız gruplar t-testi kullanılmıştır. Nitel verilerin analizinde ise içerik analizi yaklaşımından faydalanılmıştır. Araştırma sonucunda drama yöntemi ile “Sorumluluk” değeri öğretimi yapılan deney grubu öğrencilerinin tutum puanlarının uygulama öncesine göre arttığı ancak kontrol grubu öğrencilerinin tutum puanlarında bir artış olmadığı görülmüştür. Görüşmeler sonucunda ise uygulamadan sonra öğrencilerin “Sorumluluk” değerine ilişkin farkındalık düzeylerinin arttığı anlaşılmaktadır. Araştırmacı gözlemleri ile de öğrencilerin derslerden oldukça keyif aldığı ve değeri günlük hayata aktarımının bir başka ifadeyle içselleştirmenin kolaylaştığı görülmüştür. Bu da değer öğretiminde drama yönteminin oldukça etkili bir yöntem olduğunu ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler : Değer, değer öğretimi, sorumluluk, drama yöntemi

Sayfa Adedi : 139

Danışman : Prof.Dr. Bekir BULUÇ

# **TEACHING THE RESPONSIBILITY VALUE WITH DRAMA METHOD IN BASIC EDUCATION**

**(Master Thesis)**

**Ebru Özçelik**

**GAZI UNIVERSITY**

**GRADUATE SCHOOL OF EDUCATIONAL SCIENCE**

**August, 2019**

## **ABSTRACT**

In this research, the effect of using the drama method in the teaching of the value of “responsibility in the fourth grade social studies course was determined and the opinions of the students were taken and suggestions were made regarding the drama method and responsibility value teaching. Mixed method was used in the study in which qualitative and quantitative patterns were used together. In the quantitative aspect of the study, the model with pre-test and post-test control group was used. “Responsibility Scale” developed by Golzar (2006) was used to determine student attitudes. The qualitative dimension of the research is student interviews and researcher observations. “Student Interview Form” developed by the researcher was used to determine the views of the students. The study group of the study consists of 80 elementary school students including 40 experimental and 40 control group students studying in a public school in Artuklu district, a central district of Mardin province in the fall semester of 2018-2019 academic year. Experimental and control groups were formed impartially. For qualitative data, it was obtained by qualitative interview with the students selected from the experimental group determined by quantitative dimension using simple random sampling method. In the quantitative data analysis of the study, arithmetic mean, median, standard deviation, dependent groups t-test

and independent groups t-test were used. In the analysis of qualitative data, content analysis approach was used. As a result of the research, it was observed that the attitude scores of the experimental group students who were taught the “Responsibility” value by drama method increased compared to the pre-application, but there was no increase in the attitude scores of the control group students. As a result of the interviews, it is understood that the awareness level of the students about “Responsibility” value increased after the application. With the observations of the researchers, it was seen that the students enjoyed the lessons very much and it was easier to internalize the transfer of value to daily life. This reveals that drama method is a very effective method in teaching value.

Key Words: Value, value teaching, responsibility, drama method

Number of Pages: 139

Advisor: Prof. Dr. Bekir Buluç

## İÇİNDEKİLER

|                                              |      |
|----------------------------------------------|------|
| TELİF HAKKI ve TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU ..... | i    |
| TEŞEKKÜR.....                                | v    |
| ÖZ .....                                     | vi   |
| ABSTRACT .....                               | viii |
| İÇİNDEKİLER.....                             | x    |
| TABLolar LİSTESİ.....                        | xiv  |
| BÖLÜM 1 .....                                | 1    |
| GİRİŞ.....                                   | 1    |
| Problem Durumu.....                          | 1    |
| Problem Cümlesi .....                        | 4    |
| Araştırmanın Amacı .....                     | 4    |
| Araştırmanın Alt Problemleri.....            | 4    |
| Araştırmanın Önemi .....                     | 5    |
| Araştırmanın Varsayımları.....               | 6    |
| Araştırmanın Sınırlılıkları .....            | 6    |
| Tanımlar.....                                | 6    |
| BÖLÜM 2.....                                 | 8    |
| KURAMSAL ÇERÇEVE .....                       | 8    |

|                                                                |           |
|----------------------------------------------------------------|-----------|
| Değer .....                                                    | 8         |
| Değer Öğretimi .....                                           | 11        |
| Değer Öğretim Yöntemleri.....                                  | 12        |
| Değerleri Telkin Etmek/ Aktarmak .....                         | 15        |
| Değerleri Açıklamak/ Belirginleştirmek.....                    | 16        |
| Değer Analizi.....                                             | 16        |
| Ahlaki Muhakeme .....                                          | 17        |
| Eylem ve Gözlem Yoluyla Öğrenme .....                          | 17        |
| Gizil Öğrenme .....                                            | 18        |
| Sorumluluk Değeri .....                                        | 18        |
| Sosyal Bilgiler Dersinde Sorumluluk Değeri .....               | 18        |
| Değer Öğretiminde Drama Yöntemi .....                          | 19        |
| İlgili Araştırmalar .....                                      | 19        |
| <b>BÖLÜM 3.....</b>                                            | <b>25</b> |
| <b>YÖNTEM.....</b>                                             | <b>25</b> |
| Araştırmanın Modeli.....                                       | 25        |
| Çalışma Grubu .....                                            | 27        |
| Deney ve Kontrol Gruplarının Oluşturulması.....                | 28        |
| Nitel Görüşme Yapılan Öğrencilerin Belirlenmesi.....           | 28        |
| Veri Toplama Araçları.....                                     | 28        |
| Nicel Veri Toplama Araçları .....                              | 28        |
| Nitel Veri Toplama Araçları.....                               | 29        |
| Veri Toplama Süreci .....                                      | 30        |
| Deney ve Kontrol Gruplarında Yürütülen Uygulama Süreçleri..... | 30        |
| Uygulama Sürecinde Araştırmacının Rolü.....                    | 31        |

|                                                                     |           |
|---------------------------------------------------------------------|-----------|
| Araştırma Kapsamında Ele Alınan Değer .....                         | 32        |
| Sorumluluk Değerine Yönelik Drama Etkinliklerinin Hazırlanması..... | 32        |
| Verilerin Analizi .....                                             | 32        |
| Nicel Verilerin Analizi.....                                        | 33        |
| Nitel Verilerin Analizi .....                                       | 33        |
| <b>BÖLÜM 4 .....</b>                                                | <b>34</b> |
| <b>BULGULAR VE YORUMLAR.....</b>                                    | <b>34</b> |
| Nicel Verilere İlişkin Bulgular .....                               | 34        |
| Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular.....                          | 34        |
| İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular .....                          | 35        |
| Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular .....                          | 36        |
| Dördüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular .....                        | 37        |
| Beşinci Alt Probleme İlişkin Bulgular .....                         | 38        |
| Altıncı Alt Probleme İlişkin Bulgular .....                         | 38        |
| Yedinci Alt Probleme İlişkin Bulgular .....                         | 39        |
| Sekizinci Alt Probleme İlişkin Bulgular .....                       | 40        |
| Dokuzuncu Alt Probleme İlişkin Bulgular .....                       | 41        |
| Nitel Verilere İlişkin Bulgular.....                                | 43        |
| Onuncu Alt Probleme İlişkin Bulgular.....                           | 43        |
| On Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular .....                      | 67        |
| <b>BÖLÜM 5.....</b>                                                 | <b>82</b> |
| <b>SONUÇ VE ÖNERİLER.....</b>                                       | <b>82</b> |
| Sonuçlar.....                                                       | 82        |
| Öneriler .....                                                      | 87        |
| <b>KAYNAKLAR.....</b>                                               | <b>88</b> |

|                                                                               |            |
|-------------------------------------------------------------------------------|------------|
| <b>EKLER.....</b>                                                             | <b>94</b>  |
| <b>EK 1. Araştırma İzni.....</b>                                              | <b>95</b>  |
| <b>EK 2. Sorumluluk Tutum Ölçeği (STÖ) .....</b>                              | <b>96</b>  |
| <b>EK 3. Ölçek Kullanım İzni .....</b>                                        | <b>98</b>  |
| <b>EK 4. Öğrenci Görüşme Formu .....</b>                                      | <b>99</b>  |
| <b>EK 5. Araştırmacı Gözlem Formu.....</b>                                    | <b>100</b> |
| <b>EK 6. Öğrenci Kişisel Bilgi Formu .....</b>                                | <b>101</b> |
| <b>EK 7. Araştırmacının Drama Liderlik Sertifikası .....</b>                  | <b>102</b> |
| <b>EK 8. Uygulamadan Örnek Fotoğraflar .....</b>                              | <b>103</b> |
| <b>EK 9. Drama Ders Planları .....</b>                                        | <b>104</b> |
| <b>EK 10. Sosyal Bilgiler Dersinin Sorumluluk ile İlgili Kazanımları.....</b> | <b>121</b> |

## TABLÖLAR LİSTESİ

|                                                                                                                                                                                                               |    |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----|
| Tablo 1. <i>Milton Rokeach 'ın Değer Sınıflandırması</i> .....                                                                                                                                                | 10 |
| Tablo 2. <i>Hungerford'un Değer Açıklamaları</i> .....                                                                                                                                                        | 11 |
| Tablo 3. <i>Araştırma Tasarımı</i> .....                                                                                                                                                                      | 26 |
| Tablo 4. <i>Araştırma Modeline Uygun Olarak Tasarlanan Çalışma Deseni</i> .....                                                                                                                               | 27 |
| Tablo 5. <i>Deney ve Kontrol Grubu Öğrencilerinin Çalışmaya Başlamadan Önce Uygulanan Sorumluluk Ölçeğinden Aldıkları Puanların Ortalamalarına Ait Betimleyici Analiz Sonuçları</i> .....                     | 35 |
| Tablo 6. <i>Deney ve Kontrol Grubu Öğrencilerinin Çalışmaya Başlamadan Önce Uygulanan Sorumluluk Ölçeğinden İlişkin Bağımsız Gruplar t-Testi Sonuçları</i> .....                                              | 35 |
| Tablo 7. <i>Deney ve Kontrol Grubu Öğrencilerinin Çalışmaya Başlamadan Önce Uygulanan Sorumluluk Ölçeğinden Aldıkları Puanların Cinsiyet Değişkenine İlişkin Bağımsız Gruplar t-testi Sonuçları</i> .....     | 36 |
| Tablo 8. <i>Deney ve Kontrol Grubu Öğrencilerinin Çalışma Tamamlandıktan Sonra Uygulanan Sorumluluk Ölçeğinden Aldıkları Puanların Ortalamalarına Ait Betimleyici Analiz Sonuçları</i> .....                  | 37 |
| Tablo 9. <i>Deney ve Kontrol Grubu Öğrencilerinin Çalışma Tamamlandıktan Sonra Uygulanan Sorumluluk Ölçeğinden İlişkin Bağımsız Gruplar t-testi Sonuçları</i> .....                                           | 38 |
| Tablo 10. <i>Deney ve Kontrol Grubu Öğrencilerinin Çalışma Tamamlandıktan Sonra Uygulanan Sorumluluk Ölçeğinden Aldıkları Puanların Cinsiyet Değişkenine İlişkin Bağımsız Gruplar t-testi Sonuçları</i> ..... | 39 |

|                                                                                                                                                                                                  |    |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----|
| Tablo 11. <i>Deney Grubu Öğrencilerinin Çalışmadan Önce ve Çalışma Tamamlandıktan Sonra Uygulanan Sorumluluk Ölçeğinden Aldıkları Puanlara İlişkin Bağımlı Gruplar t-testi Sonuçları</i> .....   | 40 |
| Tablo 12. <i>Deney Grubu Öğrencilerinin Çalışmadan Önce Uygulanan Sorumluluk Ölçeğinden Aldıkları Puanların Cinsiyet Değişkenine Göre Bağımsız Gruplar t-testi Sonuçları</i> .....               | 41 |
| Tablo 13. <i>Deney Grubu Öğrencilerinin Çalışma Tamamlandıktan Sonra Uygulanan Sorumluluk Ölçeğinden Aldıkları Puanların Cinsiyet Değişkenine Göre Bağımsız Gruplar t-Testi Sonuçları</i> .....  | 41 |
| Tablo 14. <i>Kontrol Grubu Öğrencilerinin Çalışmadan Önce ve Çalışma Tamamlandıktan Sonra Uygulanan Sorumluluk Ölçeğinden Aldıkları Puanlara İlişkin Bağımlı Gruplar t-testi Sonuçları</i> ..... | 42 |
| Tablo 15. <i>Uygulama Öncesi ve Uygulama Sonrası Yapılan Değerlendirme Sonuçlarına Göre Deney Grubu Öğrencilerinin Sorumluluk Değerine İlişkin Görüşleri</i> .....                               | 43 |
| Tablo 16. <i>Deney Grubu Öğrencilerinin “Sorumluluk deyince ne anlıyorsun?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Analizi</i> .....                                                                     | 55 |
| Tablo 17. <i>Deney Grubu Öğrencilerinin “Sorumluluk sahibi bireylerin sahip olması gereken davranışlar nelerdir?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Analizi</i> .....                               | 56 |
| Tablo 18. <i>Deney Grubu Öğrencilerinin “Üstlendiğin bir görevi zamanında yapmak senin için neden önemlidir?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Analizi</i> .....                                   | 58 |
| Tablo 19. <i>Deney Grubu Öğrencilerinin “Yapman gereken işleri ailen sana hatırlatmazsa ne gibi sorunlarla karşılaşırın?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Analizi</i> .....                       | 59 |
| Tablo 20. <i>Deney Grubu Öğrencilerinin “Verdiği sözü tutmayan arkadaşlarına nasıl bir tepki verirsin?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Analizi</i> .....                                         | 60 |
| Tablo 21. <i>Deney Grubu Öğrencilerinin “Ailen ya da öğretmenin bir görev vereceği zaman ne yaparsın?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Analizi</i> .....                                          | 62 |
| Tablo 22. <i>Deney Grubu Öğrencilerinin “İstek ve ihtiyaçlarını nasıl ayırt edersin?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Analizi</i> .....                                                           | 63 |

|                                                                                                                                                      |    |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----|
| Tablo 23. <i>Deney Grubu Öğrencilerinin “Birine bir söz verdiğinde nasıl davranırsın?”</i><br><i>Sorusuna Verdikleri Cevapların Analizi</i> .....    | 64 |
| Tablo 24. <i>Deney Grubu Öğrencilerinin “Sence sorumluluk sahibi bir insan mısın?</i><br><i>Neden?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Analizi</i> ..... | 66 |

## **BÖLÜM 1**

### **GİRİŞ**

Bu araştırmada ilkokul dördüncü sınıf öğrencilerine drama yöntemi ile sorumluluk değerinin öğretimi incelenmektedir. Bu amaçla drama yönteminin sorumluluk değerinin öğretimine etkisi belirlenmeye çalışılmıştır. Bu bölümde problem durumuna, araştırmanın amacı ve önemine, problem cümlesine, alt problemlere, varsayımlara, sınırlılıklara ve araştırmada yer alan kavramlara ilişkin tanımlara yer verilmiştir.

#### **Problem Durumu**

Eğitim sistemleri incelendiği zaman eğitimin temel amacının, ülkelerin kendi ihtiyaçlarını karşılamak ve gelişmiş uygarlıklar düzeyine yükselmek olduğu görülmektedir. Belli bir duyuşsal olgunluğa erişen çocuklar eğitim sistemlerine girerek temel bilgi ve becerilerle donatılırlar. Eğitim sistemleri de geçmişten günümüze bireyin ve toplumun beklentilerine göre şekillenmiştir. Bilim ve teknolojideki gelişmeler dünya toplumları arasındaki iletişim ve etkileşimi artırmıştır. Eğitimin de bu hızlı değişim ve gelişime ayak uydurması ve çağın ihtiyaçlarını karşılaması gerekmektedir. Bu nedenle eğitimde yeni teknolojiler, yöntem ve teknikler kullanılarak öğrenme ortamları zenginleştirilmelidir. Eğitim faaliyetleri, bu anlamda, kişileri bilgi teknolojilerindeki son gelişmeler ve yenilikler ile donatırken bir taraftan da toplumsal ve evrensel değerlerin kazanımını amaçlamaktadır. Değerler toplumların ahlaki yapı taşları olarak düşünülebilir. Topumlarda geçmişten günümüze süregelen ve benimsenmiş bazı değerler yeni nesillere aktarılır. Değerler kişinin davranışlarında birer ölçüt görevi görür. Kişi yaşadığı toplumun değerlerini benimser ve

bunları kararlarında birer ölçüt olarak kullanır. Böylece daha iyi, daha güzel gibi yargılara varma olanağı bulur (Dilmaç, Bozgeyikli, & Çıkılı, 2008). Kişi tarafından kabul edilen değerler o kişinin davranışlarına kaynaklık etmektedir. Bireylerin sahip oldukları ve etkileşim süreci ile değişebilecek olan değerler ve bu değerlere bağlı geliştirilen tutumlar kişilerin bireysel ve örgütsel davranışlarını etkilemektedir. Bireyler kendilerinin ve çevrelerinin değerleriyle oluşan bir ortamda yaşamlarını sürdürürler (Oğuz, 2012).

Plato ve Aristo'dan başlayarak günümüze kadar gelindiğinde değer ve değer eğitiminin nasıl yapılacağı her zaman önemli konular arasındadır (Kenan, 2009). Değerlerin toplumdan topluma farklılık göstermesi değerın öğretilebilir ve öğrenilebilir olduğunu bize gösterir. Ancak değer eğitimi yalnızca okullardan ve derslerden ibaret değildir. Değer eğitimi yaşadığımız toplumun bireylerinden öğreniyoruz. Bu bakımdan değer eğitiminde toplum bir okul ve toplumda yaşayan her birey de bu okulun hem öğretmeni hem de öğrencisidir (Aydın, 2014). Eğitim girdisi olan öğrenciler ilkokul çağına gelinceye kadar aileleriyle vakit geçirmektedirler ve ilk eğitimlerini aileden almaktadırlar. Dolayısıyla okullarda yapılacak olan değerler eğitimi ailenin ve toplumun değerleriyle ne kadar bütünleşmiş olursa değerler eğitimi etkinliklerinden alınacak olan verim de o kadar artacaktır. Ders programlarındaki değerler belirlenirken yalnızca öğretmenler değil aileler de bilgilendirilmelidir ve görüşleri alınmalıdır. Bu sayede milletimize ve kültürümüze ait değerlerin seçilmesi sağlanmış olur. Bu yolla milli değerlerimiz korunmuş ve geliştirilmiş olur (Yiğittir, 2010).

Günlük hayatta kişi davranışlarını şekillendiren önemli değerlerden biri de sorumluluk değeridir. Sorumluluğun sözlük anlamı, kişinin kendi davranışları veya yetki alanına giren bir olayın sonuçlarını kabullenmesidir (TDK, 2018). Okullarda öğrencilere sorumluluk değerinin etkili bir şekilde kazandırılması gerekmektedir. Kişi bu değeri özümsemeli ve günlük yaşamına aktarabilmelidir.

Günümüzde teknolojik anlamda okulların ve müfredatların oldukça değiştiği ve geliştiği söylenebilir. Ancak bu gelişim toplum sorunlarına çözüm bulamamaktadır. Hatta çoğu zaman bunların gerisinde kalmaktadır (Kenan, 2009). Çocukların örgün eğitime giriş yaptıkları ilkokul dönemi bu anlamda önem taşımaktadır. İlkokul öğretim programları incelendiğinde değerler eğitiminin ayrı başlıklar halinde ele alınmadığı görülmektedir. İlkokulda özellikle Hayat Bilgisi, Sosyal Bilgiler ve Din Kültürü Ahlak Bilgisi derslerinde değer eğitiminin örtük bir şekilde öğrenciye verildiği görülmektedir.

Sosyal Bilgiler dersi sosyal hayat ile yakından ilişkili olduğu için değer öğretiminde oldukça etkilidir (Berber, 2019). Değer öğretiminde çeşitli yaklaşımlar bulunmaktadır. Bunlardan bazıları değeri değer aktarma, değer açıklama, değer analizi ve eylem öğrenme yaklaşımlarıdır (Demir F. , 2018). Bu yaklaşımların yanı sıra drama yöntemi de değer öğretiminde kullanılan yöntemler arasındadır. Drama yöntemi ile öğrenciler eğlenirken öğrenmektedirler (Şahin, 2018). MEB (2018) drama yöntemi ile gerçekleştirilmesi beklenen amaçları aşağıdaki gibi sıralamıştır:

- Yaşantı temelli öğrenmeyi geliştirir.
- Yaratıcılığı geliştirir.
- Sanata ilgi duymasını sağlar.
- Demokratik tutum ve davranışları geliştirir.
- İşbirliği içerisinde çalışma becerisini geliştirir.
- Eleştirel düşünme becerisi kazandırır.
- Değerlere uygun davranışlar sergilemesini sağlar.
- Kendini ifade etme becerisini geliştirir.
- Kendisine ve başkalarına güven duygusunu artırır.
- Topluma ve kendisine karşı saygılı olmasını sağlar.
- Sorunlara yeni çözümler üretir.
- Farklı bakış açıları geliştirir.
- Sorumluluklarının bilincinde olmasını sağlar.
- Hayata olumlu yönlerden yaklaşmasını sağlar.

Akbaş (2007) yaptığı çalışmada değer öğretiminde öğretmenlerin değeri davranışa dönüştürmeye yönelik etkinlikleri daha çok tercih ettiklerini, Balcı ve Yanpar Yelken (2013) değer öğretiminde en etkili yöntemin örnek olay incelemesi olduğunu, Başeğmez (2017) değer öğretiminde hikaye anlatma, rol oynama, tartışma, analiz gibi yöntemlerin kullanılması gerektiğini, Buluç ve Çelik (2018) değer öğretiminde yaratıcı drama yönteminin etkili bir yöntem olduğunu belirtmişlerdir. Değer öğretimiyle ilgili yapılan çalışmalar incelendiğinde sorumluluk değerinin drama yöntemiyle öğretime ilişkin deneysel bir çalışmaya rastlanmamaktadır. Alandaki bu eksik giderilmek ve uygulayıcılara faydalı olabilmek amacıyla bu çalışmada sorumluluk değerinin drama yöntemiyle öğretiminin öğrenci tutum ve görüşlerine etkisi deneysel metod ile incelenmiştir.

### **Problem Cümlesi**

İlkokul dördüncü sınıf Sosyal bilgiler dersinde drama etkinliklerinin sorumluluk değerinin öğretimine etkisi nedir?

### **Araştırmanın Amacı**

Bu araştırmanın amacı sosyal bilgiler dersinde drama etkinliklerinin sorumluluk değerinin öğretimindeki etkisini ortaya koymaktır. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır.

### **Araştırmanın Alt Problemleri**

1. Deney ve kontrol grubu öğrencilerinin çalışmaya başlamadan önce uygulanan sorumluluk ölçeğinden aldıkları puanların düzeyi nedir?
2. Deney ve kontrol grubu öğrencilerinin çalışmaya başlamadan önce uygulanan sorumluluk ölçeğinden aldıkları puanlar arasında anlamlı bir fark var mıdır?
3. Deney ve kontrol grubu öğrencilerinin çalışmaya başlamadan önce uygulanan sorumluluk ölçeğinden aldıkları puanlar arasında cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir fark var mıdır?
4. Deney ve kontrol grubu öğrencilerinin çalışma tamamlandıktan sonra uygulanan sorumluluk ölçeğinden aldıkları puanların düzeyi nedir?
5. Deney ve kontrol grubu öğrencilerinin çalışma tamamlandıktan sonra uygulanan sorumluluk ölçeğinden aldıkları puanlar arasında anlamlı bir fark var mıdır?
6. Deney ve kontrol grubu öğrencilerinin çalışma tamamlandıktan sonra uygulanan sorumluluk ölçeğinden aldıkları puanlar arasında cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir fark var mıdır?
7. Deney grubu öğrencilerinin çalışmadan önce ve çalışma tamamlandıktan sonra uygulanan sorumluluk ölçeğinden aldıkları tutum puanları arasında anlamlı bir fark var mıdır?

8. Deney grubu öğrencilerinin çalışmadan önce ve çalışma tamamlandıktan sonra uygulanan sorumluluk ölçeğinden aldıkları tutum puanları arasında cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir fark var mıdır?
9. Kontrol grubu öğrencilerinin çalışmadan önce ve çalışma tamamlandıktan sonra uygulanan sorumluluk ölçeğinden aldıkları tutum puanları arasında anlamlı bir fark var mıdır?
10. Deney grubu öğrencilerinin çalışmadan önce ve çalışma tamamlandıktan sonra yapılan değerlendirmelere göre sorumluluk değerine ilişkin görüşleri nelerdir?
11. Drama etkinlikleri ile sorumluluk değeri öğretimi ile ilgili ders içi etkinlikler nasıl hazırlanmalıdır?

### **Araştırmanın Önemi**

İlkokul öğrencileri yaşları itibarıyla somut işlemler dönemindedir ve bu öğrencilere öğretilmek istenen her ne olursa olsun birden fazla duyuya hitap etmeli ve öğrencinin de katılımı sağlanarak yaparak yaşayarak öğretim yapılmalıdır. Değerler öğretiminin de ilkokul birinci sınıftan itibaren öğrencilere verilmesi gerekmektedir. Değerler öğretimi o yaştaki öğrenciler için oldukça soyut gelebilmektedir. Burada iş öğretmenlere düşmektedir. Öğretmenler değerler öğretimini öğrencinin ilgisini çekecek hale getirmelidir. Kullanılacak olan yöntemler burada oldukça etkili olacaktır. Bu yöntemlerden biri de yaratıcı dramadır. Yaratıcı drama öğrencinin aktif katılımını sağlayacak, öğrenciyi motive edecek ve başarı sağlamada daha etkili olacaktır. Bu sayede değer öğretimi istenen düzeyde olacak ve yetişen nesiller değerleri soyut bir kavram olarak değil hayatın içinden örneklerle öğrenecek ve öğrendiği değeri kendi hayatında daha kolay uygulayıp benimseyecektir.

Araştırmada sorumluluk değeri öğretiminde dramanın etkililiği araştırılacaktır. Literatür incelendiğinde bu konu ile ilgili az sayıda araştırmaya rastlanmıştır. Bu yönüyle araştırma literatüre önemli katkı sağlayacak ve sınıf öğretmenlerine yaratıcı drama ile değer öğretimi konusunda rehber olacaktır.

Araştırma; MEB müfredatındaki değerlerin sınıf ortamında öğrenciye nasıl verilebileceği konusunda öğretmenlere kılavuzluk edecek olup, aynı zamanda da MEB ders kitaplarındaki değer öğretimi etkinliklerinin çeşitlenmesi açısından fayda sağlayacaktır.

Değerlerin öğretiminde yöntem zenginliği, etkin katılım önemlidir. Çalışma bu açıdan da öğretmenlere değerler, değerler eğitimi nasıl yapacakları, kullanılacak yöntem ve teknikler hakkında kaynaklık edecektir.

Ayrıca tez çalışmasından elde edilecek sonuçlara bağlı olarak özellikle;

1. İlkokul 4. sınıf öğrencilerinin “Sorumluluk” değerlerine ilişkin tutumlarının ortaya konacağı;
2. Drama yöntemi kullanılarak yapılan değer eğitimine ilişkin öğrenci görüşlerinin ortaya konacağı;
3. Değer eğitiminin drama yöntemi kullanılarak yapılabilmesi için metodoloji oluşturacağı umulmaktadır.

Araştırma drama yönteminin değer öğretiminde nasıl kullanılacağına dair sınanmış etkinlikler sunması açısından önemlidir. Buna ek olarak araştırmanın eğitimcilere de teoriyi uygulamaya dökme konusunda kolaylık sağlayacağı umulmaktadır.

### **Araştırmanın Varsayımları**

Bu araştırmanın;

1. Hazırlanan etkinliklerin öğrencinin düzeyine ve araştırmanın amacına uygun olduğu,
2. Öğrencilerin ölçek puanlamalarda ve görüşmelerde gerçeği yansıtacak bir biçimde cevap verdikleri varsayılmaktadır.

### **Araştırmanın Sınırlılıkları**

2018-2019 eğitim-öğretim yılı birinci döneminde Mardin ili Artuklu ilçesinde öğrenim görmekte olan dördüncü sınıf öğrencileri ile sınırlıdır.

### **Tanımlar**

Araştırmada kullanılan bazı kavramların tanımlamaları ve açıklamaları aşağıda verilmiştir.

*Değer:* Kişinin davranışlarını belirleyen ve yönlendiren ölçütler, istenilen ve ideal hayat şeklini ifade eden en genel kurallar bütünüdür (Karaköse, 2008).

*Drama:* Kendi bileşenlerine sahip farklı bir öğrenme süreci ve sanat eğitimi alanıdır (MEB, 2018).

## BÖLÜM 2

### KURAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde araştırmanın kuramsal çerçevesi belirlenmiştir. Bu bağlamda değer, değer öğretimi, değer öğretim yöntemleri, sorumluluk değeri, drama yöntemi açıklanmıştır. Alanda konu ile ilgili yapılan çalışmalara da ayrıca yer verilmiştir.

#### Değer

“Valere” kökünden türetilen ve Latince “kuvvetli olan” anlamına gelen değer kavramı ilk defa Znaniecki tarafından kullanılmıştır (Bilgin, 1995). Değer kavramı daha çok sosyal bilimlerde karşımıza çıkmaktadır. Değer kişiden kişiye toplumdan topluma değişiklik gösterebildiği için farklı değer tanımları ortaya çıkmıştır. Kişinin davranışlarının çoğunluğunu üyesi olduğu toplumun değerleri ile bağdaştırmak mümkündür. Değerler davranışlara kaynaklık ederler ve kişinin davranışının sebebini anlamamızı sağlarlar. Bu anlamda değerler bir tercih etme eğilimi olarak tanımlanabilir. Kişilerin neyi önemli gördükleri, istekleri, tercihleri veya tercih etmedikleri durumlar bu sayede anlaşılır (Erdem, 2003). Değerler hem bireyin tercihlerini belirler hem de kişiye çevresinde olan biteni anlamlandırma olanağı sunar. Kişinin sahip olduğu değerler o kişiye çevresinde olan biteni anlamlandırma olanağı sağlar. Bu anlamlandırma esnasında ölçüt olarak ele alınan kişinin değerleridir. Değerler kişinin bakış açısını oluşturan ölçütlerdir. Bu ölçütler insanın benliğinin oluşmasında ve davranışlarının şekillenmesinde önemli vazife üstlenmektedir (Balaban, 2016). Kişiler günlük hayatta birçok problemle karşılaşır ve bu problemleri çözmek için farklı yollara başvururlar. Kişilerin tutum ve davranışları değerler

çerçevesinde geliştiği gibi bu davranışların şekillendirilmesinde, yönlendirilmesinde değerler etkindir. Kişinin problemlerini de o kişinin sahip olduğu değerleri anlamadan yorumlamaya çalışmak güçtür (Kulaksızoğlu & Dilmaç, 2000). Toplumda değerler kişilere çoğu konuda yol gösterirler. Kişilere yaşama dair her konuda neyin nasıl olması gerektiğini, neyin doğru neyin yanlış olduğunu kısacası bu hayatın nasıl sürdürülmesi gerektiğini gösterirler (Akbaş, 2008). Değer bir toplumun en temel yapı taşlarındandır. Bir toplumda her şey değerlere göre algılanır değerlere göre yaşanır ve değerlere göre kıyaslanır (Dilmaç, Bozgeyikli, & Çıkılı, 2008). En geniş anlamıyla değerler kişinin davranışlarını belirleyen ve yönlendiren ölçütler, istenilen ve ideal hayat şeklini ifade eden en genel kurallar bütünüdür (Karaköse, 2008). Kişinin yaşam fonksiyonlarından biri olan değerlerin değerler oldukça önemlidir. Kişiler bu değerler sayesinde içinde bulundukları olumsuz durumlarla baş edebilirler (Dilmaç, Deniz, & Deniz, 2009). Değer ve kültür içi içe geçmiş iki öge gibidir. Kişilerin değerleri toplumların kültürleri ile doğrudan ilgilidir. Davranış bilimciler ve sosyal psikologlar tarafından da değerlerin hem kişisel tutum ve davranışları etkilediğini hem de toplumun kalıplaşan kültürü ile etkileşimde bulunduğunu ve onu yansıttığı kabul edilmektedir (Dilmaç, 2002). Değer kavramı bilimin farklı dallarında ele alınsa da genel olarak kurallar ölçütler olarak tanımlanmıştır. Değer kültürün vazgeçilmez ögesidir ve kişiler tercihlerini sahip olduğu değerler çerçevesinde yapmaktadır. Değerler toplumdan topluma farklılık göstermektedir. Bu da değerlerin öğretilebilir olduğunu göstermektedir. Değerler bir öğretim faaliyeti olarak ele alınırsa ancak o zaman değerlerin aktarımı doğru bir şekilde sağlanmış olur.

Bireylerin bilişsel yönünün gelişmesinin yanında duyuşsal yönünün gelişimi de çok önemlidir. Çünkü bilişsel yollarla edinilen bilgi ancak duyuşsal yollarla özümşenek hayata geçirilebilir. Eğitimin duyuşsal yönünde ise değerler önemli yer tutmaktadır. Değerler kişiden kişiye toplumdan topluma farklılık göstermektedir. Sosyal psikoloji uzmanı Milton Rokeach değerleri iki grup halinde sınıflamıştır. Sınıflandırma Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1

*Milton Rokeach'ın Değer Sınıflandırması*

| Gaye (Terminal) Değerler | Vasıta (Instrumental) Değerler |
|--------------------------|--------------------------------|
| Dünya barışı             | Hırslı                         |
| Aile güvenliği           | Açık fikirli                   |
| Özgürlük                 | Yetenekli                      |
| Eşitlik                  | Eğlenceli                      |
| Özsaygı                  | Düzenli                        |
| Mutluluk                 | Cesur                          |
| Bilgelik                 | Hoşgörülü                      |
| Ulusal güvenlik          | Yardımsever                    |
| Kurtuluş                 | Dürüst                         |
| Gerçek dostluk           | Yaratıcı                       |
| Başarı                   | Bağımsız                       |
| İç huzuru                | Düşünsel                       |
| Rahat hayat              | Zeki                           |
| Gerçek sevgi             | Sevecen                        |
| Güzel bir dünya          | Saygılı                        |
| Keyif                    | Kibar                          |
| Kabul görme              | Sorumluluk sahibi              |
| Heyecanlı bir hayat      | İradeli                        |

Rokeach, M. (1973). *The nature of human values*. New York: The Free.

Eğitimin amaçlarından birisi de hazırlanan programlarla açık veya kapalı bir şekilde toplumun değer yargılarını nesilden nesile aktarmaktır (Altun, 2003). Eğitim alanında öne çıkan davranışçı, bilişsel ve oluşturma teorilerinin ürettiği kendine özgü değerler vardır. Çünkü değerler dünyayı algılayışla ilgili olduğundan farklılık göstermektedir (Durmuş, Bıçak, & Çakır, 2008). Değer kavramı farklı özel alanlarda da farklı tanımlanmıştır. Bu konuda Hungerford (1994)'un tanımlamaları Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2

*Hungerford'un Değer Açıklamaları*

| Değer         | Açıklama                                                                                        |
|---------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------|
| Estetik       | Formun beğenilmesi, uyum, duygular aracılığıyla renklendirme ve seslendirme                     |
| Kültürel      | İnsan bilgisinin korunması ve saklanması ile ilgili olan. Örneğin sanat, inançlar, gelenekler.. |
| Çevrebilimsel | Doğal yaşam sistemlerinin bütünlüğünün korunması                                                |
| Eğitim        | Bilginin, iletilmesi, kullanılması ve biriktirilmesi                                            |
| Etik          | Gelecekteki sorumlulukları ve sunumları için, doğrular ve yanlışlar, etik standartlar.          |
| Sağlık        | Olumlu insan psikolojisinin şartlarının korunması                                               |
| Hukuk         | Kanunların, kuralların ve yasaların; yapılması, saygı duyulması ve uygulanması                  |
| Siyaset       | Yöneticilerin ve onların temsilcilerinin politikaları, işlevleri ve faaliyetleri                |
| Eğlence       | Boş zaman etkinliklerinin planlanması                                                           |
| Din           | İnanç sistemlerinin kesin fikirlere dayanması                                                   |
| Bilim         | Deneyisel araştırmalar ve deneyciliğe dayana değerler                                           |
| Toplum        | İnsan ilişkileri ile durumların duyguların paylaşılması                                         |

A Prototype Environmental Education Curriculum for the Middle School (Revised), ENESCO, UNEP, IEEP Environmental Education Series, No 29, 1994.

**Değer Öğretimi**

Değerler kişiler ve toplumlar için kültürlerini oluşturan en önemli öğelerden biridir. Değerlerin bu denli önem taşıması değer öğretiminin önemini ortaya koymaktadır. Değerlerin yeni nesillere aktarılması ile toplumsal bütünlük sağlanabilir. Eğitimi değerlerden ayrılmış bir şekilde düşünmek mümkün değildir. Bu sebeple bir toplumun ortak değerlerini yeni nesillere anlatmak ve aktarmak eğitimin hedeflerindendir (Turan & Ulusoy, 2014).

Değer eğitimiyle ilgili yapılan çalışmalar 1970’li yılların ortalarından sonra yayınlanmıştır. Değerlerle ilgili yapılan bu yayın çalışmalarında Pokeach, Simon, How, Rath, Harmin, Kirschenbaum, Kohleberg gibi isimler ön plana çıkmaktadır (Demircioğlu & Tokdemir, 2008).

Değer eğitiminde öğrenciler öğretmenlerini kendilerine örnek almaktadırlar. Değer eğitiminin derslerde anlatılan kısmının yanında öğretmenlerin davranışları neye önem verip neye önem vermedikleri, iyi ya da kötü, doğru ya da yanlış gibi değer algıları değer eğitiminin örtük yanını oluşturmaktadır (Oğuz, 2012).

Değerlerin doğru bir şekilde aktarılması iyi karakter oluşumunu da beraberinde getirmektedir. Bireylerin ve toplumların değişebilen değerlerinin yanında evrensel değerler de mevcuttur. Bu değerlerin neredeyse tamamı tüm toplumlar ve kişiler tarafından kabul görmektedir. Burada değerler eğitiminin bir amacı daha ortaya çıkmaktadır. Tüm toplumların kabul ettiği bu evrensel değerleri de vurgulayarak, iyi karakterlere ve ahlaki değerlere sahip sorumluluk duygusunda ve bilincinde olan bireyler yetiştirmektir (Sağlam, 2016).

Değer öğretiminin nasıl yapılacağı önemlidir. Değer eğitiminin kalıcı olabilmesi için farklı etkinliklere yer verilmelidir. Değerler soyut kavramlardan oluşan bir yapıdadır. Bu yüzden öğrencilerin değerleri içselleştirmeleri güçtür. Etkinlik temelli eğitim değer eğitiminde kullanılmalıdır (Turan & Ulusoy, 2014, s. 8). Öğrenciler değerleri yaparak yaşayarak ve sürece dahil olarak daha iyi öğrenmektedirler. Bu aşamada değer öğrenilmesi rol öğrenmesi şeklindeki sosyal öğrenme şeklinde olmaktadır (Dilmaç, 2002, s. 3).

### **Değer Öğretimi Yaklaşımları**

Bir öğretim etkinliği olarak değerlerin öğretimi okullarda yapılmaktadır. Müfredatlar dahilinde işlenen değer öğretiminin yanında örtük olarak da değerler öğretilmektedir. Okullar sosyal ortamlardır ve çocukların davranış ve tutumları çevrelerinden gördükleri olumlu ya da olumsuz tepkilerle gelişmektedir. Sınıfın içinde oluşan ortak sosyal yapı çocuğun değerlerinin gelişimine yardımcı olur. Öğretmenler de öğrencilerine verdikleri sorumluluklar ve olumlu ya da olumsuz pekiştiricilerle bu gelişime katkı sağlamaktadırlar (Aydın, 2010). Toplumların çağdaş vatandaş yetiştirme hedefleri bulunmaktadır. Bütün toplumlar bu anlamda üretebilen vatandaşlar yetiştirmek istemektedirler. Bu üretim,

varolan toplumsal değerleri sorgulayarak eğitim vasıtasıyla yeni değerlere ulaşmaktır (Gömlüksiz & Cüro, 2011).

Okullar değerlerin temellendirilmesinde önemli bir role sahiptir. Ancak bu değerin öğretilip öğretilmemesinden çok seçilen değerin hangi yöntemle ve kişiyi toplum için feda etmeden öğretilceği konusunda kilitlenmektedir (Meydan, 2014). Yöntem seçimi değer öğretiminde de önem arz etmektedir. Eğer doğru değer ve doğru yöntem eşleşmesi sağlanmış olursa öğretimden alınacak verim artacaktır ve kalıcılığın sağlanması kolaylaşmış olacaktır. Özellikle öğrencinin öğrenmenin bir parçası haline getirildiği durumlarda öğrenilenler öğrenci tarafından içselleştirilmiş olup öğrenciler bunu kendi yaşantılarına daha rahat aktarabileceklerdir.

Sorumluluk, saygılı olma, adil davranma, duyarlı olma ilköğretim kurumlarında farklı dersler aracılığıyla kazandırılmaya çalışılan değerler arasındadır. İlköğretim kademesinde değerlere müfredatta yer verilmiştir. Ancak bunun yanı sıra öğrencilerin yaparak ve yaşayarak öğrenebilecekleri ortamların oluşturulması gerekmektedir (Çengelci, Hancı, & Karaduman, 2013). Bu ortamlarda öğrenciler aslında ulaşılmak istenen hedeflere farkında olmadan ulaşmaktadırlar. Değerler eğitimi duyuşsal eğitim çerçevesinde ele alınması gereken bir konu olduğu için bilişsel alandan farklılıklar göstermektedir. Bu yüzden “Değerler eğitimi nasıl verilmelidir” sorusunun cevabı o kadar kolay değildir (Akpınar & Özdaş, 2013).

Dünya toplumları günden güne gelişmektedir. Bu gelişim siyasal, sosyal ve ekonomik açıdan birçok değişime sebep olmuştur. 21.yüzyılda dünya bu alanlarda sayısız değişime uğramıştır. Bu değişimlere ayak uydurmak yeterinde kolay değildir. Bireylerin bu değişimlere ayak uydurabilmeleri için sosyal ve psikolojik yönden bu durumlara hazır olmaları gerekmektedir. (Er & Akdeniz, 2017). Bu hazırlık bireylerin doğru şekilde eğilmesi ile mümkün olabilmektedir. Hızlı gelişmelere bireylerin ayak uydurabilmesi için kendi değerlerini özümseyerek toplumun ve kendi ihtiyaçları doğrultusunda yeni değerler üretebilmesi gerekmektedir. Toplamların bu anlamda beklentileri benzerlik gösterebilmektedir. 21. Yüzyılın kişilerden beklediği temel yeteneklerin başında toplum tarafından benimsenen milli değerlere, kişinin manevi değerlerine ve dünya toplumları tarafından kabul edilen ortak evrensel değerlere sahip olma, bu değerlere önem verme, bu konuda hassasiyet kazanma ve estetik becerileri gelmektedir (Yaman, Taflan, & Çolak, 2009).

Değerler bir toplum için oldukça önem taşımaktadır. Değerlerin öğretimine de yeterince önem verilmelidir. Değerlerin öğrencilere nasıl aktarılacağı her zaman önemli sorulardan olmuştur. Bu konuda geçmişten günümüze farklı eğitim yaklaşımları geliştirilmiştir. Değer eğitiminde bu yaklaşımları; değeri belirginleştirme, değer analizi, bütüncül yaklaşım: Kolberg'in adil topluluk okulları, örtük program, karakter eğitimi olarak sıralayabiliriz (Dilmaç, 2007). Değerler eğitiminde bir davranış değiştirme hedeflenmektedir. Bu davranış değişikliği için kullanılacak yöntem seçimi önem taşımaktadır. Öğretimi tekdüzelikten çıkarmak ve farklı etkinliklere yer vermek gerekmektedir. Böylelikle öğrencinin ilgisini çekmek, öğretim sürecine onu dahil etmek mümkün olabilmektedir. Öğretimde yalnızca edebi metinlerden ve değer eğitimi için özel olarak yazılan hikayelerden yararlanmak fayda sağlamayacaktır (Önkaş, 2017).

Eğitim sistemimizde son yıllarda yaşanan gelişmeler ile değer eğitimi de farklı bir boyut kazanmıştır. Değerler 2017'de yenilenen müfredatlar ile birlikte artık ayrı bir öğrenme alanı olarak görülmemektedir. Değerler eğitimi kazanımlar ile birlikte yoğurulmuş ve değerler ile kazanımlar bütünleşmiştir. Eğitimcilerin de değerleri kazanımların tamamlayıcı bir parçası olarak ele alması gerekmektedir. Bu sayede bir bütün olarak öğrencilerine hem değerleri hem de müfredatları uygun metotları kullanarak kazandırmaları gerekmektedir (Özdemir, 2017).

Öğrenciler arasında bireysel farklılıklar bulunmaktadır. Öğrenme de bireysel farklılıkları içinde bulunduran karmaşık bir durumdur. Öğrenme ortamı da bu bireysel farklılıklara göre düzenlenmelidir. Öğrenciler bilgi birbirinden farklı yollarla elde edebilirler. Öğrenciler bilgiyi dinleyerek, görerek, yaparak veya tecrübe ederek öğrenebilirler. Bilgiyi işleme de ise bütüncül, analitik, somut veya soyut gibi tercihleri olabilmektedir (Dilmaç, Ertekin, & Yazıcı, 2009). Eğitimcinin öğrencilerin bireysel farklılıklarına göre dersini planlaması ve beklentilerini bu düzlemde şekillendirmesi gerekmektedir. “Öğrenme merkezli eğitim” öğrencinin öğrenme şeklinin tanımlanması, uygun öğrenme ortamı ve materyallerin hazırlanması, yöntem seçimi, uygun etkinlikler ve dönütlerle eğitim faaliyetlerinin sürdürülmesi anlamına gelmektedir. Asıl amaç öğretim gerçekleştirilirken daha etkili bir yol kullanabilmektir (Yılmaz, 2007). Değer eğitiminde birbiri ile iç içe geçmiş kazanımlardan oluşmaktadır. Yani bir değer diğer başka değerlerle ilgili olabilmektedir. Bazı değerler birbiri ile bütünleşmiş bir şekilde karşımıza çıkmaktadır. Bu duruma örnek olarak dayanışma ve yardımlaşma değerini verilebilir. Bu değerleri

birbirinden ayırmak imkansızdır. Bu değerlerden birine yönelik bir eğitim verilirken elbette kişi diğerini de hissetmektedir. Hatta kişi bu değerlerden birine yönelik bir etkinlik yapılırken diğerini de kazanabilmektedir (Keskin & Keskin, 2009).

Öğretim programlarında kazanımlar ders içi ve ders dışı etkinliklere yer verilmiştir. Bunun yanında öğrencilere kazandırılmak istenen değerlere de kök değerler adı altında yer verilmiştir. Kök değerler tüm öğretim programlarında kazanımların içine gizil olarak yerleştirilmiş şekilde sunulmuştur.

Öğretim programlarında yer alan kök değerler şunlardır:

- Adalet
- Dostluk
- Dürüstlük
- Özdenetim
- Sabır
- Saygı
- Sevgi
- Sorumluluk
- Vatanseverlik
- Yardımseverlik

Verilen değerler bir bütün olarak ele alınacaktır. Tek başlarına olduğu kadar ilişki içinde oldukları değerler ve alt değerler ile birlikte ele alınacaktır (MEB, 2018). Farklı kaynaklar incelendiğinde değer öğretim yöntemleri aşağıdaki gibi sıralanmıştır:

### **Değerleri Telkin Etmek/ Aktarmak**

Öğrenciler hemen her konuda öğretmenlerini rol model olarak alırlar. Öğretmenler de benimsedikleri değerleri öğrencilerine farklı şekillerde yansıtır. Öğretmenlerin verdikleri ödüller, cezalar, verdikleri tepkiler bunlara birer işarettir. Öğretmenler öğrencilerin davranışları üzerinde oldukça etkilidir. Telkin yaklaşımında değerlerin yetişkinler tarafından doğrudan aktarılması öğretilmesi söz konusudur. Aktaran konumunda olanlar yani öğretmenler, din adamları, siyasi çevreler, basın ve yayın kuruluşları vb. doğru olduğuna inandıkları değerleri karşı tarafa aktararak, sürekli tekrar ve telkinlerde bulunarak, ödül, ceza vb. pekiştireçleri kullanarak karşı tarafın değerleri edindirmeye

çalışmaktadırlar (Aktepe & Tahiroğlu, 2016). Eğitim yapılacak olan değer önceden belirlenerek bu değerleri kazandırmak için gerekli araç ve yöntemler kullanılır (Kaymakcan & Meydan, 2014, s. 172) Bu yaklaşımda süreç içerisinde model olma, pekiştireçler, küçümseme azarlama, alternatifleri düzenleme, veri sağlama, oyunlar ve buluş yolu ile öğrenme kullanılmaktadır (İşcan, 2007, s.34).

### **Değerleri Açıklamak/ Belirginleştirmek**

Değer açıklama yaklaşımı hümanist eğitim anlayışına dayanarak oluşmuş bir değerler eğitimi yaklaşımıdır (Kaymakcan & Meydan, 2014, s. 180). Bu yaklaşımda öğrencinin neyin doğru neyin yanlış olduğuna kendisinin karar vermesi esastır. Telkin yaklaşımından farklı olarak değerleri açıklama, belirli değerleri doğrudan aktarmak yerine o değerleri düşünerek fark edebilecekleri aşamalı bir süreç yardımıyla açıklamayı hedefleyen bir yaklaşımdır. Çocukların karşısına farklı durumlar sunularak, bu durumlar karşısında ahlaki muhakemeyle kendi değerlerini açığa çıkarmaları amaçlanır. Burada öğretmen öğrencinin özel alanına girme, onu tanıma gibi roller üstlenir. Öğretmen gelişim danışmanı ya da psikiyatrist rolüne bürünür. Ancak bu yaklaşımı ahlaki açıdan doğru olan ile olmayanın ayırt edilmesi konusunda başarılı olmaması ve bütün değerlere eşit önem atfetmesi gibi konular için eleştirmişlerdir (Akbaş, 2008).

### **Değer Analizi**

Bu yaklaşım değerleri belirleme ve açıklama olmak üzere iki aşamada ele alınır. Bu aşamalar mantıksal oluşumlarla ortaya çıkan bilişsel süreçler olarak görülmektedir. Bu yaklaşım değerlere duygusal açıdan yaklaşmayı yeterli görmemektedir, değer geliştirme işinin bir takım zihinsel faaliyetler sonucunda gerçekleşeceğini savunmaktadır. Bu yaklaşım akıl ve mantığı prensip edinmiştir. Problemler duygulara yer verilmeden akıl ve mantık çerçevesinde sistematik bir şekilde çözülmeye çalışılır. Öğrenciler çözüme odaklanırlar. Buma yönelik fikirlerini öne sürerler. Fikirleri birlikte değerlendirirler ve çözüme ulaşırlar (Naylor & Diem'den aktaran Akbaş, 2008). Değer analizi yaklaşımı öğrencilerin bilimsel inceleme yapmalarına, kendi değerlerini kavramsallaştırmalarına ve bu kavramlar arasında mantıklı ilişkiler kurarak çıkarımlarda bulunmalarına olanak sağlar (İşcan, 2007, s.46). Uygulamada sorunu öğrencilere sunma/öğrenciler açısından sorunu

belirleme, sorunu açıklama, soruna ilişkin bilgi ve kanıt toplama, kanıtların doğruluğunu değerlendirme, alternatif çözüm yolları arasından seçim yapma ve seçim doğrultusunda eylemde bulunma aşamaları izlenir (Kaymakcan & Meydan, 2014, s. 179).

### **Ahlaki Muhakeme**

Muhakeme etme, iki farklı durum yani bir ikilem ortaya atıldığı zaman karşımıza çıkmaktadır. bu yaklaşımın anahtarı bilişsel ahlaki gelişimi sağlayacak dengesizlik ve dengesizliği aşmak için farklı bakış açıları geliştirmektir (Power'dan aktaran Kaymakcan & Meydan, 2014, s. 175). Değer eğitiminde de ahlaki ikilem birbirinden farklı iki değer çatıştığı ve günlük yaşamda karşılaşılabilecek durumlardır. Örnek olaylara dayalı olan bu problem kişinin yakın çevresinden ya da kendi hayatından da alınabileceği gibi, geçmişte yaşanan olaylardan da seçilebilir. Öğrenciler burada kendileri için doğru olan davranışı seçerler ve nedenlerini belirtirler (Aktepe & Tahiroğlu, 2016). Ahlaki problemlerin çözümünde yargılama gücüne ihtiyaç vardır. Çünkü bu problem yani ikilem durumunu çözüme kavuşturabilmek için o problem durumu ile ilgili muhakame yapmak gerekmektedir (İşcan, 2007, s.40).

### **Eylem ve Gözlem Yoluyla Öğrenme**

Bu yaklaşımda öğrencilerin yaparak yaşayarak öğrenmeleri söz konusudur. Bu yaklaşımda amaç öğrencilere kendi değerlerine bağlı kişisel ve sosyal imkanlar sağlamak ve karşılıklı etkileşim içinde öğrenmeleri konusunda cesaretlendirmektir (Demirhan İşcan, 2007, s.46). Öğrenciler öğretmenlerini, anne babalarını ya da televizyonda gördükleri kişileri gözlemler. Burada amaç bu kişilerin örnek olabilecek davranışlarının öğrencilere gösterilerek izletilerek öğretilmesidir. Jones ve Newmann tarafından geliştirilmiş bir yaklaşımdır. Ele alınan beş temel yaklaşım arasında en az gelişmiş olanı olarak kabul edilir. Eylem/davranış öğrenme yaklaşımının en karakteristik özelliği ise öğrencilerin kendi değerleri doğrultusunda davranış sergilemelerine yardımcı olmasıdır (Çelik & Buluç, 2018).

## **Gizil Öğrenme**

Örtük program, resmi olarak açıkça belirlenmeyen ancak resmi programı da içine alan sosyo-ekonomik ve kültürel faktörlere göre değişiklik gösterebilen çok geniş bir programdır. Müfredatlar oldukça özenli hazırlanmış olsa da öğretim, üyesi olunan topluluğun benimsediği değerlere göre şekillenmektedir. Böyle olduğu için öğretim esnasında örtük program devreye girmelidir (Dilmaç, 2007). Gizil program öğrencilerin duyuşsal öğrenmelerinin gerçekleşmesi ve bu nitelikleri kazanarak toplumla uyumlu bireyler olmalarını sağlamaktadır. Toplumun sahip olduğu değerlerin aktarımı gizil programın etkisiyle hissettirilmeden aktarılır. Çoğu zaman gizil program açık programda yazılı olan işlemlerin hangi tarzda yapıldığı ile ilgili olarak gerçekleşmektedir. Öğretmenin derslerde sergilediği davranışlar, okul personelinin okulun temizliğikonusundaki tutumu bunlara örnek teşkil eder (Kaymakcan & Meydan, 2014, s. 221).

## **Sorumluluk Değeri**

Bireylerin kazanması istenilen değerler içinde sorumluluk değeri önemli bir yere sahiptir. Öğrencilerin kişisel gelişimini sağlamanın şartlarından biri, onları kendi hayatlarıyla ilgili konularda sorumluluk almaya yönlendirmektir (Ay & Dal, 2014). Bir kişide sorumluluk duygusu gelişmiş ise o kişi kendine verilen görevleri tam ve zamanında yerine getirirler (Aktepe, 2015). Sorumluluk kavramını incelediğimiz zaman farklı tanımlar karşımıza çıkmaktadır. bu tanımlardan en kapsamlı olanı kişinin kendi yaptığı davranışların sonuçlarına katlanması, sorum, mesuliyettir (TDK, 2018). Sorumluluk sahibi bir çocuk kendi yaşamına kendisi yön verme ve olayları kendi kontrolüyle kendisi ve diğer insanlar için hayırlı bir yolda tutma imkanına sahip olur. Bu nedenle çocuklarda küçük yaşlardan başlayarak sorumluluk bilincinin temelini ailede atılması okulda da bu bilincin geliştirilmesi çok önemlidir (Kaymakcan & Meydan, 2014, s. 260).

## **Sosyal Bilgiler Dersinde Sorumluluk Değeri**

Milli Eğitim Bakanlığının 2003 yılından itibaren başladığı program yenileme çalışmaları ile birlikte öğrencinin duygu, ahlak ve değer konusundaki bireysel ve sosyal gelişimini kapsayan duyuşsal eğitim farklı isimlerle yeni ilköğretim programlarında yer bulmuştur (Kaymakcan & Meydan, 2014, s. 216). Değerler eğitimine Sosyal Bilgiler, Hayat Bilgisi

ve din Kùltürü ve Ahlak Bilgisi derslerinde daha çok rastlanmaktadır. Sosyal Bilgiler programında sorumluluk değerine oldukça yer verilmiştir. Kazanımlar ve değerler programda ilişkili bir şekilde yer almaktadır. Ancak öğretimin hayat boyu öğrenme çerçevesinde yapılabilmesi için değerler ve beceriler farklı kazanım ve beceriler ile de ilişkilendirilerek ele alınmalıdır (MEB, 2018).

### **Değer Öğretiminde Drama Yöntemi**

Yapılan çalışmalarda görüldüğü gibi değerler eğitimi sürecine öğrenci ne kadar çok dahil edilirse değerlerin kazanımı da o kadar artacaktır. Öğrencinin değeri anlaması kavraması ve içselleştirmesi gerekmektedir. Bunun için de öğretim sürecinde kullanılan yöntem çok önemlidir. Drama yöntemi de pek çok alanda kullanılan ve etkili bir yöntemdir. Drama yöntemi bir grup ile birlikte grup üyelerinin geçmiş yaşantılarından, deneyimlerinden faydalanarak bir konuyu doğaçlama ya da rol yapma gibi tekniklerle canlandırmaktır (Adıgüzel, Üstündağ, & Öztürk, 2009). Drama yöntemi ile öğretilmesi amaçlanan değerin daha kolay ve kalıcı öğretilmesi sağlanabilir (Aksoy, 2014, s.188). Bu yöntem sayesinde öğrenci sürece daha çok katılabilir, günlük hayatla ilgili yordama ve çıkarımlarda bulunabilir. Kendi davranışlarını değerlendirme fırsatı bulur. Drama yönteminin etkililiğinin artması için katılımcıların öğrenmeye istekli olmaları gerekmektedir. Bu sayede bireyler grup dinamiğinin oluşmasına katkı sağlamaktadırlar. Drama lideri ilk önce grubun birbirleriyle tanışmasına imkan sağlamalı ve birlikte güven ve uyum içerisinde çalışmalarını önemsemelidir (Saraç, 2015, s. 26).

Yapılan çalışmaların ışığında şunu söylemek mümkündür. Değer bir toplumun yapı taşıdır ve bu değerleri de yeni nesillere aktarmak öncelikle ailelerin daha sonra ise öğretmenlerin ve toplumun görevidir. Burada öğretme işinin de nasıl yapılacağı çok önemlidir. Değerler soyut kavramlardır ve değer eğitimi verilirken olabildiğince soyutluktan uzaklaştırıp günlük hayata yakın örneklerle ve uygulamalarla verilmelidir.

### **İlgili Araştırmalar**

Karatay (2007) masalların değer öğretimi üzerindeki etkisini tartışmıştır. Sonuç olarak masalların değer öğretiminde önemli rol oynadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Akbaş (2007) Ankara ve Kırıkkale’de yapmış olduğu çalışmada öğretmenlerin değer retiminde kullandığı yöntemleri tespit etmeye çalışmıştır. Öğretmenlere 4 faktörlü bir ölçek uygulanmıştır. Çalışma sonucunda yeni programları kullanan öğretmenlerin değerleri davranışa dönüştürmeye yönelik etkinlikleri kullandığı görülmüştür.

Gültekin (2007) yapmış olduğu çalışmada değer açıklama, değer analizi ve ahlaki muhakeme gibi değer retimi yaklaşımlarının hoşgörü değerinin öğretimine etkisini araştırmıştır. DeneySEL desenli olan bu çalışmada öğrencilerden uygulama öncesinde ve uygulama sonrasında hoşgörü değeriyle ilgili bir kompozisyon yazmaları istenmiştir. Araştırmada dokuzuncu sınıf öğrencilerinden oluşan üç ayrı grup oluşturulmuştur. Bu gruplarda üç ayrı değer retim yaklaşımı uygulanmıştır. Uygulama Tarih 1 dersinde Türk Dünyası nitesi üzerinde yapılmıştır. Her grupta beş ders saati boyunca beş etkinlik yapılmıştır. Uygulamadan önce ve uygulamadan sonra elde edilen veriler içerik analizi yöntemi ile analiz edilmiştir. Hoşgörünün tanımı, hoşgörü ve hoşgörüsüzlüğün nedenleri ve sonuçları yazılan kompozisyonlardan elde edilmiştir. n ve son değerlendirmeler karşılaştırılarak bulgular elde edilmiştir. Öğrencilerin hoşgörü ile ilgili olarak geçmişteki yargıları ve uygulamadan sonraki yargıları yaklaşımlar açısından değerlendirilmiştir. Buna göre hoşgörünün tanımında ahlaki muhakeme yaklaşımının, hoşgörü ve hoşgörüsüzlüğün nedenlerini ve sonuçlarını belirlemede ahlaki muhakeme ile değer analizi yaklaşımın daha etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

nl (2009) yaptığı çalışmada ilkokul ğrencilerinin değer yönelimlerini ahlaki ikilem hikayeleriyle incelemiştir. 100 ilkokul öğrencisinin katıldığı çalışma bir durum çalışması niteliğinde olup veriler içerik analizi tekniğı kullanılarak analiz edilmiştir. Çalışma sonucunda öğrencilerin değer retiminde çevrelerinden oldukça fazla etkilendiğı dolayısıyla okul-aile-evre üçlüsünün değer retiminde önemli rol oynadığı görülmüştür.

Demir ve zdemir (2013) tarafından değer retiminde Karagöz ve Hacivat gölge oyunlarının etkisini belirlemek amacıyla seçkisiz örnekleme yoluyla oluşturdukları bir grupta deneme yapmışlardır. Bu deneme sonucunda değer retiminde Karagöz ve Hacivat gölge oyunlarının oldukça zengin bir kaynak olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Arabacı ve Akgl (2013) yaptıkları çalışmada okul öncesi, ilköğretim ve ortaöğretim okullarında uygulanan iyi örnekleri araştırmışlardır. Araştırma nitel desenli olup veri toplama aracı olarak veri toplama ve doküman inceleme ve görüşme tekniğı kullanılmıştır. Araştırma sonucunda etkinliklerin değer retiminde fayda sağladığına ulaşılmıştır.

Balcı ve Yanpar Yelken (2013) yaptıkları çalışma değer öğretimine yönelik öğretmen görüşlerini belirlemeyi amaçlamışlardır. Çalışmaya 152 sınıf ve sosyal bilgiler öğretmeni katılmıştır. Öğretmenlere değer öğretimine yönelik sorunları ve çözüm önerilerini belirtecekleri bir anket uygulanmıştır. Araştırma sonucunda öğretmenlerin değer öğretiminde en etkili yöntem olarak örnek olay incelemesini, etkisi en az olan yöntem olarak da geleneksel anlatım yöntemlerini belirtmişlerdir.

Altıntaş (2014) yaptığı çalışmada Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinde değer öğretimini ortaya koymaya çalışan nitel bir çalışma yapmıştır. Gönüllülük esasına göre belirlenen 24 Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmeni ile görüşme yapmıştır. Görüşmeler esnasında kapalı kalan notları aydınlatabilmek amacıyla öğretmenlerin derslerinde gözlemler yapılmış ve öğretmenleri kullandıkları dokümanlar incelemiştir. İncelenen veriler ilgili literatür ışığında değerlendirilmiştir. Araştırmada öğretmenlerin değer öğretiminde öğretmen merkezli yaklaşımı benimsedikleri, soru-cevap yöntemini sıklıkla kullandıkları, planlamanın öneminin pek farkında olmadıkları, değer öğretimi yapan öğretmenin hangi özelliklere sahip olması gerektiğinin yeterince farkında olmadıkları, değer öğretiminin toplumsal boyutuna değindikleri ancak diğer boyutlarına yeterince değinmedikleri, değer öğretiminde aile, medya ve sınıfların kalabalık olması gibi sorunlarla karşılaştıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Gülmüş (2015) yapmış olduğu çalışmada Sosyal Bilgiler dersi tarih konularında değer öğretimine ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşlerini belirlemeye çalışmıştır. Katılımcı 20 kadın 13 erkek toplam 33 öğretmene yarı yapılandırılmış beş adet açık uçlu soru sorulmuştur. Görüşme formu ile elde edilen veriler betimsel analiz ile değerlendirilmiştir. Elde edilen bulgular; değer, değer eğitimi, değer eğitimi etkinlikleri, değer eğitimi zorlukları vb. sekiz tema altında toplanmıştır. Araştırmada öğretmenlerin değeri davranışlar bütünü olarak yorumladıkları, en çok vatanseverlik değeri üzerinde durdukları, değer öğretimi yaparken drama yöntemini kullandıkları, materyal temini konusunda güçlük çektikleri ve destek talep ettikleri, değer eğitimi açısından okul ve öğretmenlerle ilgili önerilerde daha çok bulundukları sonucuna ulaşılmıştır.

Yılmaz, Esmer ve Çelik (2016) yaptıkları araştırma ile sınıf öğretmeni adaylarının değer öğretimine ilişkin algılarını belirlemeyi amaçlamışlardır. Nitel araştırma yöntemi ile yapılan çalışmada katılımcılara açık uçlu sorular sorulmuş ve içerik analizi yöntemi ile cevaplar

analiz edilmiştir. Araştırma sonucunda kazandırılmak istenen değere öncelikle öğretmenin sahip olması gerektiğinin en fazla öneme sahip olduğuna ulaşılmıştır.

Gündüz ve Aktepe (2017) yapmış oldukları fenomenolojik çalışma ile sınıf öğretmeni adaylarının zihin haritalarını incelemiştir. Bu araştırma ile sınıf öğretmeni adaylarının öğretimi yapılması gereken çoğu değer farkında oldukları ve en çok dürüstlük değerini önemsedikleri sonucunda ulaşılmıştır.

Tural ve Şahan (2017) Keloğlan Masalları'nı Sosyal Bilgiler dersinde verilmesi gereken değerlere uygunluğu açısından incelemiştir. Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman inceleme yöntemi kullanılmıştır. Araştırma sonucunda Sosyal Bilgiler Öğretim Programı içerisinde verilmek istenen değerlerin büyük çoğunluğu Keloğlan Masalları'nda bulunmuştur. Bu açıdan değer öğretiminde masalların önemli yere sahip olduğu düşünülmektedir.

Öztürk (2017) ilköğretim ders kitaplarında bulunan metinleri değer öğretimi yaklaşımları açısından incelemiştir. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden belgesel tarama yöntemi kullanılmıştır. Araştırmada 1. Sınıf Hayat Bilgisi, 2. Sınıf Hayat Bilgisi, 3. Sınıf Hayat Bilgisi ve 4. Sınıf Sosyal Bilgiler kitabı ve ilköğretim seviyesine uygun 60 hikaye ve masal kitabı incelenmiştir. Araştırma sonucunda ders kitaplarında sorumluluk, saygı, vatanseverlik değerlerinin, hikaye ve masallarda ise dürüstlük ve yardımseverlik değerlerine daha sık rastlanmıştır. İlköğretim kitaplarının hepsinde değer telkin etme/aşılama yaklaşımıyla değerlerin ele alındığı sonucuna ulaşılmıştır.

Başegmez (2017) sınıf öğretmeni adaylarının değer öğretimi açısından görüşlerini belirlemeye çalışmıştır. Belirtilen görüşler arasında çeşitli değişkenler açısından far olup olmadığını saptamayı amaçlamıştır. Araştırmaya üç farklı üniversiteden 450 sınıf öğretmeni adayı katılmıştır. Araştırma nicel bir araştırma olup, tarama modeline uygun olarak yapılmıştır. Akbaş (2004) tarafından geliştirilen “değer öğretiminde kullanılan etkinlikler” ve “değer öğretimine ilişkin görüşler” ölçekler kullanılmıştır. Araştırma sonunda öğretmen adayları değer öğretiminde hikaye anlatma, rol oynama, analiz, tartışma, gibi yöntemleri kullanılması gerektiğini, verilen okul ve aile arasında değer öğretiminde iş birliğinin önemini belirtmişlerdir.

Okumuş (2017) yaptığı çalışmada tarih derslerinde demokratik değerlerin öğretiminde görsel etkinliklerin etkisini belirlemeye çalışmıştır. Görsel etkinliklere dayalı bir değer

öğretim programı hazırlanarak değer öğretimi yapılmıştır. araştırmada nicel ve nitel yöntemlerin birlikte kullanıldığı karma yöntem kullanılmıştır. Araştırmaya lise onuncu sınıfta öğretim gören 88 öğrenci katılmıştır. Araştırmada “Demokratik Değerler Ölçeği”, “Demokratik Değerler Nitel Bilgi Formu”, “Etkinlik Süreci Değerlendirme Formu” gibi nitel ve nicel veri toplama araçları birlikte kullanılmıştır. Veriler SPSS paket programı ve içerik analizi yöntemleri ile analiz edilmiştir. Araştırma sonucunda deney ve kontrol gruplarında deney grubu lehine sonuçlar ortaya çıkmıştır. Yapılan istatistiksel analizler sonucunda anlamlı farklılık bulunmuştur. İçerik analizi sonucunda ise deney grubu öğrencilerinin demokratik değerlerle ilgili kendilerini daha iyi ifade ettikleri görülmüştür. Bunların yanında öğrenciler görsel etkinliklerle işlenen derslerden oldukça keyif aldıklarını belirtmişlerdir.

Buluç ve Çelik (2018) değer öğretiminde kullanılabilecek bir yöntem olan drama yönteminin etkililiğini disiplinler arası yaklaşım ile incelemişleridir. Çalışmada karma yöntem kullanılmıştır. Nicel ve nitel yöntemlerin birlikte kullanıldığı çalışmada yaratıcı drama yönteminin “bilimsellik” ve “duygu ve düşüncelere saygı” değerlerinin öğretime etsi ve öğrenci tutumları belirlenmiştir. Çalışma sonucunda drama yönteminin değer öğretiminde etkili bir yöntem olduğu anlaşılmıştır.

Demir (2018) Hayat Bilgisi dersinde sorumluluk değerinin öğrencilere kazandırılmasında değer öğretimi yaklaşımlarının etkisini ortaya koymaya çalışmıştır. Bu amaçla Hayat Bilgisi dersinin kazanımları değer öğretimi yaklaşımlarına göre öğrenci sorumlulukları ile ilişkilendirilmiş ve ders planları hazırlanmıştır. Hazırlanan planlar Hayat Bilgisi ikinci sınıf dersinin ikinci ünitesi süresince çalışma yapılan gruba uygulanmıştır. Araştırmada tipik durum örnekleme tekniği ile örnekleme yapılmıştır. araştırma ikinci sınıf seviyesindeki 106 öğrenci katılmıştır. “Çalışma Yaprakları”, “Açık Uçlu Anket”, “Görüşme Formu”, “Sorumluluk Kazanım Testi” gibi veri toplama araçları kullanılmıştır. Verilerin analizinde nicel ve nitel araştırma yöntemleri birlikte kullanılmıştır. Araştırmada sonuç olarak Hayat Bilgisi dersinde değer öğretim yaklaşımlarına dayalı değer öğretiminin değerlerin kazanılmasında olumlu etkiye sahip olduğu bulunmuştur.

Berber (2019) dördüncü sınıf Sosyal Bilgiler dersinde seçilen değerlerle ilgili öğrencilerin oluşturdukları metaforları inceleyerek bu konuda öğrencilerin görüşlerini belirlemeye çalışmıştır. Çalışma grubuna random yolla belirlenen dördüncü sınıfta öğrenim gören 540 öğrenci seçilmiştir. Araştırma nitel desenli bir araştırma olup veriler içerik analizi yöntemi

ile analiz edilmiştir. Araştırmada öğrencilere seçilen değerlerle ilgili sorular sorulmuş ve bu değerlerle ilgili metaforlar oluşturmaları istenmiştir. Araştırmacı bu okullardan üçüne giderek gözlemler yapmıştır. Öğrencilerle yapılan görüşmelerde öğrencilere değeri neye benzettikleri ve neden benzettikleri gibi sorular sorulmuş ve verilen cevaplar kategorilere ayrılarak incelenmiştir. Bu metaforlar belli kodlar ve kategoriler çerçevesinde ele alınmıştır. Araştırmacı çalışmanın ikinci aşamasında okullara giderek gözlemler yapmıştır. Öğrencilerin oluşturdukları metaforlar incelendiğinde değerleri kalıplar içerisinde ve tek yönlü olarak düşündükleri ortaya çıkmıştır. Ayrıca okullarda yapılan gözlemlerde öğrencilerin değeri yansıtmada problem yaşadığı gözlemlenmiştir. Bu açıdan öğrencilerin bazı değerleri içselleştirmede güçlük yaşadığı söylenebilmektedir.

Literatürde ilgili araştırmalara bakıldığında zaman çalışmaların öğrenci, öğretmen, öğretmen adayları ile ilgili olduğunu görmekteyiz. Çalışmalar değer öğretime yönelik farklı konuları ele almaktadır. Bazıları nitel içerikli bazıları nicel içerikli çalışmalar olup karma yöntemli çalışmalar da bulunmaktadır. Ancak literatürü incelediğimiz zaman sorumluluk değerinin drama yöntemi ile öğretime yönelik deneysel bir çalışma bulunmamaktadır. Bu konu bir eksiklik olarak görülmüş ve sorumluluk değerinin drama yöntemi ile öğretime yönelik nicel ve nitel yöntemlerin birlikte kullanıldığı bir çalışma yürütülmüştür.

## BÖLÜM 3

### YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeline, çalışma grubuna, veri toplama araçlarına, veri çözümleme tekniklerine, veri toplanması ve analizi süreçlerine yer verilmiştir.

#### **Araştırmanın Modeli**

Araştırmada karma yöntem olarak adlandırılan nicel ve nitel desenlerin birlikte kullanıldığı bir yöntem kullanılmıştır. Deneme modellerindeki araştırmalarda araştırmacının denetiminde, sebep-sonuç ilişkilerini belirlemek için gözlenmesi istenilen veriler, neden-sonuç ilişkilerini belirlemeye çalışmak amacı ile, doğrudan araştırmacının kontrolü altında üretilir (Karasar, 2014). Araştırmada drama yöntemi ile değerler eğitimi dersine katılan öğrencilerle, bu derslere katılmayan öğrencilerin seviyeleri arasındaki farkı ortaya koymak amacıyla öntest-sontest kontrol gruplu model kullanılmıştır. Bu modelde tarafsız atama ile oluşturulan iki küme bulunur. Bu kümelerden biri deney öteki ise kontrol grubu olarak kullanılır. İki kümeye de uygulama öncesi ve uygulama sonrası ölçme araçları uygulanarak ölçmeler yapılır (Karasar, 2014). Her iki gruba da çalışmaya başlamadan önce öntest uygulanmıştır. Ancak drama yöntemi ile değer öğretimi yalnızca deney grubuna uygulanmıştır. Kontrol grubunun deney grubundan etkilenmesi olabildiğince engellenmeye çalışılmıştır. Çalışmanın başında öntest olarak uygulanan test, çalışmanın sonunda da yine her iki gruba sontest olarak uygulanmıştır. Araştırmanın nitel boyutunda ise öğrenci görüşme formu ve araştırmacı gözlem formu kullanılmıştır. Görüşme ve gözlem formları, tutum ölçekleri ile araştırma içerisinde eş zamanlı olarak kullanılmıştır.

Araştırmanın tasarım sürecinde izlenen aşamaların özeti Tablo 3’de görülmektedir. Araştırmanın tasarım süreçlerinin incelenmesi bu süreçlerde yer alan alt problemler, kullanılan veri toplama araçları ve veri analiz teknikleri karma yöntemin neden kullanıldığı hakkında bir fikir vermektedir.

Tablo 3

*Araştırma Tasarımı*

| Araştırma Soruları                                                                                                                                                                                             | Kullanılan Veri Toplama Araçları           | Kullanılan İstatistiksel Analizler |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------|------------------------------------|
| 1. Deney ve kontrol grubu öğrencilerinin çalışmaya başlamadan önce uygulanan sorumluluk ölçeğinden aldıkları puanların düzeyi nedir?                                                                           | Sorumluluk Ölçeği                          | Betimsel İstatistikler             |
| 2. Deney ve kontrol grubu öğrencilerinin çalışmaya başlamadan önce uygulanan sorumluluk ölçeğinden aldıkları puanlar arasında anlamlı bir fark var mıdır?                                                      | Sorumluluk Ölçeği                          | Bağımsız Gruplar T-testi           |
| 3. Deney ve kontrol grubu öğrencilerinin çalışmaya başlamadan önce uygulanan sorumluluk ölçeğinden aldıkları puanlar arasında cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir fark var mıdır?                            | Sorumluluk Ölçeği                          | Bağımsız Gruplar T-testi           |
| 4. Deney ve kontrol grubu öğrencilerinin çalışma tamamlandıktan sonra uygulanan sorumluluk ölçeğinden aldıkları puanların düzeyi nedir?                                                                        | Sorumluluk Ölçeği                          | Betimsel İstatistikler             |
| 5. Deney ve kontrol grubu öğrencilerinin çalışma tamamlandıktan sonra uygulanan sorumluluk ölçeğinden aldıkları puanlar arasında anlamlı bir fark var mıdır?                                                   | Sorumluluk Ölçeği                          | Bağımsız Gruplar T-testi           |
| 6. Deney ve kontrol grubu öğrencilerinin çalışma tamamlandıktan sonra uygulanan sorumluluk ölçeğinden aldıkları puanlar arasında cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir fark var mıdır?                         | Sorumluluk Ölçeği                          | Bağımsız Gruplar T-testi           |
| 7. Deney grubunda çalışmadan önce ve çalışma tamamlandıktan sonra uygulanan sorumluluk ölçeğinden alınan öğrencilerin sorumluluk tutum puanları arasında anlamlı bir fark var mıdır?                           | Sorumluluk Ölçeği                          | Bağımlı Gruplar T-testi            |
| 8. Deney grubunda çalışmadan önce ve çalışma tamamlandıktan sonra uygulanan sorumluluk ölçeğinden alınan öğrencilerin sorumluluk tutum puanları arasında cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir fark var mıdır? | Sorumluluk Ölçeği                          | Bağımsız Gruplar T-testi           |
| 9. Kontrol grubunda çalışmadan önce ve çalışma tamamlandıktan sonra uygulanan sorumluluk ölçeğinden alınan öğrencilerin sorumluluk tutum puanları arasında anlamlı bir fark var mıdır?                         | Sorumluluk Ölçeği                          | Bağımlı Gruplar T-testi            |
| 10. Deney grubu öğrencilerinin çalışmadan önce ve çalışma tamamlandıktan sonra yapılan değerlendirmelere göre sorumluluk değerine ilişkin görüşleri nelerdir?                                                  | Görüşme Formu                              | İçerik Analizi                     |
| 11. Drama etkinlikleri ile sorumluluk değeri öğretimi ile ilgili ders içi etkinlikler nasıl hazırlanmalıdır?                                                                                                   | Kamera Kayıtları<br>Araştırmacı Gözlemleri | İçerik Analizi                     |

Bu çalışmanın araştırma modeline uygun olarak tasarlanan çalışma deseni ise Tablo 4’de yer almaktadır.

Tablo 4

*Araştırma Modeline Uygun Olarak Tasarlanan Çalışma Deseni*

| Grup          | Ön Uygulamalar                                             | Deneysel İşlemler                                                                                                  | Son Uygulamalar                                             |
|---------------|------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------|
| Deney Grubu   | - Ön Görüşmeler<br>- Tutum Ölçeği<br>- Kişisel Bilgi Formu | - Drama yöntemi kullanılarak gerçekleştirilen öğretiler<br>- Gözlem<br>- Kamera Kayıtları<br>- Araştırmacı Notları | - Son Görüşmeler<br>- Tutum Ölçeği<br>- Öğrenci Görüş Formu |
| Kontrol Grubu | - Ön Görüşmeler<br>- Tutum Ölçeği<br>- Kişisel Bilgi Formu | - Öğretim programında yer alan etkinlikler                                                                         | - Son Görüşmeler<br>- Tutum Ölçeği                          |

### **Çalışma Grubu**

Araştırmada çalışma grubunu 2018-2019 eğitim öğretim yılı güz döneminde Mardin iline bağlı bir merkez ilçe olan Artuklu ilçesinde bulunan bir devlet okulunda öğrenim görmekte olan 40’ı deney, 40’ı kontrol grubu olmak üzere toplam 80 ilkokul dördüncü sınıf öğrencisi oluşturmaktadır. Araştırmada deney ve kontrol grupları random yolla belirlenmiştir. Nitel veriler için nicel boyutta belirlenen deney grubundan basit tesadüfi örneklem yöntemi kullanılarak öğrenciler seçilmiştir. Araştırmaya başlamadan önce gerekli izinler alınmıştır. İzin belgesi EK 1’de gösterilmiştir.

Araştırma sırasında çalışılacak olan okulun belirlenmesinde araştırmacı tarafından aşağıdaki koşullar göz önünde bulundurulmuştur. Buna göre;

1. Araştırmanın gerçekleştirileceği grup ilkokul dördüncü sınıflar olduğundan çalışma yapılacak okulda birden fazla dördüncü sınıf şubesinin bulunması,
2. Araştırmaya katılacak öğrencilerin seçiminde gönüllülük esas alınması ve öğrenci velilerinden çocuklarının araştırmaya katılımı hususunda izin alınması,
3. Okulun, çalışmaların gerçekleştirilebileceği yeterli fiziksel donanımına sahip olması şartları dikkate alınmıştır.

### **Deney ve Kontrol Gruplarının Oluşturulması**

Deney ve kontrol gruplarının oluşturulurken öncelikle gerekli izinler alınmış ve okul yönetimiyle iletişime geçilerek gerekli bilgilendirme yapılmıştır. Daha sonra okul yönetimiyle birlikte sınıf mevcutları birbirine en yakın iki sınıf deney ve kontrol grubu olarak belirlenmiştir. Bu durumda dördüncü sınıflar arasında G şubesi deney grubu ve C şubesi kontrol grubu olarak belirlenmiştir. Diğer şubeler ise araştırma dışında tutulmuştur. Deney ve kontrol grubu öğretmenlerinin demografik özellikleri ve eğitim durumları arasında da önemli bir farkın olmadığı görülmüştür. Belirlenen sınıflardaki öğrenciler ile uygulama başlamadan önce bir görüşme yapılmış ve her iki gruptaki öğrencilerin uygulamaya istekli oldukları belirlenmiştir. Her bir öğrenci velisine okul yönetimi ile birlikte hazırlanan veli izin dilekçeleri gönderilmiş tüm öğrencilerin velilerinden uygulamaya katılmaları hususunda izin alınmıştır. Sonuçta deney grubu 40 ve kontrol grubu 40 öğrenci olmak üzere deney ve kontrol grubu belirlenmiştir.

### **Nitel Görüşme Yapılan Öğrencilerin Belirlenmesi**

Araştırmanın nitel kısmı yalnızca deney grubuyla görüşmeler yaparak gerçekleştirilmiştir. Bunun için deney grubundan kura ile 13 öğrenci seçilmiştir.

### **Veri Toplama Araçları**

Araştırmada nicel veri toplama aracı olarak “Sorumluluk Ölçeği” kullanılmıştır. Nitel veri toplama aracı olarak ise görüşme formu, araştırmacı gözlem formu kullanılmıştır.

### **Nicel Veri Toplama Araçları**

Nicel verilerin toplanmasında Golzar (2006) tarafından geliştirilen “Sorumluluk Ölçeği” kullanılmıştır.

#### ***Sorumluluk Ölçeği***

Golzar (2006) tarafından geliştirilen tek boyuttan oluşan likert tipi tutum ölçeği kullanılmıştır. Gerekli izinler alınmış ve ekte gösterilmiştir. Ölçek 24 maddeden oluşmaktadır. 24 maddelik ölçek üzerinde faktör analizi yapıldığında ölçeğin tek boyutlu

olduğu görülmüştür. Cronbach Alfa katsayısının da 0.82 ve 0.83 arasında olması ölçeğin iç tutarlılığının bir göstergesi kabul edilebilir (Golzar, 2006). Golzar (2006) tarafından yapılan geçerlik ve güvenirlik çalışmaları kabul edilmiştir. Ölçek üçlü likert tipinde her zaman (3), bazen (2), hiçbir zaman (1) şeklinde derecelendirilmiştir. “Sorumluluk Ölçeği” EK 2’de gösterilmiştir.

### **Nitel Veri Toplama Araçları**

Araştırmada nitel veri toplama araçları olarak görüşme formu, araştırmacı gözlem formu kullanılmıştır.

#### ***Görüşme Formları***

Araştırmada araştırmacı tarafından geliştirilen görüşme formu uzman görüşüne sunulmuştur. Uzman görüşü alındıktan sonra görüşme formuna son hali verilmiştir. Görüşme formunun çalışmada kullanılan hali EK 4’te verilmiştir.

#### ***Gözlem Formu***

Konu ile ilgili gerekli literatür taraması yapıldıktan sonra gözlem formu araştırmacı tarafından hazırlanmıştır. Hazırlanan form uzman görüşüne sunulularak tekrar revize edilmiş ve son hali verilmiştir. EK 5’te gösterilmiştir.

#### ***Kişisel Bilgi Formu***

Araştırmacı tarafından hazırlanan bir formdur. Çalışma grubunda yer alan öğrencilerin cinsiyet, yaş, ekonomik gelir, kardeş sayısı, anne-baba eğitim durumu, anne-baba mesleği, yaşadığı yer, dördüncü sınıfa geçme derecesi gibi demografik özelliklerini belirlemek amaçlanmıştır ( EK 6).

## Veri Toplama Süreci

### Deney ve Kontrol Gruplarında Yürütülen Uygulama Süreçleri

2018-2019 eğitim öğretim yılı güz döneminde Mardin iline bağlı bir merkez ilçe olan Artuklu ilçesinde bulunan bir devlet okulunda öğrenim görmekte olan ilkokul dördüncü sınıf öğrencileri ile gerçekleştirilen bu araştırmada deney ve kontrol gruplarında yürütülen uygulama süreçleri aşağıdaki gibidir.

#### *Deney grubunda gerçekleştirilen uygulama basamakları;*

Araştırma için gerekli izinler alındıktan sonra uygulamanın yapılacağı okul yönetimi ile araştırmacı tarafından görüşme yapılarak bilgilendirme yapılmıştır. Sınıf mevcutları birbirine en yakın iki gruptan random yöntemle biri deney diğeri de kontrol grubu olarak belirlenmiştir.

Deney grubu sınıf öğretmeni ile görüşme yapılarak araştırma konusu, içeriği ve uygulama süreci hakkında bilgilendirme yapılmıştır.

Sınıf öğretmeni vasıtası ile öğrencilerle tanışma oturumu düzenlenmiş ve öğrenciler araştırma hakkında bilgilendirilmiştir. Bu süreçte ne tür çalışmaların gerçekleştirileceği ve öğrencilerden beklentilerin neler olduğu konusunda açıklamalar yapılmıştır.

Deney grubu öğrenci velilerine araştırma süreci hakkında yazılı olarak bilgilendirilmiştir ve öğrencilerinin araştırmaya katılmaları hususunda yazılı olarak izinleri istenmiştir. Okul yönetimi ile birlikte hazırlanan izin dilekçeleri velilere gönderilmiş ve bütün velilerin yazılı izni alınmıştır.

Sorumluluk değerine ilişkin uygulamanın ilk aşamasında deney grubunda yer alan tüm öğrencilere “Sorumluluk Ölçeği” uygulaması yapılmıştır. Ölçek uygulandıktan sonra seçilen öğrenciler ile görüşmeler yapılmıştır. Bu süreçte öğrencilerin uygulamadan etkilenmemesi amacıyla görüşme formu tutum ölçeğinden sonra yapılmıştır.

Araştırma sürecinin ilk haftasında ölçek uygulaması ve görüşmelerin ardından öğrencilerle drama etkinlikleriyle tanışma ile ilgili uygulama yapılmıştır. Bu etkinlikler drama etkinliklerini tanıma, birlikte hareket etme ve grup bilincini geliştirmeye yönelik

etkinliklerdir. Aynı zamanda öğrencilerin iletişim becerilerini geliştirmek de hedeflenmiştir.

Sosyal Bilgiler dersinde okulun çok amaçlı salonuna gidilerek belirlenen haftalık ders planına uyulmuştur.

Etkinliklerin tamamlanması sonucunda tutum ölçekleri ve görüşmeler son uygulama olarak tekrar edilmiştir

### ***Kontrol grubunda gerçekleştirilen uygulama süreçleri;***

2018-2019 eğitim öğretim yılı güz döneminde deney grubu ile aynı okulda bulunan başka bir dördüncü sınıf şubesi (4/C) kontrol grubu olarak belirlenmiştir.

Kontrol grubu olarak belirlenen şubenin sınıf öğretmeni tarafından Sosyal Bilgiler dersini öğretim programları doğrultusunda kendi belirlediği strateji, yöntem ve teknikleri kullanarak devam ettirilmiştir. Bu süreçte deney grubunda olduğu gibi öğretmen kılavuz kitaplarında ve öğrenci çalışma kitaplarında yer alan etkinliklerden yararlanmıştır. Araştırmacı tarafından öğretmene normal sürecini takip etmesi gerektiğinin önemi anlatılmıştır. Bunun dışında araştırmacı kontrol grubu şubesinin sınıf öğretmenine eğitim öğretim süreci içerisinde herhangi bir yönlendirmede ya da müdahalede bulunmamıştır.

Kontrol grubunda veri toplama süreçleri deney grubuna paralel olarak eş zamanlı gerçekleştirilmiştir.

### **Uygulama Sürecinde Araştırmacının Rolü**

Araştırmacı Gazi Üniversitesi Sınıf Öğretmenliği lisans mezunudur. Drama alanında da Anadolu Üniversitesi Drama Sertifikasına sahiptir.

Araştırmaya başlamadan önce deney ve kontrol grubunun önce öğretmenleriyle daha sonra öğrencilerine kendini tanıtmış ve uygulama hakkında kısa bilgiler vermiştir.

Araştırma kapsamında yer alan deney grubunun drama etkinliklerini araştırmacı planlayıp uygulamıştır. Kontrol grubu uygulamaları ise tamamen sınıf öğretmenine bırakılmış ve sürece herhangi bir müdahale edilmemiştir. Burada araştırmacı kontrol grubu sınıf öğretmenin gerçekleştirdiği değer öğretim sürecinin değiştirilmemesi ve normal olarak

yapılan etkinliklerin çalışma kapsamında da aynen uygulanmasını amaçlamıştır. Her iki grubun etkinliklerinin birbirini etkilememesi adına araştırmacı kontrol grubu etkinliklerine katkıda bulunmamıştır. Araştırmacı yalnızca deney grubunun etkinliklerini planlamış ve uygulamıştır. Kontrol grubuna hiçbir müdahalede bulunmamıştır. Araştırmacı deney grubunda hem uygulama hem de gözlem yapan rolünde bulunmuştur. Uygulama öncesi ve uygulama sonrası araştırmacı yaptığı görüşmeleri ders saatleri dışında okulda gerçekleştirmiştir.

### **Araştırma Kapsamında Ele Alınan Değer**

Sosyal Bilgiler dersinde değer öğretiminde drama yönteminin kullanılmasına yönelik yapılan bu araştırmada uzman görüşleri doğrultusunda seçilen bir değer araştırma kapsamına alınması yeterli görülmüştür. Bu değer MEB tarafından hazırlanan Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan değerlerin arasından seçilmesi kararlaştırılmıştır.

Genel olarak değer sınıflandırmaları ve değer yapılandırmaları incelenmiş ve insani değer olarak sınıflandırılabilen bir değer ve evrensel değer olarak sınıflandırılabilen bir değer seçilmesine karar verilmiştir. Uzman görüşleri de alınarak ilk dönem yıllık planda yer alan temalarla ilişkili olduğu düşünülen “Sorumluluk” değeri hem uzmanlar hem araştırmacı tarafından uygun bulunmuştur.

### **Sorumluluk Değerine Yönelik Drama Etkinliklerinin Hazırlanması**

Sorumluluk değerinin öğretime yönelik drama etkinliklerinin planlanmasında dördüncü sınıf Sosyal Bilgiler öğretim programından ve dördüncü sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabından faydalanılmıştır. Programdaki kazanımlarla bağlantılı olarak 10 farklı ders planı (EK 7) hazırlanmıştır. Ders planlarında kullanılan metinler araştırmacı tarafından kazanıma uygun olarak yazılmıştır.

### **Verilerin Analizi**

Araştırmada karma yöntem kullanılmıştır. Bu sebeple araştırmada hem nitel hem de nicel veriler elde edilmiştir. Elde edilen veriler araştırma problemleri doğrultusunda analiz edilmiştir. Veri analiz süreçleri aşağıdaki gibidir.

### **Nicel Verilerin Analizi**

Araştırmanın “Sorumluluk Ölçeği”nden elde edilen nicel verileri SPSS paket programı kullanılarak analiz edilmiştir. Araştırmada verilerin analizinde ortalama, medyan, standart sapma, frekans ve yüzde analizini içeren betimsel istatistik analizler, bağımlı gruplar t-testi ve bağımsız gruplar gruplar t-testini içeren parametrik analizler kullanılmıştır

### **Nitel Verilerin Analizi**

Araştırmada drama yöntemi ile sorumluluk değerinin öğretime yönelik etkinlikler yapılmıştır. Çalışmada deney grubu ile uygulama öncesi ve uygulama sonrası görüşmeler yapılmış ve yapılan görüşmeler içerik analizi yöntemi ile analiz edilmiştir. Süreç boyunca gözlemler yapılmıştır. Görüşmeler araştırmacı tarafından verilerin korunması amacıyla kayıt altına alınmıştır. Daha sonra bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Aktarım sırasında öğrencilerin gerçek isimleri kullanılmamıştır. Öğrenciler DE.1, DK.2... şeklinde kodlanmıştır. Katılımcılardan onay alınmış ve uzman yardımı ile veriler analiz edilmiştir.

## **BÖLÜM 4**

### **BULGULAR VE YORUMLAR**

Bu bölümde elde edilen nicel ve nitel bulgular araştırmanın amacı ve alt amaçları ele alınarak yorumlanmıştır. Bu doğrultuda bulgular, nicel alt problemler ve nitel alt problemler başlıkları altında gruplanarak yorumlanmıştır.

#### **Nicel Verilere İlişkin Bulgular**

Araştırmanın sorumluluk değerine yönelik nicel alt problemine ilişkin bulguları yorumlamak amacıyla “Sorumluluk Ölçeği” ile elde edilen veriler araştırmanın alt problemleri doğrultusunda analiz edilerek yorumlanmıştır.

#### **Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular**

Araştırmanın birinci alt problemi olan “Deney ve kontrol grubu öğrencilerinin çalışmaya başlamadan önce uygulanan sorumluluk ölçeğinden aldıkları puanların düzeyi nedir?” sorusunu yanıtlamak amacıyla deney ve kontrol grubu öğrencilerinin sorumluluk değerine ilişkin tutum puanları ortalamaları betimleyici analizlerle test edilmiş ve yorumlanmıştır. Sonuçlar Tablo 5’te verilmiştir.

Tablo 5

*Deney ve Kontrol Grubu Öğrencilerinin Çalışmaya Başlamadan Önce Uygulanan Sorumluluk Ölçeğinden Aldıkları Puanların Ortalamalarına Ait Betimleyici Analiz Sonuçları*

| Grup    | N  | $\bar{X}$ | $\mu$ | s   |
|---------|----|-----------|-------|-----|
| Deney   | 40 | 2.60*     | 2.60  | .19 |
| Kontrol | 40 | 2.61*     | 2.62  | .17 |

\*  $1 \leq \bar{X} \leq 3$

Tablo incelendiğinde, deney ve kontrol gruplarının uygulama öncesi sorumluluk değerlerine ilişkin tutum puanının ortalama, medyan ve standart sapma değerleri görülmektedir. Tabloya göre deney grubu öğrencilerinin tutum puanları ortalamalarının ( $\bar{X}$  =2.60), kontrol grubu öğrencilerinin tutum puanları ortalamalarına ( $\bar{X}$  =2.61) oldukça yakın olduğunu görülmektedir. “Sorumluluk Tutum Ölçeği”nden alınabilecek en düşük ortalama puanın 1, en yüksek ortalama puanın ise 3 olduğu düşünüldüğünde, hem deney hem de kontrol grubu öğrencilerinin uygulama öncesinde bu değere ilişkin yüksek tutuma sahip oldukları düşünülebilir.

### İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmanın ikinci alt problemi “Deney ve kontrol grubu öğrencilerinin çalışmaya başlamadan önce uygulanan sorumluluk ölçeğinden aldıkları puanlar arasında anlamlı bir fark var mıdır?” şeklinde düzenlenmiştir.

Deney ve kontrol grubu öğrencilerinin sorumluluk tutum puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olup olmadığına bağımsız gruplar t-testi ile bakılmıştır. Analize ilişkin sonuçlar Tablo 6’da gösterilmiştir.

Tablo 6

*Deney ve Kontrol Grubu Öğrencilerinin Çalışmaya Başlamadan Önce Uygulanan Sorumluluk Ölçeğinden Aldıkları Puanlara İlişkin Bağımsız Gruplar t-Testi Sonuçları*

| Grup    | N  | $\bar{X}$ | S   | Sd | t    | p    |
|---------|----|-----------|-----|----|------|------|
| Deney   | 40 | 2.60      | .19 | 78 | .403 | .688 |
| Kontrol | 40 | 2.61      | .17 |    |      |      |

\* p<.05

Öğrencilerinin uygulama öncesi yapılan değerlendirme sonuçlarına göre sorumluluk ölçeğinden aldıkları puanların, gruplara göre t-testi sonuçları tabloda gösterilmektedir. Buna göre deney ve kontrol grubu öğrencilerinin sorumluluk tutum puanları arasında anlamlı bir fark olmadığı bulunmuştur,  $t(78)=.403$ ,  $p>.05$ . Araştırmanın başlangıcında elde edilen bu bulgu deney ve kontrol grubunda yer alan öğrencilerin sorumluluk tutumları arasında farklılık olmadığını göstermektedir. Araştırmaya başlamadan önce deney ve kontrol grupları açısından farklılık olmaması grupların denkliği açısından olumlu görülmüştür. İki grubun da çalışmaya başlamadan önce sorumluluk tutumları açısından denk olduğu söylenebilir. Deney ve kontrol grubundaki öğrencilerin benzer sosyoekonomik çevrelerde yaşıyor olması, aynı okuldaki şubelerden seçilmesi ve öğretmenlerin demografik özelliklerinin benzerliği grupların denkliğine etki eden önemli faktörler arasındadır.

### Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmanın üçüncü alt problemi “Deney ve kontrol grubu öğrencilerinin çalışmaya başlamadan önce uygulanan sorumluluk ölçeğinden aldıkları puanlar arasında cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir fark var mıdır?” şeklinde düzenlenmiştir. Bu alt probleme yanıt aramak amacıyla uygulama öncesi sorumluluk değerine ilişkin tutum puanları bağımsız gruplar t-testi ile analiz edilmiş ve analize ilişkin sonuçlar Tablo 7’de gösterilmiştir.

Tablo 7

*Deney ve Kontrol Grubu Öğrencilerinin Çalışmaya Başlamadan Önce Uygulanan Sorumluluk Ölçeğinden Aldıkları Puanların Cinsiyet Değişkenine İlişkin Bağımsız Gruplar t-Testi Sonuçları*

| Cinsiyet | N  | $\bar{X}$ | S   | Sd | t      | P    |
|----------|----|-----------|-----|----|--------|------|
| Kız      | 40 | 2.57      | .19 | 78 | -1.795 | .076 |
| Erkek    | 40 | 2.64      | .17 |    |        |      |

\*  $p<.05$

Deney ve kontrol grubu öğrencilerinin uygulama öncesi yapılan değerlendirme sonuçlarına göre sorumluluk ölçeğinden aldıkları puanların t-testi sonuçları tabloda gösterilmektedir. Buna göre deney ve kontrol grubu öğrencilerinin uygulama öncesinde cinsiyet değişkenine

göre sorumluluk tutum puanları arasında anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir,  $t(78)=-1.795$ ,  $p>.05$ . Kız öğrencilerin sorumluluk değerine yönelik tutumlarının ( $\bar{X}=2.57$ ), erkek öğrencilerin tutumlarına ( $\bar{X}=2.64$ ) yakın olduğu söylenebilir. Bu bulguya göre uygulama öncesinde deney ve kontrol grubunda bulunan kız ve erkek öğrencilerin sorumluluk tutumlarının benzer olduğu anlaşılmaktadır.

#### **Dördüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular**

Araştırmanın dördüncü alt problemi olan “Deney ve kontrol grubu öğrencilerinin çalışma tamamlandıktan sonra uygulanan sorumluluk ölçeğinden aldıkları puanların düzeyi nedir?” sorusunu yanıtlamak amacıyla deney ve kontrol grubu öğrencilerinin sorumluluk değerine ilişkin tutum puanları ortalamaları betimleyici analizlerle test edilmiş ve yorumlanmıştır. Betimleyici analiz sonuçları Tablo 8’de gösterilmektedir.

Tablo 8

*Deney ve Kontrol Grubu Öğrencilerinin Çalışma Tamamlandıktan Sonra Uygulanan Sorumluluk Ölçeğinden Aldıkları Puanların Ortalamalarına Ait Betimleyici Analiz Sonuçları*

| Grup    | N  | $\bar{X}$ | $\mu$ | s   |
|---------|----|-----------|-------|-----|
| Deney   | 40 | 2.79*     | 2.79  | .14 |
| Kontrol | 40 | 2.56*     | 2.60  | .22 |

\*  $1 \leq \bar{X} \leq 3$

Tablo incelendiğinde deney ve kontrol gruplarının uygulama sonrası sorumluluk değerine ilişkin tutum puanının ortalama, medyan ve standart sapma değerleri görülmektedir. Buna göre deney grubu öğrencilerinin tutum puanları ortalamalarının ( $\bar{X}=2.79$ ) yükseldiği, kontrol grubu öğrencilerinin tutum puanları ortalamalarının ( $\bar{X}=2.56$ ) ise ön test düzeyinden gerilediği görülmüştür. Bu sonuçlar doğrultusunda deney grubu öğrencilerinin çalışma sonrasında sorumluluk tutum seviyelerinin yükseldiği, kontrol grubu öğrencilerinin ise sorumluluk tutum seviyelerinin düştüğü söylenebilir. Buna göre deney grubunda drama yöntemi kullanılarak gerçekleştirilen değer öğretim süreçlerinin, kontrol grubunda geleneksel yöntemler kullanılarak gerçekleştirilen değer öğretim sürecine göre daha etkili olduğu söylenebilir.

### Beşinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmanın beşinci alt problemi “Deney ve kontrol grubu öğrencilerinin çalışma tamamlandıktan sonra uygulanan sorumluluk ölçeğinden aldıkları puanlar arasında anlamlı bir fark var mıdır?” şeklinde düzenlenmiştir. Bu alt probleme yanıt aramak amacıyla uygulama sonrası sorumluluk değerine ilişkin tutum puanları bağımsız gruplar t-testi ile analiz edilmiş ve analize ilişkin sonuçlar Tablo 9’da gösterilmiştir.

Tablo 9

*Deney ve Kontrol Grubu Öğrencilerinin Çalışma Tamamlandıktan Sonra Uygulanan Sorumluluk Ölçeğinden İlişkin Bağımsız Gruplar t-Testi Sonuçları*

| Grup    | N  | $\bar{X}$ | S   | Sd | t    | P    |
|---------|----|-----------|-----|----|------|------|
| Deney   | 40 | 2.79      | .14 | 78 | 5.70 | .000 |
| Kontrol | 40 | 2.56      | .22 |    |      |      |

\*p<.05

Deney ve kontrol grubu öğrencilerinin uygulama sonrası yapılan değerlendirme sonuçlarına göre sorumluluk ölçeğinden aldıkları puanların t-testi sonuçları tabloda gösterilmektedir. Buna göre deney ve kontrol grubu öğrencilerinin sorumluluk tutum puanları arasında anlamlı bir fark olduğu görülmektedir,  $t(78)=5.70$ ,  $p<.05$ . Ayrıca deney grubu öğrencilerinin sorumluluk değerine yönelik tutumlarının ( $\bar{X}=2.79$ ), kontrol grubu öğrencilerine göre ( $\bar{X}=2.56$ ) daha olumlu olduğunu söylemek mümkündür. Bu bulguya göre uygulama sonrası deney grubu öğrencilerinin kontrol grubu öğrencilerinin sorumluluk tutumlarının daha yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Başka bir ifadeyle sorumluluk değeri öğretiminde drama yönteminin sorumluluk değerine yönelik tutumları artırmada etkili olduğu söylenebilir. Deney grubunda kullanılan drama yönteminin değer öğretiminde kontrol grubunda kullanılan geleneksel yöntemden daha etkili olduğu da söylenebilir.

### Altıncı Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmanın altıncı alt problemi “Deney ve kontrol grubu öğrencilerinin çalışma tamamlandıktan sonra uygulanan sorumluluk ölçeğinden aldıkları puanlar arasında cinsiyet parametresine göre anlamlı bir fark var mıdır?” şeklinde düzenlenmiştir. Bu alt probleme yanıt aramak amacıyla uygulama öncesi sorumluluk değerine ilişkin tutum puanları bağımsız gruplar t-testi ile analiz edilmiş ve analize ilişkin sonuçlar Tablo 10’da gösterilmiştir.

Tablo 10

*Deney ve Kontrol Grubu Öğrencilerinin Çalışma Tamamlandıktan Sonra Uygulanan Sorumluluk Ölçeğinden Aldıkları Puanların Cinsiyet Değişkenine İlişkin Bağımsız Gruplar t-Testi Sonuçları*

| Cinsiyet | N  | $\bar{X}$ | S   | Sd | t    | p    |
|----------|----|-----------|-----|----|------|------|
| Kız      | 40 | 2.69      | .22 | 78 | .421 | .675 |
| Erkek    | 40 | 2.66      | .21 |    |      |      |

\* p<.05

Deney ve kontrol grubu öğrencilerinin uygulama öncesi yapılan değerlendirme sonuçlarına göre sorumluluk ölçeğinden aldıkları puanların t-testi sonuçları tabloda gösterilmektedir. Buna göre deney ve kontrol grubu öğrencilerinin uygulama öncesinde cinsiyet değişkenine göre sorumluluk tutum puanları arasında anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir,  $t(78)=.421$ ,  $p>.05$ . Kız öğrencilerin sorumluluk değerine yönelik tutumlarının ( $\bar{X}=2.69$ ), erkek öğrencilerin tutumlarına ( $\bar{X}=2.66$ ) yakın olduğu söylenebilir. Bu bulguya göre uygulama sonrasında deney ve kontrol grubunda bulunan kız ve erkek öğrencilerin sorumluluk tutumlarının benzer olduğu anlaşılmaktadır.

### **Yedinci Alt Probleme İlişkin Bulgular**

Araştırmanın yedinci alt problemi “Deney grubu öğrencilerinin çalışmadan önce ve çalışma tamamlandıktan sonra uygulanan sorumluluk ölçeğinden aldıkları puanlar arasında manidar bir fark var mıdır?” şeklinde düzenlenmiştir. Bu alt probleme ilişkin deney grubu öğrencilerinin sorumluluk tutum ölçeğinden aldıkları ön test ve son test puanları analiz edilmiştir.

Deney grubundaki öğrencilerin uygulama öncesi ve uygulama sonrası yapılan değerlendirme sonuçlarına göre sorumluluk değerine ilişkin bağımlı gruplar t-testi sonuçları Tablo 11’de gösterilmiştir.

Tablo 11

*Deney Grubu Öğrencilerinin Çalışmadan Önce ve Çalışma Tamamlandıktan Sonra Uygulanan Sorumluluk Ölçeğinden Aldıkları Puanlara İlişkin Bağımlı Gruplar t-Testi Sonuçları*

| Ölçüm (STÖ) | N  | $\bar{X}$ | S   | Sd | t      | p     |
|-------------|----|-----------|-----|----|--------|-------|
| Ön Test     | 40 | 2.60      | .19 | 39 | -5.403 | .000* |
| Son Test    | 40 | 2.79      | .14 |    |        |       |

\* p<.05

Deney grubu öğrencilerinin uygulama öncesi ve uygulama sonrası sorumluluk ölçeğinden aldıkları puanlar arasında anlamlı fark olup olmadığına ilişkin ön test-son test puanlarının t-testi sonuçları tabloda verilmiştir. Analiz sonuçları incelendiğinde deney grubu öğrencilerinin uygulama öncesi ve uygulama sonrası sorumluluk ölçeğinden aldıkları puanların arasındaki farkın anlamlı olduğu görülmektedir,  $t(39)=-5.403$ ,  $p<.05$ . Ortalama puanlar dikkate alındığında deney grubu öğrencilerinin uygulama sonrasında sorumluluk değerine yönelik tutumlarında anlamlı bir artış olduğu bulunmuştur. Öğrencilerin uygulama öncesi sorumluluk tutum puanlarının ortalaması  $\bar{X}=2.60$  iken, drama yöntemi uygulamaları sonrasında  $\bar{X}=2.79$ 'a yükselmiştir. Bu bulgu çalışma sürecinde gerçekleştirilen uygulamaların sorumluluk değerine yönelik tutumların artmasında önemli bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Buna göre analiz sonuçlarına dayalı olarak, değer öğretiminde uygulanan drama yönteminin öğrencilerin sorumluluk değerlerine yönelik tutumlarını geliştirmede etkili olduğu söylenebilir.

### **Sekizinci Alt Probleme İlişkin Bulgular**

Araştırmanın sekizinci alt problemi “Deney grubu öğrencilerinin çalışmadan önce ve çalışma tamamlandıktan sonra uygulanan sorumluluk ölçeğinden aldıkları tutum puanları arasında cinsiyet değişkenine göre manidar bir ayrım var mıdır?” şeklinde düzenlenmiştir. Bu alt probleme yanıt aramak amacıyla uygulama öncesi sorumluluk değerine ilişkin tutum puanları bağımsız gruplar t-testi ile analiz edilmiş ve analize ilişkin sonuçlar Tablo 12 ve Tablo 13’te gösterilmiştir.

Tablo 12

*Deney Grubu Öğrencilerinin Çalışmadan Önce Uygulanan Sorumluluk Ölçeğinden Aldıkları Puanların Cinsiyet Değişkenine Göre Bağımsız Gruplar t-Testi Sonuçları*

| Cinsiyet | N  | $\bar{X}$ | S   | Sd | T     | P    |
|----------|----|-----------|-----|----|-------|------|
| Kız      | 22 | 2.58      | .21 | 38 | -.697 | .491 |
| Erkek    | 18 | 2.62      | .17 |    |       |      |

\*p>.05

Tablo 12'ye göre deney grubu öğrencilerinin uygulama öncesinde cinsiyet değişkenine göre sorumluluk tutum puanları arasında anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir,  $t(38)=-.697$ ,  $p>.05$ .

Tablo 13

*Deney Grubu Öğrencilerinin Çalışma Tamamlandıktan Sonra Uygulanan Sorumluluk Ölçeğinden Aldıkları Puanların Cinsiyet Değişkenine Göre Bağımsız Gruplar t-Testi Sonuçları*

| Cinsiyet | N  | $\bar{X}$ | S   | Sd | t    | P    |
|----------|----|-----------|-----|----|------|------|
| Kız      | 22 | 2.80      | .16 | 38 | .387 | .701 |
| Erkek    | 18 | 2.78      | .11 |    |      |      |

\*p>.05

Tablo 13'e göre deney grubu öğrencilerinin uygulama sonrasında cinsiyet değişkenine göre sorumluluk tutum puanları arasında anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir,  $t(38)=.387$ ,  $p>.05$ .

### **Dokuzuncu Alt Probleme İlişkin Bulgular**

Araştırmanın dokuzuncu alt problemi “Kontrol grubu öğrencilerinin çalışmadan önce ve çalışma tamamlandıktan sonra uygulanan sorumluluk ölçeğinden aldıkları tutum puanları arasında anlamlı bir fark var mıdır?” şeklinde düzenlenmiştir. Bu alt probleme ilişkin öğrencilerinin sorumluluk tutum ölçeğinden aldıkları ön test ve son test puanları analiz edilmiştir.

Kontrol grubundaki öğrencilerin uygulama öncesi ve uygulama sonrası yapılan değerlendirme sonuçlarına göre sorumluluk değerine ilişkin bağımlı gruplar t-testi sonuçları Tablo 14'te gösterilmiştir.

Tablo 14

*Kontrol Grubu Öğrencilerinin Çalışmadan Önce ve Çalışma Tamamlandıktan Sonra Uygulanan Sorumluluk Ölçeğinden Aldıkları Puanlara İlişkin Bağımlı Gruplar t-Testi Sonuçları*

| Ölçüm (STÖ) | N  | $\bar{X}$ | S   | Sd | t     | p    |
|-------------|----|-----------|-----|----|-------|------|
| Ön Test     | 40 | 2.61      | .17 | 39 | 1.292 | .204 |
| Son Test    | 40 | 2.56      | .22 |    |       |      |

\*  $p > .05$

Kontrol grubu öğrencilerinin uygulama öncesi ve uygulama sonrası sorumluluk ölçeğinden aldıkları puanların anlamlı farklılık gösterip göstermediğine ilişkin ön test-son test puanlarının t-testi sonuçları tabloda gösterilmiştir. Analiz sonuçları incelendiğinde kontrol grubu öğrencilerinin uygulama öncesi ve uygulama sonrası sorumluluk ölçeğinden aldıkları puanlar arasında anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir,  $t(39)=1.292$ ,  $p > .05$ . Öğrencilerin uygulama öncesi sorumluluk tutum puanlarının ortalaması  $\bar{X}=2.61$  iken, uygulama sonrasında bu değer  $\bar{X}=2.56$  olduğu yani düştüğü görülmüştür. Bu bulgu kontrol grubuna yönelik değer öğretim sürecinde gerçekleştirilen uygulamaların sorumluluk değerine yönelik tutumların değişmesinde önemli bir etkiye sahip olmadığını göstermektedir.

Kontrol grubunda ortaya çıkan sonuca bakıldığında değer öğretiminin geleneksel yöntemlerde olduğu gibi yalnızca bir bilgi aktarımı olmadığını ve değerlerin duyuşsal yönünün ağır bastığını söylemek mümkündür. Değer öğretiminde etkinliklerin duyuşsal öğrenmeleri yeterince kapsaması ve öğrenenin hayatın her aşamasında kullanabileceği hedeflere yönelik derslerin planlanması gerekmektedir. Bunu yaparken de drama yöntemi gibi öğrencinin sürece dahil edildiği yöntemler kullanılması hem öğrenmeyi kolaylaştırmakta hem de kalıcılığı artırmaktadır. Kontrol grubunda yaşanan bu düşüşün sebebi olarak da öğrenmenin kalıcılığının daha düşük olduğu yöntemlerin kullanılmış olabileceği gösterilebilir. Deney grubunda sorumluluk değeri öğretiminde kullanılan drama yönteminin kontrol grubunda kullanılan yöntemlerden daha etkili olduğu söylenebilir.

## Nitel Verilere İlişkin Bulgular

Deney grubu öğrencileri ile uygulama öncesi ve uygulama sonrası görüşmeler yapılmıştır. Görüşmeler kayıt altına alınıp araştırmacı tarafından uzman yardımı alınarak analiz edilmiştir.

### Onuncu Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmanın onuncu alt problemi “Uygulama öncesi ve uygulama sonrası yapılan değerlendirme sonuçlarına göre deney grubu öğrencilerinin sorumluluk değerine ilişkin görüşleri nelerdir?” şeklinde düzenlenmiştir. Bu alt probleme ilişkin deney grubundan seçilen 13 öğrenciye sorulan dokuz soru öğrencilerin verdikleri cevaplar ile birlikte tek tek analiz edilerek sonuçlar Tablo 15’te sunulmuştur.

Tablo 15

*Uygulama Öncesi ve Uygulama Sonrası Yapılan Değerlendirme Sonuçlarına Göre Deney Grubu Öğrencilerinin Sorumluluk Değerine İlişkin Görüşleri*

---

*Öğrenci: DE.1*

---

*S1. Sorumluluk deyince ne anlıyorsun?*

|                                                         |                                                                                         |
|---------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------|
| <i>UÖ. Bir kişinin verilen görevi yerine getirmesi.</i> | <i>US. Bana verilen görevleri yapmak. Yapılmadığı zaman sorumsuzluk olarak görülür.</i> |
|---------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------|

---

*S2. Sorumluluk sahibi bireylerin sahip olması gereken davranışlar nelerdir?*

|                                                             |                                                                                                        |
|-------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <i>UÖ. Görevlerini yapmaları, verilen görevi tutmaları.</i> | <i>US. Verilen görevleri zamanında yapmak. O görevler ile çalışmak, zamanında derslerini yaparlar.</i> |
|-------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------|

---

*S3. Üstlendiğin bir görevi zamanında tamamlamak senin için neden önemlidir?*

|                                                   |                                                                                                     |
|---------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <i>UÖ. Öğretmenim bir daha sorumluluk vermez.</i> | <i>US. Eğer yapmazsak bize başka görev verilmez. Zamanında yaparsak işlerimizi kolayca yaparız.</i> |
|---------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------|

---

*S4. Yapman gereken işleri ailen sana hatırlatmazsa ne gibi sorunlarla karşılaşırın?*

|                                                                           |                                                                                                  |
|---------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <i>UÖ Unuttuğumuzda öğretmenimiz kızabilir, karışıklığa yol açabilir.</i> | <i>US. Hatırlatmazsa o görevleri uuturum. Ailem ve öğretmenim bir daha bana o görevi vermez.</i> |
|---------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------|

---

*S5. Verdiği sözü tutmayan arkadaşlarına nasıl bir tepki verirsin?*

|                                                                    |                                                                                      |
|--------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------|
| <i>UÖ. Onları hafifçe uyarırım. Öğretmenleri onlara kızabilir.</i> | <i>US. Onları uyarırım, eğer yine yaparlarsa sorumluluk ile ilgili önemli şeyler</i> |
|--------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------|

---

anlatırım.

S6. Ailen ya da öğretmen bir görev vereceği zaman ne yaparsın?

UÖ. Görevi ertelemem, verilen zamanda yaparım.

US. Sorumluluklarımı yerine zamanında getiririm. O görevden önce plan yaparım. İstekli olurum.

S7. İstek ve ihtiyaçlarını nasıl ayırt edersin?

UÖ. İlk önce ihtiyaçlarımı alırım, paramız kalırsa isteklerimi de alırım.

US. Defterlerim yıpranıp biterse deftere ihtiyacım olur. İhtiyaçlardan sonra gelen ve bize lazım olmayan şeylerdir.

S8. Birine bir söz verdiğinde nasıl davranırsın?

UÖ. Bilmiyorum.

US. O sözü tutmaya çalışırım, tutamazsam ona nazik bir şekilde söylerim.

S9. Sence sorumluluk sahibi bir insan mısın? Neden?

UÖ. Evet, çünkü öğretmenimin ve ailemin verdiği sorumlulukları yerine getiriyorum.

US. Evet. Çünkü bana verilen sorumlulukları zamanında yaptığımı düşünüyorum.

Öğrenci: DK.2

S1. Sorumluluk deyince ne anlıyorsun?

UÖ. Sorumluluk, insanın yapması gereken işler.

US. Bir işe girdiğimi zaman onun sonuçlarına katlanmak, işimizi zamanında ve doğru bir şekilde yapmak. Başka şeylere de vakit ayırarak işlerimizi bitirmeye çalışmak.

S2. Sorumluluk sahibi bireylerin sahip olması gereken davranışlar nelerdir?

UÖ. Bir insana düzgün davranmak, işlerini zamanında yapmak

US. Dürüst olmalılar, iyi kalpli olmalılar. Başkalarına karşı saygı ve sevgi duymalılar. Yalan söylememeliler. Onlara verilen görevi yapmalılar.

S3. Üstlendiğin bir görevi zamanında tamamlamak senin için neden önemlidir?

UÖ. Karşımdaki kişiye sorumluluklarımı yerine getiren biri olarak görünürüm.

US. Başka insanların güvenini kazanırım. Bir işe başlamadan önce insanlar, benim o işi bitirebileceğime inanır.

S4. Yapman gereken işleri ailen sana hatırlatmazsa ne gibi sorunlarla karşılaşırın?

UÖ. Öğretmenim bana kızabilir. Kardeşimle kötü anlaşabilirim.

US. Bir işi unuturum. Zamanında yapamam. Yapmam gereken sorumlulukları yapamam.

S5. Verdiği sözü tutmayan arkadaşlarına nasıl bir tepki verirsin?

UÖ. Onları, kızmadan uyarırım. Bir daha yapmamalarını söylerim.

US. Kabalağa başvurmadan onları uyarırım. Bir daha tekrar ederlerse de büyüğüne ya da öğretmenime söylerim.

---

S6. Ailen ya da öğretmen bir görev vereceği zaman ne yaparsın?

UÖ. Görevimi zamanında yapmaya çalışırım.

US. Görevimi en doğru ve düzgün bir şekilde yapmaya çalışırım. Bir görev verileceği zaman istekli olurum.

---

S7. İstek ve ihtiyaçlarını nasıl ayırt edersin?

UÖ. Sorumluluğumsa ihtiyacım, canımın çok istediği bir oyuncaksa isteğim olur.

US. İsteklerim bana gerekli olan şeyler değildir. İhtiyaçlarımı mecburen almalıyım. İlk önce ihtiyaçlarımı alırım. Daha sonra isteklerimi alırım.

---

S8. Birine bir söz verdiğinde nasıl davranırsın?

UÖ. Sözümü tutmaya çalışırım.

US. Sözümü tutmaya çalışırım. O sözü tutarken kimseye zarar vermeden yaparım.

---

S9. Sence sorumluluk sahibi bir insan mısın? Neden?

UÖ. Evet. Çünkü işlerimi ve ödevlerimi zamanında yapıyorum. Kardeşlerimle oyun oynuyorum. Anneme yardım ediyorum.

US. Evet. Sorumluluklarımı biliyorum, zamanında yerine getiriyorum.

---

Öğrenci: DK.3

---

S1. Sorumluluk deyince ne anlıyorsun?

UÖ. Bize verilen bir görev.

US. Bize verilen görev ya da iş.

---

S2. Sorumluluk sahibi bireylerin sahip olması gereken davranışlar nelerdir?

UÖ. İyi davranırlar.

US. Ona verilen her işi yapmak. Ona verilen görevleri yerine getirir. Yalan söylemez, ödevlerini yapar.

---

S3. Üstlendiğin bir görevi zamanında tamamlamak senin için neden önemlidir?

UÖ. Diğer işlere de zamanım kalır.

US. Başka işlere zamanım kalır, onları da yaparım. Evde kalan zamanımda kendi kendime etkinlikler yapabilirim.

---

S4. Yapman gereken işleri ailen sana hatırlatmazsa ne gibi sorunlarla karşılaşırın?

UÖ. Başka işlerimi unuturum.

US. Onların dediği işleri unutabilirim. Geç kalabilirim.

---

S5. Verdiği sözü tutmayan arkadaşlarına nasıl bir tepki verirsin?

UÖ. Kötü bir tepki veririm.

US. Onlara saygılı davranırım, bir daha yalan söylememelerini söylerim. Uyarırım.

---

S6. Ailen ya da öğretmen bir görev vereceği zaman ne yaparsın?

UÖ. Görevi yerine getiririm.

US. O görevi yerine getiririm. Bu işi yaptıktan sonra olurum.

---

S7. İstek ve ihtiyaçlarını nasıl ayırt edersin?

UÖ. Bir liste yaparım.

US. İhtiyacım olan şey evde yoktur. İsteğim olan şey zaten evde vardır.

S8. Birine bir söz verdiğinde nasıl davranırsın?

UÖ. Sözü yerine getiririm.

US. O sözü yerine getiririm ve mutlu olurum. O sözü yerine getirerek iyi davranırım.

S9. Sence sorumluluk sahibi bir insan mısın? Neden?

UÖ. Evet. Çünkü ödevlerimi zamanında yapıyorum.

US. Evet. Çünkü bana verilen her görevi ve sorumluluğu yapıyorum.

Öğrenci: DK.4

S1. Sorumluluk deyince ne anlıyorsun?

UÖ. Bir işi yerine getirmek.

US. Bize verilen işleri yerine getirmek, sözlerimizi tutmak, ödevlerimizi yapmak.

S2. Sorumluluk sahibi bireylerin sahip olması gereken davranışlar nelerdir?

UÖ. Görevleri yerine getirmek.

US. Görevlerini yerine getirmeleri, sözlerini tutmaları. Zamanında gelirler.

S3. Üstlendiğin bir görevi zamanında tamamlamak senin için neden önemlidir?

UÖ. Tamamlamazsak her şey üst üste gelir.

US. Tamamlamazsam her şey üst üste gelir.

S4. Yapman gereken işleri ailen sana hatırlatmazsa ne gibi sorunlarla karşılaşırın?

UÖ. Derslerimden kötü not alırım

US. Her şey üst üste geldiği için onları yapamam. Arkadaşlarımla ilişkilerim bozulur. Derslerimde gerilerim.

S5. Verdiği sözü tutmayan arkadaşlarına nasıl bir tepki verirsin?

UÖ. Sinirli ve üzgün. Hayal kırıklığı.

US. Sinirli, onlara güvenmem, üzülürüm. Bana verdiğin sözü niye tutmadın?

S6. Ailen ya da öğretmeninin bir görev vereceği zaman ne yaparsın?

UÖ. Onu yerine getirmeye çalışırım.

US. O görevi yerine getirmeye çalışırım.

S7. İstek ve ihtiyaçlarını nasıl ayırt edersin?

UÖ. Ödevlerimi yapmam için gerekli olan şeyler ihtiyacımdır.

US. Ayakkabı gereklidir, ihtiyacımdır. İhtiyacımız olmayan şeyler istektir.

S8. Birine bir söz verdiğinde nasıl davranırsın?

UÖ. O sözü yerine getiririm.

US. Gereken işleri yaparım.

S9. Sence sorumluluk sahibi bir insan mısın? Neden?

UÖ. Evet. Çünkü sorumluluklarımı yerine getiriyorum.

US. Evet. Zamanında işlerimi yaparım.

---

Öğrenci: DE.5

---

S1. Sorumluluk deyince ne anlıyorsun?

UÖ. Ödevlerimi yapmak, odamı toplamak, aileme yardım etmek.

US. Bize verilen görevler, yapmamız gereken işler.

S2. Sorumluluk sahibi bireylerin sahip olması gereken davranışlar nelerdir?

UÖ. Saygılı, kibar, cömert.

US. İşlerini hemen yapmalılar ve yarım yamalak yapmamalılar.

S3. Üstlendiğin bir görevi zamanında tamamlamak senin için neden önemlidir?

UÖ. Çünkü onu yapmam gerekir.

US. Çünkü o görevi bize vermişler ve bizden yapmamızı bekliyorlar.

S4. Yapman gereken işleri ailen sana hatırlatmazsa ne gibi sorunlarla karşılaşırın?

UÖ. Karmaşa olur, yerine getiremem.

US. O işi yapamam ve yarım kalır. Sınavlardan kötü not alabiliriz.

S5. Verdiği sözü tutmayan arkadaşlarına nasıl bir tepki verirsin?

UÖ. Onları uyarırım, onunla konuşurum.

US. Sinirli olurum, ona bir daha böyle yapmamasını söylerim, üzülürüm, sözünü tutmasını söylerim.

S6. Ailen ya da öğretmenin bir görev vereceği zaman ne yaparsın?

UÖ. Onu yerine getirmeye çalışırım.

US. O görevi tamamlamaya çalışırım. Tamamlamak için çalışırım.

S7. İstek ve ihtiyaçlarını nasıl ayırt edersin?

UÖ. Bir kağıda yazarım.

US. Bir şey yoksa ihtiyacımdır. Bir kalemim var ama başkasını alırsam bu isteğim olur.

S8. Birine bir söz verdiğinde nasıl davranırsın?

UÖ. Onu yerine getirmeye çalışırım.

US. Zamanında davranırım.

S9. Sence sorumluluk sahibi bir insan mısın? Neden?

UÖ. Evet. Çünkü sorumluluklarımı yerine getiriyorum.

US. Evet. Çünkü sorumluluklarımı hep yerine getirmeye çalışıyorum.

---

Öğrenci: DE.6

---

S1. Sorumluluk deyince ne anlıyorsun?

UÖ. Bir işi zamanında ve doğru yapmak.

US. Bize verilen bir işi doğru ve zamanında yapmak. Çevreye saygılı olmak. Engelleri olan insanları ayırmamak.

S2. Sorumluluk sahibi bireylerin sahip olması gereken davranışlar nelerdir?

UÖ. Yalan söylememesi, kötü

US. Dürüst olmalı, yalan söylememeli,

*davranmaması.*

*sözünü yerine getirmeli.*

*S3. Üstlendiğin bir görevi zamanında tamamlamak senin için neden önemlidir?*

*UÖ. Sevinirim.*

*US. Büyüklerimize saygı duyduğumuz için büyüklerin verdiği görevleri yapmalıyız.*

*S4. Yapman gereken işleri ailen sana hatırlatmazsa ne gibi sorunlarla karşılaşırın?*

*UÖ .Kötü olur.*

*US. Sulamam gereken bir bitki varsa, annem hatırlatmazsa o bitki solabilir.*

*S5. Verdiği sözü tutmayan arkadaşlarına nasıl bir tepki verirsin?*

*UÖ. O sözü tutması ve bir daha yalan söylememesi için onu uyarırım.*

*US. Kızarım.*

*S6. Ailen ya da öğretmen bir görev vereceği zaman ne yaparsın?*

*UÖ. Görevi hemen yerine getiririm.*

*US. O görevi yerine getiririm.*

*S7. İstek ve ihtiyaçlarını nasıl ayırt edersin?*

*UÖ. İlk önce ihtiyaçlarımı alırım.*

*US. Öğretmenimin söylediği bir kitap ihtiyacımdır. Evde çok varsa istektir.*

*S8. Birine bir söz verdiğinde nasıl davranırsın?*

*UÖ. O sözü tutmaya çalışırım.*

*US. O sözü tutarım.*

*S9. Sence sorumluluk sahibi bir insan mısın? Neden?*

*UÖ. Evet. Çünkü verilen görevi yerine getiriyorum.*

*US. Tam bilmiyorum. Çünkü bana çok iş vermiyorlar.*

*Öğrenci: DE.7*

*S1. Sorumluluk deyince ne anlıyorsun?*

*UÖ. Görevlerimiz.*

*US. Yapmam gereken işler, ödevlerimizi yapmak, odamızı toplamak.*

*S2. Sorumluluk sahibi bireylerin sahip olması gereken davranışlar nelerdir?*

*UÖ. Odamızı toplamak, ödevlerimizi yapmak, sınavlarımıza çalışmak.*

*US. Dürüstlük, yardımseverlik, saygılı olmak.*

*S3. Üstlendiğin bir görevi zamanında tamamlamak senin için neden önemlidir?*

*UÖ. Çünkü yapmazsam kötü hissederim.*

*US. Hem görevimi yerine getirmem gerekir hem de yapmazsam kendimi kötü hissederim.*

*S4. Yapman gereken işleri ailen sana hatırlatmazsa ne gibi sorunlarla karşılaşırın?*

*UÖ .Unuturum ve hatırladığımda yerine getiremem.*

*US. Arkadaşımla küsmek zorunda kalabilirim.*

*S5. Verdiği sözü tutmayan arkadaşlarına nasıl bir tepki verirsin?*

*UÖ. Biraz öfkelenirim ve onlardan bir daha yapmamasını isterim.*

*US. Onları kızarım ve bir daha yapmamasını söylerim.*

---

S6. Ailen ya da öğretmen bir görev vereceği zaman ne yaparsın?

UÖ. Unutmadan yerine getiririm.

US. Hemen o görevi yerine getiririm. Anneme, babama ve öğretmenime yaptığımı söylerim.

---

S7. İstek ve ihtiyaçlarını nasıl ayırt edersin?

UÖ. Kağıda yazarım.

US. Kalem bittiyse ihtiyaçtır. Hala bitmediyse bizim istediğimiz şeylerdir.

---

S8. Birine bir söz verdiğinde nasıl davranırsın?

UÖ. Sözümü tutarım.

US. Eğer o sözü tutmadıysam, dürüstçe yapmadığımı söylerim.

---

S9. Sence sorumluluk sahibi bir insan mısın? Neden?

UÖ. Evet. Çünkü yapmadığımda kendime kötü hissederim.

US. Evet. Çünkü sorumluluğumu yapmazsam kendimi kötü hissederim.

---

Öğrenci: DK.8

---

S1. Sorumluluk deyince ne anlıyorsun?

UÖ. Birinin verdiği görevi zamanında ve düzenli yerine getirmek.

US. Kendimizden ve başkasından bize gelen iş.

---

S2. Sorumluluk sahibi bireylerin sahip olması gereken davranışlar nelerdir?

UÖ. O sorumluluğu geciktirmeden ve düzgün yapması. Sorumluluğu veren kişiyi hayal kırıklığına uğratmaması.

US. Dürüst olma ve yapması gereken işleri yapma özelliği, hoşgörülü olmak.

---

S3. Üstlendiğin bir görevi zamanında tamamlamak senin için neden önemlidir?

UÖ. Çünkü o görevi bize kim verdiyse güvenerek vermiştir.

US. Başkası bize o görevi güvenerek verdiği için yaparım.

---

S4. Yapman gereken işleri ailen sana hatırlatmazsa ne gibi sorunlarla karşılaşırın?

UÖ. Sorumluluklarımı yapmazsam hayatta başarısız olurum.

US. Ödev olursa öğretmenim bana kızar ya da notlarım düşerse kimse bana güvenmez.

---

S5. Verdiği sözü tutmayan arkadaşlarına nasıl bir tepki verirsin?

UÖ. Onları üzmeden, onlara yaklaşmaya çalışırım.

US. Onlara çok kızmadan tavır yaparım. Çok yakınlaşmadan ya da küsmeden küstüğümü belli ederim.

---

S6. Ailen ya da öğretmen bir görev vereceği zaman ne yaparsın?

UÖ. Heyecanlanıp o görevi başarı ile tamamlayacağıma inanırım.

US. Heyecanlanırım, bu görevi bana verdikleri için teşekkür ederim.

---

S7. İstek ve ihtiyaçlarını nasıl ayırt edersin?

UÖ. İlk önce ihtiyaçlarımı alırım. İsteklerimi ise ailem izin verirse alırım.

US. Botum su geçiriyorsa ihtiyacımdır. Ailemle birlikte ayırt ediyoruz.

*İhtiyaçlarımı isteklerimden önce alırım.*

---

S8. Birine bir söz verdiğinde nasıl davranırsın?

UÖ. O sözü tutmaya çalışırım. Bir mani olursa da özür dilerim.

US. O sözü tutmak için çok çabalarım. Aileme söylerim, yaptın mı diye sorduklarında yaptım derim.

---

S9. Sence sorumluluk sahibi bir insan mısın? Neden?

UÖ. Evet. Çünkü eğitim alıyoruz ve artık büyüdük.

US. Evet. Çünkü ödevlerimi yaparım, odamı toplarım, dişlerimi fırçalarım, ders programımı hazırlarım. Aileme ve arkadaşlarıma, öğretmenime dürüst davranırım.

---

*Öğrenci: DK.9*

---

S1. Sorumluluk deyince ne anlıyorsun?

UÖ. Kişinin kendi yaptığı şeylere katlanması.

US. Yapmak zorunda olduğumuz görevler. Bize verilen görev.

---

S2. Sorumluluk sahibi bireylerin sahip olması gereken davranışlar nelerdir?

UÖ. Aile içindeki sorumluluklarını yerine getirmesi.

US. Dürüst olmalı, verilen işleri zamanında yapmalı.

---

S3. Üstlendiğin bir görevi zamanında tamamlamak senin için neden önemlidir?

UÖ. Çünkü sorumluluk sahibi bir insanın yapması gereken davranıştır.

US. Ailemin ve öğretmenimin benimle gurur duyması için yaparım.

---

S4. Yapman gereken işleri ailen sana hatırlatmazsa ne gibi sorunlarla karşılaşırın?

UÖ. İşlerim aksıyor.

US. Ailem hatırlatmazsa o işi unutuyorum ve yapamıyorum.

---

S5. Verdiği sözü tutmayan arkadaşlarına nasıl bir tepki verirsin?

UÖ. Önce kızarım, sonra küserim.

US. Onları uyarırım ve bir daha yapmamasını söylerim. Kızarım. Ona bir daha güvenmem.

---

S6. Ailen ya da öğretmenin bir görev vereceği zaman ne yaparsın?

UÖ. Elimden geleni yaparım, zamanında yetiştirmeye çalışırım.

US. Onu en iyi şekilde yerine getirmeye çalışırım.

---

S7. İstek ve ihtiyaçlarını nasıl ayırt edersin?

UÖ. İlk önce ihtiyaçlarımı gideririm, sonra isteklerimi.

US. İhtiyaçlarım almak zorunda olduklarımdır. İsteklerim ilgi duyduğum şeylerdir.

---

S8. Birine bir söz verdiğinde nasıl davranırsın?

UÖ. Onu kimseye söylememesi için uyarım.

US. Eğer tutabileceğim bir sözse elimden

---

*Sırrımı söylemesini istemem.* *geldiğinde yerine getirmeye çalışırım.*

---

*S9. Sence sorumluluk sahibi bir insan mısın? Neden?*

*UÖ. Evet. Çünkü ailemin ve öğretmenimin verdiği işleri zamanında yaparım.* *US. Evet. Ailemin ve öğretmenlerimin isteklerini yerine getiririm ve kendi yapmam gerekenleri yaparım.*

---

*Öğrenci: DK.10*

---

*S1. Sorumluluk deyince ne anlıyorsun?*

*UÖ. Kendimden küçük birisine bakmak.* *US. O kişiye doğru bakabilme. Annen, baban sana bir kişiyi emanet etmiş, o kişiye ilgilenererek bakabilme.*

---

*S2. Sorumluluk sahibi bireylerin sahip olması gereken davranışlar nelerdir?*

*UÖ. Görevlerimi yapmak.* *US. O kişiye iyi davranmak. Yapabildiğim kadarıyla sözümü tutmaya çalışırım.*

---

*S3. Üstlendiğin bir görevi zamanında tamamlamak senin için neden önemlidir?*

*UÖ. Üstlendiğim bir görevi hemen yapmam lazım.* *US. O işi zamanında tamamlayamazsam rahat edemem. Sürekli o işi yapmayı düşünürüm. Başka bir şey düşünemem.*

---

*S4. Yapman gereken işleri ailen sana hatırlatmazsa ne gibi sorunlarla karşılaşırın?*

*UÖ. Biraz zorlanırım.* *US. Örneğin çantamı toplamazsam okula geç kalırım.*

---

*S5. Verdiği sözü tutmayan arkadaşlarına nasıl bir tepki verirsin?*

*UÖ. Aslında çok kızarım ama kızdığımı belli etmemeye çalışırım.* *US. Üzülürüm, çok samimi davranmam, küs gibi de davranmam, birazcık mesafeli konuşurum.*

---

*S6. Ailen ya da öğretmenin bir görev vereceği zaman ne yaparsın?*

*UÖ. Hemen o görevi yapmaya başlarım.* *US. O görevi yapmaya çalışırım. Anında yapamasam bile o gün içinde mutlaka yapmış olurum. Göreve istekli ya da isteksiz olurum. Genelde istekli olurum.*

---

*S7. İstek ve ihtiyaçlarını nasıl ayırt edersin?*

*UÖ. İhtiyaçlarımı ilk önce yaparım, isteklerimi daha sonra yaparım.* *US. O şey benim için gerekliyle o benim ihtiyacımdır. Örneğin, evde süt bitti ve benim süt içmem lazımsa gereklidir. Günlük hayatta gerekli olan bir şey değilse benim isteğimdir.*

---

*S8. Birine bir söz verdiğinde nasıl davranırsın?*

*UÖ. Sözümü tutarım.* *US. O sözü tutmaya çalışırım. Yapamazsam bile en kısa zamanda yapmaya çalışırım.*

---

*S9. Sence sorumluluk sahibi bir insan mısın? Neden?*

UÖ. Evet. Çünkü yatağımı topluyorum, ödevlerimi yapıyorum. US. Evet. Sorumluluğum varsa ona göre davranırım. Mesela, koşturamam lazımsa koşturamam.

---

Öğrenci: DE.11

---

S1. Sorumluluk deyince ne anlıyorsun?

UÖ. Ödev yapmak, yatağımı toplamak. US. Yatağımızı toplamak, kıyafetlerimizi toplamak, annemize yardım etmek, anne ve babamızın verdiği görevleri doğru yapmak.

---

S2. Sorumluluk sahibi bireylerin sahip olması gereken davranışlar nelerdir?

UÖ. Çalışmak, anneme yardım etmek. US. Ciddi davranırlar, ağırbaşlı davranırlar.

---

S3. Üstlendiğin bir görevi zamanında tamamlamak senin için neden önemlidir?

UÖ. O görevi yapmazsak, tekrar yapmak zorunda kalırız. US. O görevi yaparsam, o görevi veren mutlu olur ve daha çok görev verir.

---

S4. Yapman gereken işleri ailen sana hatırlatmazsa ne gibi sorunlarla karşılaşırın?

UÖ. Zorlanırım. US. Unuturum. Örneğin, ödevlerimi pazar gününe bırakmıştım, ailem de hatırlatmadığı için unuttum.

---

S5. Verdiği sözü tutmayan arkadaşlarına nasıl bir tepki verirsın?

UÖ. Sinirlenirim. US. Üzülürüm, sinirlenirim, bir dahaki sefere yapmamasını söylerim.

---

S6. Ailen ya da öğretmenin bir görev vereceği zaman ne yaparsın?

UÖ. Görevi dinleyip yaparım. US. Görevi almaya istekli olurum.

---

S7. İstek ve ihtiyaçlarını nasıl ayırt edersin?

UÖ. İlk önce ihtiyaçlarımı alırım, daha sonra isteklerimi alırım. US. Markete gittiğimde annem irmik istedi. Ben de mp3'üm için pil alacaktım. İrmiki aldım çünkü annem onunla yemek yapacaktı, bu yüzden o benim ihtiyacımdı.

---

S8. Birine bir söz verdiğinde nasıl davranırsın?

UÖ. O sözü tutarım. US. Onu yapmak için uğraşırım, yapamazsam da onu telafi etmek için uğraşırım.

---

S9. Sence sorumluluk sahibi bir insan mısın? Neden?

UÖ. Evet. Başkalarının verdiği görevleri yaparım. US. Evet. Evde kendi işlerimi kendim yapıyorum, yatağımı topluyorum, anneme yardım ediyorum. Bazen misafirlere kahve yapıyorum.

---

---

Öğrenci: DE.12

---

S1. Sorumluluk deyince ne anlıyorsun?

UÖ. Bir kişinin görevini yerine getirmesine sorumluluk denir.

US. Kendi işimiz, birine bir iş vermek, sorumluluklarımızı yerine getirmek, sorumluluğumuzu zamanında yapmak.

S2. Sorumluluk sahibi bireylerin sahip olması gereken davranışlar nelerdir?

UÖ. Dürüst, saygılı, anlayışlı, yardımsever, cömert olmalıdır.

US. Anlayışlı, saygılı, kaba olmayan, kibar, dürüst olmalıdır.

S3. Üstlendiğin bir görevi zamanında tamamlamak senin için neden önemlidir?

UÖ. Çünkü benim görevim, benim sorumluluğum.

US. Çünkü o benim sorumluluğumdur.

S4. Yapman gereken işleri ailen sana hatırlatmazsa ne gibi sorunlarla karşılaşırın?

UÖ. Geç kalma, uyanamama.

US. Acele ederken elim ayağıma dolanır, zamanında bitiremem.

S5. Verdiği sözü tutmayan arkadaşlarına nasıl bir tepki verirsin?

UÖ. Üzülürüm, kızarım.

US. Kızgın, üzgün, onu bir daha yapmaması için uyarırdım.

S6. Ailen ya da öğretmen bir görev vereceği zaman ne yaparsın?

UÖ. O görevi yerine getiririm.

US. Onu zamanında bitiririm. Verdiği görevi yerine getiririm.

S7. İstek ve ihtiyaçlarını nasıl ayırt edersin?

UÖ. Bot almak benim ihtiyacım, bisiklet almak benim isteğim.

US. Ayakkabım olmazsa yürüyemem. Giyinmek için giysiye ihtiyacım var. İstekler de keyfi olan şeylerdir.

S8. Birine bir söz verdiğinde nasıl davranırsın?

UÖ. Onu dinlerim, anlayışlı davranırım.

US. Saygılı, anlayışlı, dürüst. O sözü yerine getiririm. Zamanında yaparım.

S9. Sence sorumluluk sahibi bir insan mısın? Neden?

UÖ. Evet. Çünkü ben sorumluluklarımı yerine getiririm.

US. Evet. Çünkü zamanında işlerimi bitiririm. Zamanında uyanırım. Zamanında okula gelirim. Zamanında kıyafetlerimi giyinirim.

---

Öğrenci: DK.13

---

S1. Sorumluluk deyince ne anlıyorsun?

UÖ. Günlük hayatımızdaki yaptığımız görevler.

US. Her gün yapmam gereken şeyler. Gün gün yerine getireceğim şeyler.

S2. Sorumluluk sahibi bireylerin sahip olması gereken davranışlar nelerdir?

*UÖ. Sorumluluklarımızı yerine getirmek, US. Sözünü tutmak, günü gününe yapmak. bunu yapmak zorunda olduklarını bilmek.*

---

*S3. Üstlendiğin bir görevi zamanında tamamlamak senin için neden önemlidir?*

*UÖ. Çünkü o benim görevim olduğu için US. Çünkü onu yapmazsam başıma kötü yaptığımda beni mutlu eder. şeyler gelebilir. Mesela, okulda, derste başarılı olamam.*

---

*S4. Yapman gereken işleri ailen sana hatırlatmazsa ne gibi sorunlarla karşılaşırın?*

*UÖ. Zamanında yapmadığım için kötü US. Genellikle kendim yaptığım için bir şeyler olabilir. sorun olmaz.*

---

*S5. Verdiği sözü tutmayan arkadaşlarına nasıl bir tepki verirsin?*

*UÖ. Üzülürüm ve onlara kızarım. US. Üzülürüm. Bu yanlışlarını anlatırım.*

---

*S6. Ailen ya da öğretmenin bir görev vereceği zaman ne yaparsın?*

*UÖ. O görevi yaparım. US. Onu zamanında yerine getiririm.*

---

*S7. İstek ve ihtiyaçlarını nasıl ayırt edersin?*

*UÖ. Planlayarak ayırt ederim. US. Bittiyse ihtiyaçtır. İstek, bir arkadaşımda görüp canımın istemesidir.*

---

*S8. Birine bir söz verdiğinde nasıl davranırsın?*

*UÖ. Sözümü tutarım. US. O sözü verdiğimde zamanında yaparım.*

---

*S9. Sence sorumluluk sahibi bir insan mısın? Neden?*

*UÖ. Evet. Çünkü sorumluluklarımı hep US. Evet. Çünkü bütün görevlerimi yerine getiririm. yaparım.*

---

Uygulama öncesi ve uygulama sonrası yapılan değerlendirme sonuçlarına göre deney grubu öğrencilerinin duygu ve düşüncelere saygı, hoşgörü değerlerine ilişkin görüşlerini belirlemek amacıyla gerçekleştirilen görüşmenin birinci sorusu olan “Sorumluluk deyince ne anlıyorsun?” sorusuna verdikleri cevaplar incelenmiş ve aşağıdaki bulgulara ulaşılmıştır. Bulgular Tablo 16’da gösterilmiştir.

Tablo 16

*Deney Grubu Öğrencilerinin “Sorumluluk deyince ne anlıyorsun?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Analizi*

| Kodlar                                      | Uygulama Öncesi                     |           | Uygulama Sonrası                                  |           |
|---------------------------------------------|-------------------------------------|-----------|---------------------------------------------------|-----------|
|                                             | Öğrenciler                          | f         | Öğrenciler                                        | f         |
| Görev                                       | DE.1, DK.3, DE.7, DK.8, DE.12, DK13 | 6         | DE.1, DK.3, DE.5, DK.9, DE.11                     | 5         |
| Yapılması gereken işler                     | DK.2, DK.4, DE.6                    | 3         | DK.2, DK.4, DE.5, DE. 6, DE.7, DK.8, DE.12, DK.13 | 8         |
| Ödev yapmak                                 | DE.5, DE.11                         | 2         | DK.4, DE.7                                        | 2         |
| Kişinin yaptığı işin sonuçlarına katlanması | DK.9                                | 1         | -                                                 | -         |
| Kendinden küçük birine bakmak               | DK.10                               | 1         | DK.10                                             | 1         |
| Sözümüzü tutmak                             | -                                   |           | DK.4                                              | 1         |
| Çevreye saygılı olmak                       | -                                   |           | DE.6                                              | 1         |
| Engelli insanlara yardımcı olmak            | -                                   |           | DE.6                                              | 1         |
| Odamızı toplamak                            |                                     |           | DE.7, DE.11                                       | 2         |
| <b>Toplam</b>                               |                                     | <b>13</b> |                                                   | <b>21</b> |

Tablo 16 incelendiğinde uygulama öncesinde öğrencilerin sorumluluk değerine ilişkin görüşlerini “Görev” (f=6), “Yapılması gereken işler” (f=3), “Ödev yapmak” (f=2), “Kişinin yaptığı işin sonuçlarına katlanması” (f=1), “Kendinden küçük birine bakmak” (f=1) şeklinde belirttikleri görülmektedir. Uygulama öncesi görüşme yapılan 13 öğrencinin cevapları incelendiğinde 6 öğrencinin (DE.1, DK.3, DE.7, DK.8, DE.12, DK13) görev, 3 öğrencinin (DK.2, DK.4, DE.6) yapılması gereken işler, 2 öğrencinin (DE.5, DE.11) ödev yapmak, 1 öğrencinin (DK.9) kişinin yaptığı işin sonuçlarına katlanması, 1 öğrencinin (DK.10) kendinden küçük birine bakmak olarak cevaplar verdikleri görülmektedir.

Uygulama sonrasında yapılan görüşmede öğrencilerin “Görev” (f=5), “Yapılması gerek işler” (f=8), “Ödev yapmak” (f=2), “Kendinden küçük birine bakmak” (f=1), “Sözünü

tutmak” (f=1), “Çevreye saygılı olmak” (f=1), “Engelli insanlara yardımcı olmak” (f=1), “Odamızı toplamak”(f=1) şeklinde cevaplar verdikleri görülmektedir. Verilen cevaplar incelendiğinde 5 öğrencinin (DE.1, DK.3, DE.5, DK.9, DE.11) görev, 8 öğrencinin (DK.2, DK.4, DE.5, DE. 6, DE.7, DK.8, DE.12, DK.13) yapılması gereken işler, 2 öğrencinin (DK.4, DE.7) ödev yapmak, 1 öğrencinin (DK.10) kendinden küçük birine bakmak, 1 öğrencinin (DK.4) sözümüzü tutmak, 1 öğrencinin (DE.6) çevreye saygılı olmak, 1 öğrencinin (DE.6) engelli insanlara yardımcı olmak, bir öğrencinin (DE.7, DE.11) odamızı toplamak şeklinde yanıtlar verdikleri görülmektedir. Buradan da anlaşıldığı gibi uygulama öncesinde öğrenciler belli cevaplar etrafında daha çok yoğunlaşmış durumdadırlar. Sorumluluğun genellikle ödev ve yapılması gereken ve onlara başkası tarafından verilen işler olarak görmektedirler. Uygulama sonrasında verilen cevaplara baktığımızda öğrencilerin sorumluluğu yalnızca onlara verilen görevler olarak görmekten çok kendilerince bu değeri içselleştirdikleri çevreye saygılı olmak, engelli bireylere saygılı olmak ve onlara yardımcı olmak, odamızı toplamak, sözümüzü tutmak şeklinde verdikleri cevaplardan anlaşılmaktadır. Uygulamanın bu anlamda öğrencilerin sorumluluk değerine yönelik farkındalık düzeylerinin artmasını sağladığı görülmektedir.

Deney grubu öğrencilerinin görüşmenin ikinci sorusu olan “*Sorumluluk sahibi bireylerin sahip olması gereken davranışlar nelerdir?*” sorusuna verdikleri cevapların analizine ilişkin değerlendirmeler aşağıdaki gibidir. Sonuçlar Tablo 17’de sunulmuştur.

Tablo 17

*Deney Grubu Öğrencilerinin “Sorumluluk sahibi bireylerin sahip olması gereken davranışlar nelerdir?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Analizi*

| Kodlar                    | Uygulama Öncesi         |    | Uygulama Sonrası                                |    |
|---------------------------|-------------------------|----|-------------------------------------------------|----|
|                           | Öğrenciler              | f  | Öğrenciler                                      | f  |
| Verilen görevi yapmak     | DE.1, DK.4, DE.7, DK.10 | 4  | DE.1, DK.2, DK.3, DK.4                          | 4  |
| İşlerini zamanında yapmak | DK.2, DK.8              | 2  | DE.5, DK.8, DK.9, DK.13                         | 4  |
| Dürüst olmak              | DE.6, DE.12             | 2  | DK.2, DK.3, DK.4, DE.6, DE.7, DK.8, DK.9, DE.12 | 8  |
| Başkalarına saygılı olmak | DE.12                   | 1  | DK.2, DE.5, DE.7, DE.12                         | 4  |
| Ödevlerini yapmak         | DE.7                    | 1  | DE.1                                            | 1  |
| Başkalarına yardım etmek  | DE.11, DE.12            | 2  | DE.7                                            | 1  |
| Toplam                    |                         | 12 |                                                 | 22 |

Tablo 17 incelendiğinde uygulama öncesinde öğrencilerin sorumluluk sahibi bireylerin sahip olması gereken davranışlara ilişkin görüşlerini “Verilen görevi yapmak” (f=4), “İşlerini zamanında yapmak” (f=2), “Dürüst olmak” (f=2), “Başkalarına saygılı olmak” (f=1), “Ödevlerini yapmak” (f=1), “Başkalarına yardım etmek” (f=2) şeklinde belirttikleri görülmektedir. Uygulama öncesi görüşme yapılan 13 öğrencinin cevapları incelendiğinde 4 öğrencinin (DE.1, DK.4, DE.7, DK.10) verilen görevi yapmak, 2 öğrencinin (DK.2, DK.8) işlerini zamanında yapmak, 2 öğrencinin (DE.6, DE.12) dürüst olmak, 1 öğrencinin (DE.12) başkalarına saygılı olmak, 1 öğrencinin (DE.7) ödevlerini yapmak, 2 öğrencinin (DE.11, DE.12) başkalarına yardım etmek şeklinde cevaplar verdikleri görülmektedir.

Uygulama sonrasında yapılan görüşmede öğrencilerin sorumluluk sahibi bireylerin sahip olması gereken davranışlara ilişkin görüşlerini “Verilen görevi yapmak” (f=4), “İşlerini zamanında yapmak” (f=4), “Dürüst olmak” (f=8), “Başkalarına saygılı olmak” (f=4), “Ödevlerini yapmak” (f=1), “Başkalarına yardım etmek” (f=1) şeklinde belirttikleri görülmektedir. Uygulama sonrası görüşme yapılan 13 öğrencinin cevapları incelendiğinde 4 öğrencinin (DE.1, DK.2, DK.3, DK.4) verilen görevi yapmak, 4 öğrencinin (DE.5, DK.8, DK.9, DK.13) işlerini zamanında yapmak, 8 öğrencinin (DK.2, DK.3, DK.4, DE.6, DE.7, DK.8, DK.9, DE.12) dürüst olmak, 4 öğrencinin (DK.2, DE.5, DE.7, DE.12) başkalarına saygılı olmak, 1 öğrencinin (DE.1) ödevlerini yapmak, 1 öğrencinin (DE.7) başkalarına yardım etmek şeklinde cevaplar verdikleri görülmektedir.

Uygulama öncesinde öğrenciler sorumluluk sahibi bireylerin daha çok başkaları tarafından verilen görevleri yerine getirmeleri gerektiğini düşünmektedirler. Uygulama sonrasında ise daha çok içsel denetimi gerektiren davranışlar ve tutumlar geliştirdikleri görülmektedir. Verilen cevapların görevleri yapmanın yanı sıra dürüst olmak ve başkalarına saygılı olmak şeklinde olması uygulamanın öğrencilerin sorumluluk sahibi bireylerin sahip olması gereken davranışlar konusunda bilinç ve farkındalık kazanmasında olumlu rol oynadığı görülmektedir.

Deney grubu öğrencilerinin görüşmenin üçüncü sorusu olan “*Üstlendiğin bir görevi zamanında tamamlamak senin için neden önemlidir?*” sorusuna verdikleri cevapların analizine ilişkin değerlendirmeler Tablo 18’ gösterilmiştir.

Tablo 18

*Deney Grubu Öğrencilerinin “Üstlendiğin bir görevi zamanında yapmak senin için neden önemlidir?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Analizi*

| Kodlar                               | Uygulama Öncesi |   | Uygulama Sonrası        |   |
|--------------------------------------|-----------------|---|-------------------------|---|
|                                      | Öğrenciler      | f | Öğrenciler              | f |
| Bize bir daha sorumluluk verilmez    | DE.1            | 1 | DE.1                    | 1 |
| Başkalarının güvenini kazanırım      | DK.2            | 1 | DK.2, DK.8, DK.9, DE.11 | 4 |
| Diğer işlere zamanım kalır           | DK.3            | 1 | DK.3                    | 1 |
| Tamamlamazsam her şer üst üste gelir | DK.4            | 1 | DK.4                    | 1 |
| Bizden yapmamız bekleniyor           | DK.8            | 1 | DE.5                    | 1 |
| Kendimi kötü hissederim              | DE.7            | 1 | DE.7                    | 1 |
| Toplam                               |                 | 6 |                         | 9 |

Tablo 18 incelendiğinde uygulama öncesinde öğrencilerin üstlendikleri bir görevi yapmanın önemine ilişkin görüşlerini “Bize bir daha sorumluluk verilmez” (f=1), “Başkalarının güvenini kazanırım” (f=1), “Diğer işlere zamanım kalır” (f=1), “Tamamlamazsam her şer üst üste gelir” (f=1), “Bizden yapmamız bekleniyor” (f=1), “Kendimi kötü hissederim” (f=1) şeklinde belirttikleri görülmektedir. Uygulama öncesi görüşme yapılan 13 öğrencinin cevapları incelendiğinde 1 öğrencinin (DE.1) bize bir daha sorumluluk verilmez, 1 öğrencinin (DK.2) başkalarının güvenini kazanırım, 1 öğrencinin (DK.3) diğer işlere de zamanım kalır, 1 öğrencinin (DK.4) tamamlamazsam her şey üst üste gelir, 1 öğrencinin (DK.8) bizden yapmamız bekleniyor, 1 öğrencinin (DE.7) kendimi kötü hissederim şeklinde cevaplar verdikleri görülmektedir.

Uygulama sonrasında öğrencilerin üstlendikleri bir görevi yapmanın önemine ilişkin görüşlerini “Bize bir daha sorumluluk verilmez” (f=1), “Başkalarının güvenini kazanırım” (f=4), “Diğer işlere zamanım kalır” (f=1), “Tamamlamazsam her şer üst üste gelir” (f=1), “Bizden yapmamız bekleniyor” (f=1), “Kendimi kötü hissederim” (f=1) şeklinde belirttikleri görülmektedir. Uygulama öncesi görüşme yapılan 13 öğrencinin cevapları incelendiğinde 1 öğrencinin (DE.1) bize bir daha sorumluluk verilmez, 4 öğrencinin

(DK.2, DK.8, DK.9, DE11) başkalarının güvenini kazanırım, 1 öğrencinin (DK.3) diğer işlere de zamanım kalır, 1 öğrencinin (DK.4) tamamlamazsam her şey üst üste gelir, 1 öğrencinin (DE.5) bizden yapmamız bekleniyor, 1 öğrencinin (DE.7) kendimi kötü hissederim şeklinde cevaplar verdikleri görülmektedir.

Verilen cevaplar incelendiğinde öğrencilerin üstlendikleri bir görevin onlar için neden önemli olduğuna dair uygulama öncesinde verdikleri cevaplar incelendiğinde öğrencilerin bazılarının konu dışı cevaplar verdikleri görülmektedir. Uygulama sonrasına bakıldığında ise verilen anlamlı cevapların çoğunluğunun başkalarının güvenini kazanırım şeklinde olması uygulamanın öğrencilerin sorumluluğunu yerine getirmenin önemi konusunda farkındalık kazandığını göstermektedir.

Deney grubu öğrencilerinin görüşmenin dördüncü sorusu olan *“Yapman gereken işleri ailen sana hatırlatmazsa ne gibi sorunlarla karşılaşırın?”* sorusuna verdikleri cevapların analizine ilişkin değerlendirmeler Tablo 19’da gösterilmiştir.

Tablo 19

*Deney Grubu Öğrencilerinin “Yapman gereken işleri ailen sana hatırlatmazsa ne gibi sorunlarla karşılaşırın?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Analizi*

| Kodlar                       | Uygulama Öncesi |   | Uygulama Sonrası |   |
|------------------------------|-----------------|---|------------------|---|
|                              | Öğrenciler      | f | Öğrenciler       | f |
| Öğretmenim kızar             | DE.1, DK.2      | 1 | -                | - |
| Bana bir daha görev verilmez | -               | - | DE.1             | 1 |
| Düşük not alırım             | DK.4            | 1 | DE.5, DK.8       | 2 |
| Toplam                       |                 | 2 |                  | 3 |

Tablo 19 incelendiğinde uygulama öncesinde öğrencilerin yapmaları gereken işleri aileleri onlara hatırlatmazsa ne gibi sorunlarla karşılaşabileceklerine ilişkin görüşlerini “Öğretmenim kızar” (f=2), “Düşük not alırım” (f=1) şeklinde belirttikleri görülmektedir. Uygulama öncesi görüşme yapılan 13 öğrencinin cevapları incelendiğinde 10 öğrencinin sorulan soruyla ilgili olmayan cevaplar verdiği görülmektedir. Bu cevaplar analize dahil edilmemiştir. Anlamlı cevaplar incelendiğinde 2 öğrencinin (DE.1, DK.2) öğretmenim kızar, 1 öğrencinin (DK.2) düşük not alırım şeklinde cevaplar verdikleri görülmektedir.

Uygulama sonrasında öğrencilerin yapmaları gereken işleri aileleri onlara hatırlatmazsa ne gibi sorunlarla karşılaşabileceklerine ilişkin görüşlerini “Bana bir daha görev verilmez”

(f=1), “Düşük not alırım” (f=2) şeklinde belirttikleri görülmektedir. Uygulama sonrası görüşme yapılan 13 öğrencinin cevapları incelendiğinde 10 öğrencinin sorulan soruyla ilgili olmayan cevaplar verdiği görülmektedir. Bu cevaplar analize dahil edilmemiştir. Anlamlı cevaplar incelendiğinde 1 öğrencinin (DE.1) bana bir daha görev verilmez, 2 öğrencinin (DE.5, DK.8) düşük not alırım şeklinde cevaplar verdikleri görülmektedir.

Uygulama öncesinde verilen cevaplar incelendiğinde öğrencilerin verilen görevleri yapmazlarsa notlarının düşük olacağı kaygısı ve öğretmeninin kızacağı korkusu içinde oldukları görülmektedir. Uygulama sonrasında verilen cevaplara bakıldığında öğretmen korkusunun ortadan kalktığı görülmektedir. Bunun da drama yönteminin öğrenci öğretme arasındaki sınırın ortadan kalkmasına yardımcı olduğu ve öğrencilerin drama dersleri ile kendilerini öğretmenlerine daha iyi ifade ettikleri söylenebilir. Uygulama öncesinde düşük not alırım diyen bir öğrencinin (DK.4) uygulama sonrasında bu düşüncesinin değiştiği söylenebilir. Ancak uygulama öncesinde not kaygısı taşımayan 2 öğrencinin (DE.5, DK.8) uygulama sonrasında düşük not alırım şeklinde cevap verdiği görülmektedir.

Deney grubu öğrencilerinin görüşmenin beşinci sorusu olan “*Verdiği sözü tutmayan arkadaşlarına nasıl bir tepki verirsin?*” sorusuna verdikleri cevapların analizine ilişkin değerlendirmeler Tablo 20’de gösterilmiştir.

Tablo 20

*Deney Grubu Öğrencilerinin “Verdiği sözü tutmayan arkadaşlarına nasıl bir tepki verirsin?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Analizi*

| Kodlar                   | Uygulama Öncesi                                    |    | Uygulama Sonrası                            |    |
|--------------------------|----------------------------------------------------|----|---------------------------------------------|----|
|                          | Öğrenciler                                         | f  | Öğrenciler                                  | f  |
| Uyarırım                 | DE.1, DK.2, DE.5, DE.6, DE.7                       | 5  | DE.1, DK.2, DK.3, DE.7, DE.11, DE.12, DK.13 | 7  |
| Öğretmenime söylerim     | -                                                  | -  | DK.2                                        | 1  |
| Üzülürüm                 | DK.4, DE.12, DK.13                                 | 3  | DK.4, DE.5, DK.10, DE.12, DK.13             | 5  |
| Sinirlenirim             | DK.4, DE.7, DK.8, DK.9, DK.10, DE.11, DE.12, DK.13 | 8  | DK.4, DE.5, DE.6, DE.7, DE.11, DE.12        | 6  |
| Mesafeli davranırım      | -                                                  | -  | DK.8, DK.10                                 | 2  |
| Onlara bir daha güvenmem | -                                                  | -  | DK.9                                        | 1  |
| Küserim                  | DK.9                                               | 1  | -                                           | -  |
| Toplam                   |                                                    | 17 |                                             | 22 |

Tablo 20 incelendiğinde uygulama öncesinde öğrencilerin sorumluluk sahibi bireylerin sahip olması gereken davranışlara ilişkin görüşlerini “Uyarırım” (f=5), “Üzülürüm” (f=3), “Sinirlenirim” (f=8), “Küserim” (f=1) şeklinde ifade ettikleri görülmektedir. Uygulama

öncesi görüşme yapılan 13 öğrencinin cevapları incelendiğinde 5 öğrencinin (DE.1, DK.2, DE.5, DE.6, DE.7) uyarırım, 3 öğrencinin (DK.4, DE.12, DK.13) üzülürüm, 8 öğrencinin (DK.4, DE.7, DK.8, DK.9, DK.10, DE.11, DE.12, DK.13) sinirlenirim, 1 öğrencinin (DK.9) küserim şeklinde cevaplar verdikleri görülmektedir.

Uygulama sonrasında öğrencilerin sorumluluk sahibi bireylerin sahip olması gereken davranışlara ilişkin görüşlerini “Uyarırım” (f=7), “Üzülürüm” (f=5), “Sinirlenirim” (f=6), “Öğretmenime söylerim” (f=1), “Tavır yaparım” (f=2), “Onlara bir daha güvenmem” (f=1) şeklinde ifade ettikleri görülmektedir. Uygulama sonrası görüşme yapılan 13 öğrencinin cevapları incelendiğinde 7 öğrencinin (DE.1, DK.2, DK.3, DE.7, DE.11, DE.12, DK.13) uyarırım, 5 öğrencinin (DK.4, DE.5, DK.10, DE.12, DK.13) üzülürüm, 6 öğrencinin (DK.4, DE.5, DE.6, DE.7, DE.11, DE.12) sinirlenirim, 1 öğrencinin (DK.2) öğretmenime söylerim, 2 (DK.8, DK.10) öğrencinin tavır yaparım, 1 öğrencinin (DK.9) onlara bir daha güvenmem şeklinde cevaplar verdikleri görülmektedir.

Uygulama öncesinde uyarırım diyen öğrencilerin sayısı 5 iken uygulama sonrasında uyarırım diyen öğrencilerin sayısı 7 olmuştur. Bu da uygulamanın öğrencilerin sorumluluk bilincini geliştirdiğini ve bu konudaki farkındalık düzeyini artırdığını göstermektedir. Uygulama öncesinde sinirlenirim diyen 8 öğrenci bulunmaktadır. Uygulama sonrasında bu sayı 6 olmuştur. Bu da drama yöntemi ile sorumluluk değeri öğretiminin öğrencilerin birbirine karşı daha anlayışlı olmaları konusunda etkili olduğunu göstermektedir. Uygulama öncesinde sinirlenirim diyen 2 öğrenci (DK.8, DK.10) uygulamadan sonra mesafeli davranırım şeklinde yanıt vermişlerdir. Mesafeli davranmak ne demek diye sorulduğunda ise küsmek ama küstüğünü belli etmemek, tavır yapmak şeklinde ifadeler kullanmışlardır.

Deney grubu öğrencilerinin görüşmenin altıncı sorusu olan “*Ailen ya da öğretmenin bir görev vereceği zaman ne yaparsın?*” sorusuna verdikleri cevaplar Tablo 21’de gösterilmiştir

.

Tablo 21

*Deney Grubu Öğrencilerinin “Ailen ya da öğretmenin bir görev vereceği zaman ne yaparsın?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Analizi*

| Kodlar                    | Uygulama Öncesi                                          |           | Uygulama Sonrası                          |           |
|---------------------------|----------------------------------------------------------|-----------|-------------------------------------------|-----------|
|                           | Öğrenciler                                               | f         | Öğrenciler                                | f         |
| Zamanında yaparım         | DE.1, DK.2                                               | 2         | DE.1, DK.13                               | 2         |
| İstekli olurum            | -                                                        | -         | DE.1, DK.2, DK.10, DE.11                  | 4         |
| O görevi yerine getiririm | DK.3, DK.4, DE.5, DE.6, DK.9, DK.10, DE.11, DE.12, DK.13 | 9         | DK.3, DK.4, DE.5, DE.6, DE.7, DK.9, DE.12 | 7         |
| Not alırım                | DE.7                                                     | 1         | -                                         | -         |
| Heyecanlanırım            | DK.8                                                     | 1         | DK.8                                      | 1         |
| <b>Toplam</b>             |                                                          | <b>13</b> |                                           | <b>14</b> |

Tablo 21 incelendiğinde uygulama öncesinde öğrencilerin kendilerine aileleri ya da öğretmenleri tarafından bir görev verileceği zaman ne yapacaklarına ilişkin görüşlerini “Zamanında yaparım” (f=2), “O görevi yerine getiririm” (f=9), “Not alırım” (f=1), “Heyecanlanırım” (f=1) şeklinde belirttikleri görülmektedir. Uygulama öncesi görüşme yapılan 13 öğrencinin cevapları incelendiğinde 2 öğrencinin (DE.1, DK.2) zamanında yaparım, 9 öğrencinin (DK.3, DK.4, DE.5, DE.6, DK.9, DK.10, DE.11, DE.12, DK.13) o görevi yerine getiririm, 1 öğrencinin (DE.7) not alırım, 1 öğrencinin (DK.8) heyecanlanırım şeklinde cevaplar verdikleri görülmektedir.

Uygulama sonrasında öğrencilerin kendilerine aileleri ya da öğretmenleri tarafından bir görev verileceği zaman ne yapacaklarına ilişkin görüşlerini “Zamanında yaparım” (f=2), “İstekli olurum” (f=4), “O görevi yerine getiririm” (f=7), “Heyecanlanırım” (f=1) şeklinde belirttikleri görülmektedir. Uygulama öncesi görüşme yapılan 13 öğrencinin cevapları incelendiğinde 2 öğrencinin (DE.1, DK.13) zamanında yaparım, 4 öğrencinin (DE.1, DK.2, DK.10, DE.11) istekli olurum, 7 öğrencinin (DK.3, DK.4, DE.5, DE.6, DE.7, DK.9, DE.12) o görevi yerine getiririm, 1 öğrencinin (DK.8) heyecanlanırım şeklinde cevaplar verdikleri görülmektedir.

Uygulama öncesinde ve uygulama sonrasında 1 öğrenci (DK.8) heyecanlanırım şeklinde cevap vermiştir. Uygulama öncesinde istekli olurum şeklinde cevap veren öğrenci bulunmamaktadır. Ancak uygulama sonrasında 4 öğrenci (DE.1, DK.2, DK.10, DE.11) istekli olurum şeklinde cevap vermektedir. Bu da uygulamanın öğrencilerin sorumluluk alma konusunda daha istekli hale gelmelerine yardımcı olduğunu göstermektedir.

Deney grubu öğrencilerinin görüşmenin yedinci sorusu olan “İstek ve ihtiyaçlarını nasıl ayırt edersin?” sorusuna verdikleri cevaplar Tablo 22’de gösterilmiştir.

Tablo 22

*Deney Grubu Öğrencilerinin “İstek ve ihtiyaçlarını nasıl ayırt edersin?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Analizi*

| Kodlar                                               | Uygulama Öncesi                     |    | Uygulama Sonrası                    |    |
|------------------------------------------------------|-------------------------------------|----|-------------------------------------|----|
|                                                      | Öğrenciler                          | f  | Öğrenciler                          | f  |
| Önce ihtiyaçlarımı sonra isteklerimi alırım          | DE.1, DE.6, DK.8, DK.9,DK.10, DE.11 | 6  | DK.2, DK.8                          | 2  |
| Bir şey bittiyse ihtiyacımdır                        | -                                   | -  | DDE.1, DK.3, DE.5, DE.6,DE.7, DK.13 | 6  |
| Canımın istediği bir şey istektir                    | DK.2                                | 1  | -                                   | -  |
| Liste yaparım                                        | DK.3, DE.5, DE.7, DK.13             | 4  | -                                   | -  |
| Bir işi yapmam için gerekli olan şeyler ihtiyacımdır | DK.4, DK.12                         | 2  | DK.4, DK.10, DE.11, DE.12           | 4  |
| Toplam                                               |                                     | 13 |                                     | 12 |

Tablo 22 incelendiğinde uygulama öncesinde öğrencilerin istek ve ihtiyaçlarını nasıl ayırt edecekleri konusuna ilişkin görüşlerini “Önce ihtiyaçlarımı sonra isteklerimi alırım” (f=6), “Canımın istediği bir şey istektir” (f=1), “Liste yaparım” (f=4), “Bir işi yapmam için gerekli olan şeyler ihtiyacımdır” (f=2) şeklinde belirttikleri görülmektedir. Uygulama öncesi görüşme yapılan 13 öğrencinin cevapları incelendiğinde 6 öğrencinin (DE.1, DE.6, DK.8, DK.9,DK.10, DE.11) önce ihtiyaçlarımı sonra isteklerimi alırım, 1 öğrencinin (DK.2) canımın istediği bir şey istektir, 4 öğrencinin (DK.3, DE.5, DE.7, DK.13) liste yaparım, 2 öğrencinin (DK.4, DK.12) bir işi yapmam için gerekli olan şeyler ihtiyacımdır şeklinde cevaplar verdikleri görülmektedir.

Uygulama sonrasında öğrencilerin istek ve ihtiyaçlarını nasıl ayırt edecekleri konusuna ilişkin görüşlerini “Önce ihtiyaçlarımı sonra isteklerimi alırım” (f=2), “Bir şey bittiyse ihtiyacımdır” (f=5), “Bir işi yapmam için gerekli olan şeyler ihtiyacımdır” (f=4) şeklinde belirttikleri görülmektedir. Uygulama sonrası görüşme yapılan 13 öğrencinin cevapları incelendiğinde 2 öğrencinin (DK.2, DK.8) önce ihtiyaçlarımı sonra isteklerimi alırım, 6 öğrencinin (DE.1, DK.3, DE.5, DE.6, DE.7, DK.13) bir şey bittiyse ihtiyacımdır, 4 öğrencinin (DK.4, DK.10, DE.11, DE.12) bir işi yapmam için gerekli olan şeyler ihtiyacımdır şeklinde cevaplar verdikleri görülmektedir.

Uygulama öncesinde öğrenciler genellikle ihtiyaçlarını ve isteklerini liste yapacaklarını ve önce ihtiyaçlarını alacaklarını belirtmişlerdir. Ancak istek ve ihtiyacın birbirinden nasıl ayırt edileceği konusunda pek fazla görüş belirtememişleridir. Uygulama sonrasında ise 6 öğrenci (DDE.1, DK.3, DE.5, DE.6, DE.7, DK.13) bir şey bittiyse ihtiyacımdır, 4 öğrenci (DK.4, DK.10, DE.11, DE.12) ise bir işi yapmam için gerekli olan şeyler ihtiyacımdır şeklinde yanıtlar vermişlerdir. Uygulamanın öğrencilere istek ve ihtiyaçlarını ayırt etme konusunda sorumluluk bilinci kazandığı söylenebilir.

Deney grubu öğrencilerinin görüşmenin sekizinci sorusu olan “*Birine bir söz verdiğinde nasıl davranırsın?*” sorusuna verdikleri cevapların analizine ilişkin değerlendirmeler Tablo 23’te gösterilmiştir.

Tablo 23

*Deney Grubu Öğrencilerinin “Birine bir söz verdiğinde nasıl davranırsın?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Analizi*

| Kodlar                             | Uygulama Öncesi                                 |   | Uygulama Sonrası                                              |    |
|------------------------------------|-------------------------------------------------|---|---------------------------------------------------------------|----|
|                                    | Öğrenciler                                      | f | Öğrenciler                                                    | f  |
| Sözümü tutmaya çalışırım           | DE.1, DK.2, DK.3, DK.4, DE.5, DE.6, DE.7, DK.10 | 8 | DE.1, DK.2, DK.3, DK.4, DE.6, DK.8, DK.9, DK.10, DE.12, DE.13 | 10 |
| Zamanında yaparım                  | -                                               | - | DE.5, DE.12, DE.13                                            | 3  |
| Yapamazsam dürüstçe söylerim       | -                                               | - | DE.7                                                          | 1  |
| Yapamazsam özür dilerim            | DK.8                                            | 1 | -                                                             | -  |
| Yapamazsam telafi etmeye çalışırım | -                                               | - | DK.10, DE.11                                                  | 2  |
| Toplam                             |                                                 | 9 |                                                               | 13 |

Tablo 23 incelendiğinde uygulama öncesinde öğrencilerin birine bir söz verdiklerinde nasıl davranacaklarına ilişkin görüşlerini “Sözümü tutmaya çalışırım” (f=8), “Yapamazsam özür dilerim” (f=1) şeklinde belirttikleri görülmektedir. Uygulama öncesi görüşme yapılan 13 öğrencinin cevapları incelendiğinde 8 öğrencinin (DE.1, DK.2, DK.3, DK.4, DE.5, DE.6, DE.7, DK.10) sözümü tutmaya çalışırım, 1 öğrencinin (DK.8) yapamazsam özür dilerim şeklinde cevaplar verdikleri görülmektedir.

Uygulama sonrasında öğrencilerin birine bir söz verdiklerinde nasıl davranacaklarına ilişkin görüşlerini “Sözümü tutmaya çalışırım” (f=10), “Zamanında yaparım” (f=3), “Yapamazsam dürüstçe söylerim” (f=1), “Yapamazsam telafi etmeye çalışırım” (f=2) şeklinde belirttikleri görülmektedir. Uygulama sonrası görüşme yapılan 13 öğrencinin cevapları incelendiğinde 10 öğrencinin (DE.1, DK.2, DK.3, DK.4, DE.6, DK.8, DK.9, DK.10, DE.12, DE.13) sözümü tutmaya çalışırım, 3 öğrencinin (DE.5, DE.12, DE.13) zamanında yaparım, 1 öğrencinin (DE.7) yapamazsam dürüstçe söylerim, 2 öğrencinin (DK.10, DE.11) yapamazsam telafi etmeye çalışırım şeklinde cevaplar verdikleri görülmektedir

Uygulama öncesinde öğrenciler bu konuda çoğunlukla sözümü tutmaya çalışırım şeklinde cevaplar vermişlerdir. Ancak uygulama sonrasında zamanında yaparım şeklinde cevap veren 3 öğrenci (DE.5, DE.12, DE.13), yapamazsam dürüstçe söylerim şeklinde cevap veren 1 öğrenci ( DE.7), yapamazsam telafi etmeye çalışırım şeklinde cevap veren 2 öğrenci bulunmaktadır. Bu sonuç uygulamanın öğrencilerin sorumluluk bilinci kazanmalarında ve sorumluluklarını yerine getiremediklerinde telafi etme konusunda farkındalık kazandıklarını göstermektedir.

Deney grubu öğrencilerinin görüşmenin dokuzuncu sorusu olan “*Sence sorumluluk sahibi bir insan mısın? Neden?*” sorusuna verdikleri cevapların analizine ilişkin değerlendirmeler Tablo 24’te gösterilmiştir.

Tablo 24

*Deney Grubu Öğrencilerinin “Sence sorumluluk sahibi bir insan mısın? Neden?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Analizi*

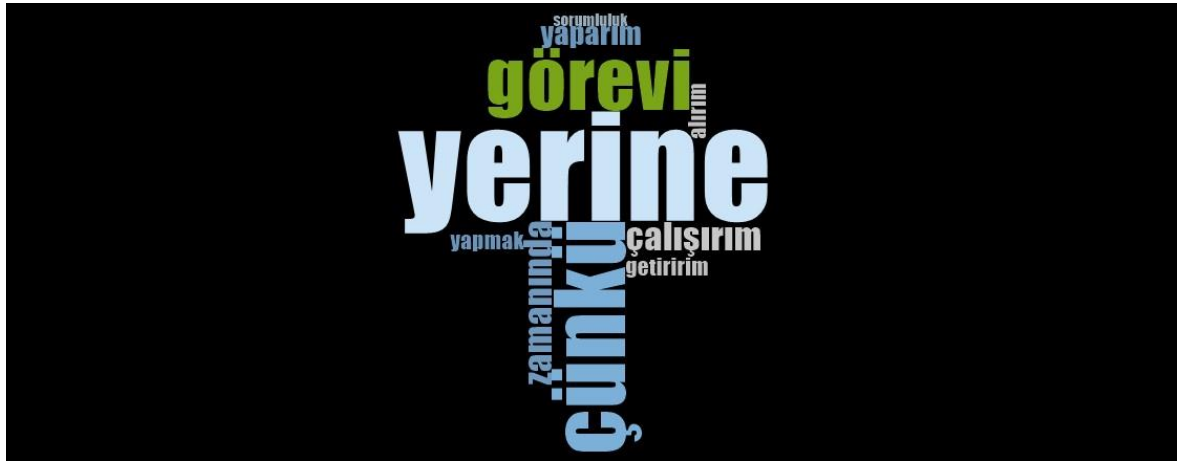
| Kodlar                                        | Uygulama Öncesi                                         |    | Uygulama Sonrası                                 |    |
|-----------------------------------------------|---------------------------------------------------------|----|--------------------------------------------------|----|
|                                               | Öğrenciler                                              | f  | Öğrenciler                                       | f  |
| Evet, çünkü görevlerimi zamanında yapıyorum   | DE.1, DK.2, DK.4, DE.5, DE.6, DK.9, DE.11, DE.12, DK.13 | 9  | DE.1, DK.2, DE.3, DK.4, DE.5, DK.9, DE.12, DK.13 | 8  |
| Evet, çünkü ödevlerimi yapıyorum              | DE.3, DK.10                                             | 2  | DK.8                                             | 1  |
| Evet, çünkü yapmazsam kendimi kötü hissederim | DE.7                                                    | 1  | DE.7                                             | 1  |
| Evet, çünkü artık büyüdü                      | DK.8                                                    | 1  | -                                                | -  |
| Evet, çünkü kendi işlerimi kendim yapıyorum   | DK.10                                                   | 1  | DE.11                                            | 1  |
| Bilmiyorum                                    | -                                                       |    | DK.4                                             | 1  |
| Toplam                                        |                                                         | 14 |                                                  | 12 |

Tablo 24 incelendiğinde uygulama öncesinde öğrencilerin sorumluluk sahibi bir birey olup olmadıklarına ilişkin görüşleri “Evet, çünkü görevlerimi zamanında yapıyorum” (f=9), “Evet, çünkü ödevlerimi yapıyorum” (f=2), “Evet, çünkü yapmazsam kendimi kötü hissederim” (f=1), “Evet, çünkü artık büyüdü” (f=1), “Evet, çünkü kendi işlerimi kendim yapıyorum” (f=1) şeklinde belirttikleri görülmektedir. Uygulama öncesi görüşme yapılan 13 öğrencinin cevapları incelendiğinde 9 öğrencinin (DE.1, DK.2, DK.4, DE.5, DE.6, DK.9, DE.11, DE.12, DK.13) evet, çünkü görevlerimi zamanında yapıyorum, 2 öğrencinin (DE.3, DK.10) evet, çünkü ödevlerimi yapıyorum, 1 öğrencinin (DE.7) evet, çünkü yapmazsam kendimi kötü hissederim, 1 öğrencinin (DK.8) evet, çünkü artık büyüdü, 1 öğrencinin (DK.10) evet, çünkü kendi işlerimi kendim yapıyorum şeklinde cevaplar verdikleri görülmektedir.

Uygulama sonrasında öğrencilerin sorumluluk sahibi bir birey olup olmadıklarına ilişkin görüşleri “Evet, çünkü görevlerimi zamanında yapıyorum” (f=8), “Evet, çünkü ödevlerimi yapıyorum” (f=1), “Evet, çünkü yapmazsam kendimi kötü hissederim” (f=1), “Evet, çünkü kendi işlerimi kendim yapıyorum” (f=1) şeklinde belirttikleri görülmektedir. Uygulama

öncesi görüşme yapılan 13 öğrencinin cevapları incelendiğinde 8 öğrencinin (DE.1, DK.2, DE.3, DK.4, DE.5, DK.9, DE.12, DK.13) evet, çünkü görevlerimi zamanında yapıyorum, 1 öğrencinin (DK.8) evet, çünkü ödevlerimi yapıyorum, 1 öğrencinin (DE.7) evet, çünkü yapmazsam kendimi kötü hissederim, 1 öğrencinin (DE.11) evet, çünkü kendi işlerimi kendim yapıyorum, 1 öğrencinin (DK.4) bilmiyorum şeklinde cevaplar verdikleri görülmektedir.

Öğrencilerin görüşme formlarındaki sorulara verdikleri cevaplara ilişkin kelime bulut analizi şekil 1’de verilmiştir.



Şekil 1. Öğrencilerin görüşme formlarındaki sorulara verdikleri cevaplara ilişkin kelime bulut analizi.

### On Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmanın on birinci alt problemi “Drama yöntemi kullanılarak gerçekleştirilen sınıf içi etkinlikler nasıl planlanmalıdır?” şeklinde düzenlenmiştir. Drama yöntemi ile sorumluluk değerinin öğretimi için 7 haftalık ve her haftada 2 ders saatini içere 14 saatlik bir süreç planlanmıştır. Bu süreçte ilk hafta ve son hafta ölçek ve görüşmeler yapılmıştır. Geriye kalan 5 hafta, 10 ders saati, boyunca drama yöntemi ile sorumluluk değerinin öğretimi ile ilgili etkinlikler uygulanmıştır.

### ***Birinci Oturum ( Sorumluluk Tutum Ölçeğinin Uygulanması)***

#### ***Etkinliğin Amacı***

Uygulama yapmadan önce deney ve kontrol gruplarında bulunan öğrencilerin sorumluluk değerine yönelik tutumlarını ölçmek.

#### ***Uygulama Süreci***

Golzar (2006) tarafından geliştirilen “Sorumluluk Tutum Ölçeği” uygulamaya başlamadan önce araştırmacı tarafından deney ve kontrol gruplarına eş zamanlı olarak uygulanmıştır. Uygulama yapmadan önce araştırmacı öğrencilere ölçeği nasıl doldurmaları gerektiğini anlatmıştır. Uygulama sırasında gerekli olan durumlarda öğrencilerin sorularını yanıtlamış ve onlara yol göstericilik etmiştir.

#### ***Araştırmacı Gözlemleri***

Öğrenciler ilk defa böyle bir uygulama yaptıkları için bazı öğrenciler nasıl yapacağını anlayamamıştır. Bazı öğrenciler ise rastgele cevaplamalar yapmışlardır. Araştırmacı tarafından yeniden bilgilendirilen öğrenciler bilgilerin doğruluğunun önemini kavradıktan sonra ölçeği doğru bir şekilde doldurmuşlardır.

#### ***Genel Değerlendirme***

Deney ve kontrol grubundaki öğrenciler ölçekleri doldurduktan sonra SPSS programı ile bağımsız gruplar t-testi analizi yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda ise deney ve kontrol grubu öğrencileri arasında uygulamadan önce sorumluluk tutum puanları açısından bir fark bulunmamıştır.

### ***İkinci Oturum ( Sorumluluk Değeri ile İlgili Öğrenciler ile Uygulama Öncesi Görüşmelerin Yapılması)***

#### ***Etkinliğin Amacı***

Uygulamaya başlamadan önce deney grubunda bulunan öğrencilerin sorumluluk değerine ilişkin görüşlerini belirlemek.

### *Uygulama Süreci*

Uygulamaya başlamadan önce deney grubu öğrencilerinin arasından kura ile belirlenen 13 öğrenci ile araştırmacı tarafından öğrencilerin sorumluluk değerine yönelik görüşlerini belirlemek amacıyla görüşme yapılmıştır. Seçilen öğrenciler ile araştırmacı sessiz bir ortamda görüşmelerini gerçekleştirmişlerdir. Araştırma verilerini korumak ve tekrar tekrar dinlemek amacıyla görüşmeler araştırmacı tarafından kayıt altına alınmıştır. Görüşmelerde öğrencilere araştırmacı tarafından hazırlanan 9 soru sorulmuştur. Öğrenciler görüşme salonuna tek tek çağırılmıştır ve her bir öğrenci ile yapılan görüşmeler yaklaşık 15 dakika sürmüştür.

### *Araştırmacı Gözlemleri*

Böyle bir uygulama ile ilk defa karşılaşan öğrenciler sorulan sorular karşısında heyecanlanmışlardır. Bazı öğrenciler heyecanlı olduklarını belirtmişlerdir. Araştırmacının öğrencilere sakin olmaları konusunda telkinlerde bulunmuş ve bunun bir sınav olmadığını söylemiştir. Daha sonra görüşmeye kalınan yerden devam edilmiştir. Son sorulara doğru öğrencilerin kendilerine olan güvenlerinin arttığı gözlemlenmiştir.

### *Genel Değerlendirme*

Öğrencilere görüşme esnasında hiçbir şekilde müdahale edilmemiştir. Öğrencilerin kendilerini rahat ifade etmeleri sağlanarak araştırmanın sonuçlarının daha güvenilir olması sağlanmaya çalışılmıştır.

## ***Üçüncü Oturum ( Drama Etkinlikleri ile Tanışma)***

### *Etkinliğin Amacı*

Öğrencilere drama etkinlikleri ile nasıl ders işleneceği, drama etkinliklerinin ne olduğu ile ilgili bilgi vermek, örnek uygulamalar ile öğrencileri drama etkinlikleriyle tanıştırmak.

### *Uygulama Süreci*

Dersin girişinde öğrencilere drama ile ilgili kısa bir bilgi verildikten sonra öğrencilere aşağıdaki etkinlik yaptırılarak öğrencilerin rahatlaması sağlanmıştır.

“ Şimdi ormanda bir yürüyüşe çıktık. Hava çok güzel kuş sesleri geliyor.

- Önce sakince yavaş yavaş yürüyün.
- Şimdi biraz hızlanarak yürüyün.
- Şimdi daha hızlı yürüyün.
- Şşş orada ormanlar kralı aslan uyuyor, onu uyandırmadan parmak uçlarınızda yürüyün.
- Şimdi karşınıza bir nehir çıktı nehrin karşısına yüzerek geçin.
- Artık akşam oldu çadırlarınıza gidip dinlenebilirsiniz.

Daha sonra öğrenciler ile top ve battaniye oyunları oynanmıştır. Bu sayede öğrencilerin rahatlamaları ve kendilerini daha iyi ifade etmeleri sağlanmıştır. En son etkinlik olarak da sorumluluk kavramına bir giriş yapmak amacıyla bilin koridoru oyunu oynanmıştır. Oyun aşağıdaki gibidir:

Sınıf iki gruba ayrılır. İki grup karşılıklı dururlar. Bir koridor şekli oluşturulur. Bir öğrenci seçilir. Koridorun bir tarafına okula hazırlıklı gelen, ödevini zamanında yapan, sorumluluk alan vb. öğrenci rolleri verilir diğer tarafına ise ödevini yapmayan, kitabını evde unutan, okula geç gelen vb. öğrenci rolleri verilir. Bir taraf okula hazırlıklı gelmesi konusunda onu ikna etmeye çalışırken diğer tarafı ise aslında okula hazırlık gelmenin önemli olmadığını savunur. Her iki taraf da arkadaşlarını sırayla ikna etmeye çalışırlar. Koridorun sonunda ise öğrenciye okula nasıl gelmesi gerektiği sorulur. Uygulamanın tüm aşamaları araştırmacı tarafından video kaydına alınmıştır.

#### *Araştırmacı Gözlemleri*

Öğrenciler drama etkinlikleri ile ilk defa tanıştıkları için sınıfta bazı küçük anlaşmazlıklar olmuştur. Ancak öğrenciler araştırmacının da yönlendirmeleri ile kısa sürede etkinliklere alışmışlardır. Öğrenciler drama ortamından keyif almışlardır. Öğrenciler oldukça mutlu bir şekilde dersten ayrılmışlardır. Daha ders bitmeden diğer dersin ne zaman yapılacağını sormuşlardır. Öğrencilerin etkinlikler için istekli ve heyecanlı olması araştırma açısından olumlu görülmektedir.

## *Genel Değerlendirme*

Öğrencilerin etkinlikler için istekli ve heyecanlı olması araştırma açısından olumlu görülmektedir. İlk dersin böyle yüksek verimli geçmiş olması hem öğrencilerin hem araştırmacının motivasyonunun yüksek olmasını sağlamıştır.

### ***Dördüncü Oturum***

#### *Etkinliğin Amacı*

Öğrencinin bireysel ilgi ihtiyaç ve yeteneklerini tanımasını sağlamak.

#### *Uygulama Süreci*

Etkinliğe giriş kısmında hem öğrencilerin ısınmalarını sağlamak hem de dikkat çekmek amacıyla aşağıdaki ısınma etkinliği yapılmıştır:

Öğretmen sınıfta dört köşe belirler. Bu köşelere a,b,c,d olarak isim verilir. Öğrenciler bu köşelerin tam ortasındaki bir yerde durur. Öğretmen öğrenciler bazı yönergeler verir. Ve onları köşeler yönlendirir.

Kahverengi gözlüler a köşesine, maviler b köşesine,

Gözlük takanlar a, takmayanlar b köşesine,

Uzun saçlılar c köşesine, kısa saçlılar d köşesine,

Boyu 150 cm'den kısa olanlar c köşesine, uzun olanlar d köşesine,

Kilosu 50 kg'dan az olanlar a köşesine, fazla olanlar c köşesine.

Ardından öğrenciler yerlerine alındıktan sonra ikinci etkinlik ile ilgili araştırmacı tarafından açıklama yapılmıştır. Etkinlik aşağıdaki gibidir:

Grup çember olur ve öğretmen gruptan bir öğrenciyi seçer. En iyi yaptığı şeyi çemberin bir ucundaki arkadaşına söyler. Daha sonra o arkadaş diğer arkadaşına, öbürü diğerinin kulağına söyler ve en son öğrenci duyduğu şeyi sınıfta yüksek sesle söyler. İlk söyleyen öğrenci de söyler ikisi karşılaştırılır. Bu oyun birkaç kez tekrar edilir. Grup dağılmaz çember halindeyken öğretmen herkesin biraz düşünüp ardında şu cümleyi tek tek tamamlamalarını ister:

Ben çok iyi .....

Öğrenciler genel olarak çok iyi resim yaptıklarını, şarkı söylediklerini, koştuklarını söylemişler.

Etkinlikler yapıldıktan sonra değerlendirme çalışmaları yapılmış ve öğrenci görüşleri alınmıştır.

#### *Araştırmacı Gözlemleri*

Uygulamanın giriş etkinliğinde öğrenciler arasında ne yapacağını anlamayanlar olmuştur. Araştırmacı yönergeleri tekrar açıklamış ve yine anlamayan öğrenciler ile bireysel olarak ilgilenmiştir. Öğrencilerin sınıf ortamının dışında ders işlemeye alışkın olmadıkları gözlemlenmiştir. Bazı öğrenciler salonun farklı alanlarına ya da bilgisayarın olduğu bölüme gelerek dersten uzaklaşmıştır. Araştırmacı tarafından bu tür davranışlar sergileyen öğrencilere sorumluluklar verilerek istenmeyen davranış engellenmiştir.

#### *Genel Değerlendirme*

Planlanan etkinlikler yetiştirilmesi planlanan süre içinde yetiştirilmiştir. Öğrencilerin ilgi düzeyinin yüksek olması etkinliklerin yönergelerini dikkatli bir şekilde dinlemelerini sağlamıştır. Öğrenciler drama etkinlikleriyle ders işlemeye alışmaya başlamışlardır. Drama etkinliklerinden çok keyif aldıklarını belirtmişlerdir.

### ***Beşinci Oturum***

#### *Etkinliği Amacı*

Teknolojik ürünleri kendisine ve doğaya zarar vermeden kullanmasını sağlamak.

#### *Uygulama Süreci*

Öğrencilerin teknolojik ürünleri doğaya zarar vermeden kullanması konusunda sorumluluk kazanmaları için aşağıdaki etkinlikler planlanmıştır:

Öğretmen öğrencileri ayağa kaldırır. Çok yüksek sesli müzik açar ve öğrencilerin yürümelerini ister. Daha sonra müziğin sesini kısar. Şimdi de öğrencilerden telefonla konuşarak yürümelerini ister o arada arkadan araba kornası sesi duyulur ve öğrencilerin hiç kıpırdamadan sanki donmuş gibi kalmalarını ister. Öğrencilerin o anı gerçek gibi hayal etmelerini ister. Öğrenciler o anı yaşadıktan sonra telefonlarını kapatırlar ve trafikte

dikkatlice hareket ederler. Daha sonra yerlerine geçerler. Etkinlik tamamlandıktan sonra öğrencilere neden böyle bir etkinlik yaptıkları sorulur. Böylece etkinliğin amacının öğrenciler tarafından bulunması sağlanmıştır ve diğer etkinliklerle öğretime devam edilmiştir.

Öğretmen teknolojik ürünlerin yanlış kullanımı sonucunda ortaya çıkabilecek olumsuz durumları gösteren görselleri sınıfa getirir. Sınıftan rastgele öğrenciler seçilir. Öğrenciler bu görselleri arkadaşlarına hiç konuşmadan yalnızca hareketlerle anlatmaya çalışır. Öğretmen öğrenciyi anlatımı esnasında dondurur ve neyi anlatmaya çalıştığı konusunda diğer öğrencilerden fikir alır. Sonra öğrencinin tekrar devam etmesini ister. Sonunda öğretmen öğrencinin anlatmaya çalıştığı resmi tüm sınıfa gösterir. Tüm görseller böyle hareketlerle anlatılır. Durdurulur. Üzerinde konuşulur.

Bu etkinlikten sonra değerlendirme etkinliğine geçilmiştir. Değerlendirme etkinliğinde istasyon tekniği kullanılmıştır. İstasyon etkinliğinde sınıf istasyonlara ayrılır. Birinci istasyon resim, ikinci istasyon şiir, üçüncü istasyon kompozisyon, dördüncü istasyon afiş hazırlama olacak şekilde isimlendirilir. Her istasyona rastgele öğrenciler seçilir. Öğrenciler istasyonlarda teknolojik ürünlerin kendilerine başkalarına ve doğaya verebilecek olduğu zararları hangi istasyondaysa ona göre anlatmaya çalışır. Örneğin resim istasyonunda olanlar konuyu resim yaparak, şiir istasyonunda olanlar şiir yazarak, kompozisyon istasyonunda olanlar kompozisyon yazarak, afiş hazırlama istasyonunda olanlar etkileyici bir afiş hazırlayarak sorunu ele alırlar. Verilen süre sonunda öğrenciler istasyonlarını değiştirerek çalışmaya arkadaşlarının kaldığı yerden devam ederler. Bu süreç öğrenciler tüm istasyonları dolaşınca kadar devam eder. En sonunda yapılan çalışmalar tüm sınıf ile paylaşılır. Etkinlikler ile öğrencilerin etkileşim halinde sürece dahil olarak öğrenmeleri sağlanmaya çalışılmıştır.

#### *Araştırmacı Gözlemleri*

Etkinlikler esnasında sınıf mevcudunun fazla olmasında dolayı bazı iletişim problemleri ortaya çıkmıştır. Bunun önüne geçmek amacıyla sınıf gruplara ayrılmıştır ve her gruba etkinlik aşamaları tek tek anlatılmıştır. Ne yapacağını anlamayan öğrencilere etkinlik esnasında yardımcı olunmuştur. Bazı öğrenciler kendi gruplarında çalışmak istememişlerdir. Bu durumda araştırmacı öğrencilerle bireysel görüşme yaparak öğrencileri bu konuda ikna etmiştir Etkinliklerde en başta öğrenciler işe nasıl başlayacakları konusunda kararsızlık

yaşamışlar ve küçük kargaşalar oluşmuştur. Araştırmacı küçük kargaşalara müdahale etmemiş ve kendilerinin çözmesine olanak sağlamıştır.

### *Genel Değerlendirme*

Pandomim ve istasyon etkinliklerinde bazı öğrencilerin ve grupların bireysel farklılıklarda ötürü daha başarılı olduğu ve sürece daha aktif katılım sağladığı gözlenmiştir. Etkinliklerde grupla Etkinlikler esnasında öğrenciler grupça ve bireysel olarak hareke etmişler ve grup olma bilinci, grup içinde sorumluluk alma, işbirliği gibi becerilerinin de gelişmesi sağlanmıştır.

### ***Altıncı Oturum***

#### *Etkinliğin Amacı*

İstek ve ihtiyaçlarını ayırt ederek ikisi arasında bilinçli seçimler yapmasını sağlamak.

#### *Uygulama Süreci*

Öğrencilerin istek ve ihtiyaçlarını belirlemeleri koşunda sorumluluk almalarını sağlamak amacıyla etkinlikler planlanmıştır. Öğrenciler ayağa kaldırılır ve müzik eşliğinde yürümeye başlarlar. Öğretmen daha sonra aşağıdaki yönergeleri verir:

- Markete gidin ve size söyleyeceğim şeyleri sepetinize doldurun. Bebek bezi, sıvı sabun, oyuncak, ekmek, süt, çikolata, pirinç, top, deterjan, defter, peynir, yumurta, oda parfümü, oyuncak bebek, oyuncak araba ve istediğiniz diğer bütün şeyleri alın. Kasaya geldiniz bunları ödemeye paranız yetmedi şimdi ne yapacaksınız?
- Şimdi ihtiyacınız olmayan şeyleri tekrar yerine bırakın. İhtiyacınız olan şeyleri alıp marketten çıkın.

Öğrenciler yerlerine geçerler. Öğrenciler yerlerine geçtikten sonra etkinliği neden yaptıkları ile ilgili fikirleri sorulmuştur. İstek ve ihtiyacın ne olduğuna ve nasıl ayırt edebileceklerine yönelik fikirleri alınmıştır. Ardından ikinci etkinliğe geçilmiştir

İkinci etkinlikte öğretmen sınıfı gruplara ayırır ve aşağıdaki hikayeyi anlatmaya başlar;

Küçükken yaşadığım bir anımı sizinle paylaşmak istiyorum. Ben küçükken fakir bir ailenin çocuğuydum. Annem, babam, ben ve kardeşim zar zor geçiniyorduk. Köyde yaşıyorduk ve babam çiftçilik yapıyordu. Annem ise evde bizimle ve ev işleri ile ilgileniyordu. Bir işte

çalışmıyordu. Köyde çamurlu yollardan okula yürüye yürüye gidip geliyordum. Bir gün eve geldiğimde çorabımın sırlıklam olduğunu fark ettim. Ayakkabımın altı yırtılmıştı. O zamanlar sizin gibi dördüncü sınıfa gidiyordum. Kardeşim de birinci sınıfa gidiyordu. Akşam bunu anneme ve babama söyledim. Babam “Haklısın kızım sana uzun zamandır yeni bir ayakkabı alamadık. Yarın gidip alalım.” Dedi. Bunu duyan kardeşim ağlamaya başladı. “Ben de ayakkabı istiyorum” dedi. Babam da “ Oğlum şimdi paramız yok, hem daha sana yeni ayakkabı aldık. Şimdi ablana alalım daha sonra sana alırsız.” Dedi. Ertesi gün alışverişe gittik. Biz ayakkabıları denerken bir de baktık ki kardeşim oyuncakçıya girmiş, elinde oyuncak arabayı tutuyordu. Annem hemen yanına gitti ve onu yerine bırakmasını istedi ama bırakmıyor ağlıyordu. “Benim oyuncak arabamın aynası kırıldı. Ablama ayakkabı alıyorsunuz ben de oyuncak araba isterim” diyerek ağlamaya devam etti.

Öğretmen hikayeyi burada sonlandırır.

- Sizce bundan sonra ne olmuştur?
- Kardeşime oyuncak aldık mı?
- Yoksa onu ikna etmeyi başarabildik mi?

Diyerek hikayeyi devam ettirmelerini ve canlandırmalarını ister. Öğrenciler sırayla canlandırmalarını yapar.

Öğrenciler yerlerine otururlar ve öğretmenin dağıttığı kağıtlara herkesin birer ihtiyaç listesi oluşturmaları, yani şu anda ihtiyaçları olan şeyleri yazmaları istenir.

Dersin sonunda öğrencilere aşağıdaki sorular yöneltilerek karşılıklı paylaşımda bulunulur:

- İsteklerimizi ve ihtiyaçlarımızı nasıl ayırt ederiz.
- İsteklerimiz mi daha önceliklidir yoksa ihtiyaçlarımız mı?
- Bu dersten keyif aldınız mı?
- Zorlandığınız bir yer oldu mu?

#### *Araştırmacı Gözlemleri*

Ders boyunca öğrencilerin oldukça keyif aldıkları gözlemlenmiştir. Öğrenciler grup olma ve grupça hareket etme konusunda fazla zorlanmamışlardır. Etkinliklerde anlatılan hikaye öğrencilerin oldukça hoşuna gitmiş ve kendi hayatlarında buna benze olaylar yaşadıklarını anlatmışlardır. Bu da öğrencilerin derse olana ilgisi artırmıştır. Canlandırmalar esnasında da öğrenciler kendi günlük yaşantılarından esinlendiklerini belirtmişleridir.

### *Genel Değerlendirme*

İstek ve ihtiyaçları ayırt etme konusunda öğrencilerin etkinliklerden önce zorlandıkları ve istek ve ihtiyacın ne anlama geldiğini bilmediği görülmüştür. Ancak etkinliklerden sonra öğrencilerin istek ve ihtiyaçlarını ayırt etme konusunda nasıl sorumlulukları olduğunun daha çok farkında oldukları görülmüştür. Bu anlamda etkinliklerin istek ve ihtiyaçları belirlemedeki sorumlulukları konusunda bilinç kazandırdığı söylenebilmektedir.

### ***Yedinci Oturum***

#### *Etkinliğin Amacı*

Sorumluluk sahibi bir birey olarak bilinçli tüketici davranışları sergilemesini sağlamak.

#### *Uygulama Süreci*

Öğrencilerin sorumluluk sahibi bir birey olmalarını sağlamaya yardımcı olmak amacıyla aşağıdaki etkinlikler planlanmıştır. Hazırlık etkinliği öğrencilerin ısınmasını sağlamaya yöneliktir.

Öğretmen sınıfta köşeler belirler. Bu köşeleri isimlendirir.

- A köşesi fiyat,
- B köşesi TSE belgesi
- C köşesi son kullanma tarihi,
- D köşesi garanti belgesi,

Öğrencilere çeşitli ürünlerin görsellerini gösterir. Sırasıyla bu ürünleri almak istediklerinde hangilerine daha öncelikli olarak bakacaklarını sorar. Öğrenciler de ürünlere bakarak öncelikli olarak bu köşelerden hangisine dikkat edecekler ise o köşeye geçerler. Örneğin, birinci resim süt ise markete gidip süt alacaklarını sütü almadan önce fiyatını daha önemli görenler A köşesine, son kullanma tarihini önemli görenler C köşesine geçerler. Ürünler değişince öğrenciler farklı köşelere geçebilirler. Bu birkaç kere tekrar edilir ve öğrenciler daha sonra yerlerine geçerler. Öğrencilere etkinliğin amacının ne olabileceği sorulur. Fikirler alındıktan sonra ikinci etkinliğe geçilir.

İkinci etkinlikte öğretmen öğrencilere bir video izletir. Videoda marketten yeni sütün bozuk olduğunu anlayan anne ve oğlu öğrencilere izletilir. Daha sonra video durdurulur ve “siz olsaydınız bu durumda ne yapardınız?” bir düşünün der. Öğrencilere süre verir, süre

sonunda öğrenciler canlandırmalarını yaparlar. Canlandırmalardan sonra video devam ettirilir. Sonrasında değerlendirme çalışmasına geçilir.

Değerlendirme etkinliğinde öğrenciler gruplara ayrılır ve “Hepiniz haberci olduğunuzu düşünün bilinçli tüketici olmak ile ilgili bireylerin sorumluluklarını anlatan birer haber yapın. Yaşanmış olaylardan da faydalanabilirsiniz. Amacınız halkı bu konuda bilinçlendirmek ve sorumluluklarının farkına varmalarını sağlamak olsun.”

Etkinlik sonunda öğrencilere aşağıdaki sorular sorulur:

- Bu etkinliklerden keyif aldınız mı?
- Bilinçli bir tüketici olarak sorumluluklarımız nelerdir?
- Bundan sonra sorumluluklarımızı yerine getirecek miyiz?
- Bu derste zorlandığınız bir nokta oldu mu?

#### *Araştırmacı Gözlemleri*

Öğrenciler gruplara ayrılma konusunda zorlanmamışlardır. Grup arkadaşları ile uyum içinde çalıştıkları gözlemlenmiştir. Grup içinde sorumluluk alarak iş birliği içinde çalıştıkları görülmüştür. Grup içinde çıkan problemlere kendileri çözüm bulmuşlardır. Değerlendirme etkinliğinden oldukça keyif aldıkları ve yaratıcı fikirler ortaya attıkları gözlemlenmiştir.

#### *Genel Değerlendirme*

Tüketici sorumlulukları konusunda öğrenciler etkinliklerden önce eksik ve yetersiz iken etkinliklerden sonra daha çok bilinç kazanmışlardır. Her birey günlük hayatta birer tüketici olduğu için tüketici sorumlulukları oldukça önemlidir ve bu konuda öğrencilerin bilinçlendirilmesi gerekmektedir. Bu anlamda etkinliklerin öğrencilerin tüketici sorumluluklarını geliştirmesi konusunda faydalı olduğu söylenebilmektedir.

### ***Sekizinci Oturum***

#### *Etkinliğin Amacı*

Kendine ait örnek bir bütçe oluşturmasını sağlamak.

### *Uygulama Süreci*

Birinci etkinlikte sınıf dört gruba ayrılır. Bu gruplara öğretmen sahte paralar vereceğini ve bu parayla neler yapabileceklerini yazmalarını ister. Birinci gruba 50 lira, ikinci gruba 100 lira, üçüncü gruba 150 lira ve dördüncü gruba 200 lira verir. Ardından belirli bir süre verdikten sonra öğrencilerin listelerini arkadaşlarıyla paylaşmasını ister. Paylaşımlardan sonra hangi grubun listesinin verilen bütçeye uygun olduğu tartışılır.

İkinci etkinlikte ise öğretmen nasıl bütçe planlanması gerektiği konusunda öğrencilerle örnek bir bütçe çalışması yapar. Daha sonra öğrencilerden kendi bütçelerini oluşturmalarını ister. Daha sonra oluşturulan bütçeler bir kutuya atılır daha sonra öğrenciler kutudan başka bir arkadaşının bütçesini çeker ve kendince o bütçede değişiklikler yaparak kendi bütçesini oluşturur ve neleri değiştirdiğini nelerin onun için gerekli nelerin gereksiz olduğunu arkadaşları ile paylaşır.

Değerlendirme etkinliğinde ise öğrenciler gruplara ayrılır ortak bir bütçe belirlenir ve süre başlatılır. Bu süre içinde temel ihtiyaçlar başta olmak üzere ihtiyaçlar ve zorunlu giderler öğrencilere söylenir. İhtiyaçlar; beslenme, giyinme, eğitim giderleri, ulaşım giderleri, sağlık giderleridir. Buna ek olarak hediye alma, özel gün ve kutlamalar gibi keyfi ihtiyaçlar da bütçe planlamasına dahil edilir. Bu giderler ve verilen bütçe ile öğrencilerden bir bütçe planlamaları istenir. Süre sonunda her grup bütçe planlamasını arkadaşlarıyla paylaşır.

Dersin sonunda öğrencilere aşağıdaki sorular sorulur:

- Bütçe planlaması yaparken sorumluluklarımız nelerdir?
- Bütçe planlaması yapmak neden önemlidir?
- Bu dersten keyif aldınız mı?

### *Araştırmacı Gözlemleri*

Öğrencilerin dersteki etkinliklerden keyif aldıkları gözlemlenmiştir. Öğrenciler bütçe oluştururken daha önceki derslerde işlenen konularla bağlantı kurdukları da gözlemlenmiştir. Örneğin öğrenciler bütçelerini oluştururken öncelikli olarak ihtiyaçlarını listelerine eklemişleridir. Daha sonra bütçelerindeki paraları artarsa isteklerini eklediklerini belirtmişlerdir.

### *Genel Değerlendirme*

Etkinliklerin öğrencilerin bütçe planlaması konusunda sorumluluk almasını sağlamaya yardımcı olduğu ve grup halinde çalışmanın da sorumluluk bilincinin gelişmesinde etkili olduğu söylenebilmektedir.

### ***Dokuzuncu Oturum***

#### *Etkinliğin Amacı*

Çevresindeki kaynakları israf etmeden kullanmasını sağlamak.

#### *Uygulama Süreci*

Öğretmen öğrencilere yenilenemeyen kaynaklarla ilgili bir video izletir. Daha sonra sınıfta belirlediği köşelere öğrencileri gönderir. Köşelerde öğrenciler videoda izledikleri kaynakların tükenmesi hainde neler olabileceğini düşünür daha sonra her gruptan iki öğrenci arkadaşlarının önüne gelir. Öğrencilerden biri ne yapıyorsa diğeri de aynısını yapmaya çalışır. Daha sonra sınıftaki diğere öğrenciler onların neyi anlatmaya çalıştığını tahmin ederler. Bu oyun her gruptan iki kişi seçilerek tüm gruplarda tekrar edilir

Öğretmen sınıfta istasyonlar oluşturur. Öğrencilere “Çevremizdeki kaynakları nasıl kullanmalıyız? Bu konudaki sorumluluklarımız nelerdir?” diye sorar.

- Birinci istasyon resim,
- İkinci istasyon hikaye,
- Üçüncü istasyon afiş,
- Dördüncü istasyon şiirdir.

Öğrenciler istasyonlarına geçerler. Öğrencilere belli süreler verilir. Daha sonra öğretmen öğrencilerin istasyonlarını değiştirir. Her öğrenci tüm istasyonları gezene kadar bu işlem tekrarlanır. Çalışmanın sonunda istasyonlarda oluşturdukları ürünleri arkadaşları ile paylaşırlar

Değerlendirme etkinliğinde öğrenciler çember olurlar ve öğretmen aşağıdaki cümleyi her öğrencinin tamamlamasını ister.

Kaynaklarımızı israf etmeden kullanmalıyız. Çünkü.....

Dersin sonunda öğrencilere aşağıdaki sorular sorulur:

- Kaynaklarımızı israf edersek ne gibi sorunlarla karşılaşırız?
- Kaynaklarımızı kullanırken bize düşen sorumluluklar nelerdir?
- Bu dersten keyif aldınız mı?

#### *Araştırmacı Gözlemleri*

Öğrencilerin drama yöntemi ile ders işlemeye alıştıkları ve grup oluşturmada, işbirliği içerisinde hareket etmede zorlanmadıkları gözlemlenmiştir. Etkinlikler planlanan süre içinde ve keyifle tamamlanmıştır.

#### *Genel Değerlendirme*

Drama yöntemi ile işlenen derslerin öğrencilerin kendini ifade etme becerilerine katkı sağladığı anlaşılmaktadır. Drama yönteminde verilen sorumluluklar sayesinde öğrenciler grup içinde bireysel sorumlulukların ne kadar önemli olduğunu anlamaktadırlar.

### **Onuncu Oturum**

#### *Etkinliğin Amacı*

Çocuk olarak sahip olduğu haklara örnekler vermesini sağlamak.

#### *Uygulama Süreci*

Öğrencilere çocuk hakları ile ilgili bir video izletilir. Video sonunda öğrenciler çember şeklinde otururlar. Aşağıdaki cümleyi tüm öğrencilerin tamamlaması istenir.

Bir çocuk olarak .... hakkım var.

İkinci ekinlikte sınıf gruplara ayrılır. Her grup çocuk haklarının içinde yazılı bulunduğu kutudan bir kağıt çeker. İçinde yazılı olan çocuk hakkı neyse onunla ilgili etkileyici ve bilgilendirici bir afiş hazırlaması istenir. Daha sonra afiş sınıf ile paylaşılır ve sınıf panosuna asılır.

Değerlendirme etkinliğinde sınıf istasyonlara ayrılır. Birinci istasyon çocuk hakları ile ilgili bir resim yapar, ikinci istasyon hikaye yazar, üçüncü istasyon şiir yazar, dördüncü istasyon ise bir oyun yazar. Öğrenciler tüm istasyonları sırayla gezerler. En sonunda öğrenciler hangi istasyonda ise o çalışmayı arkadaşlarıyla paylaşır. Resim istasyonu resmini, şiir istasyonu şiirini, hikaye istasyonu hikayesini, drama istasyonu ise yazılan oyunu canlandırarak arkadaşları ile paylaşır.

Dersin sonunda öğrencilere aşağıdaki sorular sorulur:

- Çocuk olarak haklarımız nelerdir?
- Çocuk hakları konusunda sorumluluklarımız nelerdir?
- Bu konudaki sorumluluklarımızı yerine getirebiliyor muyuz?
- Bu dersten keyif aldınız mı?
- Zorlandığınız yerler oldu mu?

#### *Araştırmacı Gözlemleri*

Öğrencilerin çocuk hakları ile ilgili ön bilgiye sahip oldukları gözlemlenmiştir. Çocuk hakları konusu öğrencilerin ilgisini çektiği ve etkinliklere istekli bir şekilde katıldıkları görülmüştür.

#### *Genel Değerlendirme*

Drama etkinlikleri hem çocuk hakları konusunda hem de sorumluluk değerinin öğretimi konusun etkin bir role sahiptir. Drama etkinlikleri ile öğrenciler sorumluluk değerini yaparak yaşıyarak öğrenmişlerdir.

## BÖLÜM 5

### SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümünde araştırmanın bulguları doğrultusunda ulaşılan sonuçları ve önerilerine yer verilmektedir.

#### Sonuçlar

Bu araştırmanın genel amacı, “İlkokul dördüncü sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarında yer alan sorumluluk değerinin öğretiminde drama yönteminin etkisi” olarak belirlenmiştir. Bu genel amaç doğrultusunda elde edilen sonuçlar alt problemlere göre aşağıda verilmiştir.

1. Araştırmanın birinci alt problemi, uygulama öncesi yapılan değerlendirme sonuçlarına göre deney ve kontrol grubu öğrencilerinin sorumluluk değerine ilişkin tutum puanlarının ne düzeyde olduğuyla ilgilidir. Buna göre deney grubu öğrencilerinin tutum puanları ortalamalarının ( $\bar{X}=2.60$ ), kontrol grubu öğrencilerinin tutum puanları ortalamalarına ( $\bar{X}=2.61$ ) oldukça yakın olduğunu görülmüştür. Bununla birlikte hem deney hem de kontrol grubu öğrencilerinin uygulama öncesinde bu değerlere ilişkin yüksek tutuma sahip oldukları tespit edilmiştir.
2. Araştırmanın ikinci alt problemi, uygulama öncesi yapılan değerlendirme sonuçlarına göre deney ve kontrol grubu öğrencilerinin sorumluluk değerine ilişkin tutum puanları arasında anlamlı farklılık olup olmadığıyla ilgilidir. Buna göre deney ve kontrol

gruplarında yer alan öğrencilerin uygulama öncesi sorumluluk tutum ölçeğinden aldıkları puanlar arasında anlamlı bir fark olmadığı tespit edilmiştir,  $t(78)=.403$ ,  $p>.05$ .

3. Araştırmanın üçüncü alt problemi, uygulama öncesi yapılan değerlendirme sonuçlarına göre deney ve kontrol grubu öğrencilerinin sorumluluk değerine ilişkin tutum puanları arasında cinsiyet değişkenine göre anlamlı fark olup olmadığıyla ilgilidir. Buna göre uygulama öncesi deney ve kontrol grubunda bulunan kız öğrencilerin ortalamalarının ( $\bar{X}=2.57$ ), deney ve kontrol grubunda bulunan erkek öğrencilerin ortalamalarına ( $\bar{X}=2.64$ ) oldukça yakın olduğu görülmüştür.
4. Araştırmanın dördüncü alt problemi, uygulama sonrası yapılan değerlendirme sonuçlarına göre deney ve kontrol grubu öğrencilerinin sorumluluk değerine ilişkin tutum puanlarının ne düzeyde olduğuyla ilgilidir. Buna göre deney grubu öğrencilerinin sorumluluk değerine ilişkin tutum puanlarının ortalamaları ( $\bar{X}=2.79$ ) ve kontrol grubu öğrencilerinin sorumluluk değerine ilişkin tutum puanı ortalamaları ( $\bar{X}=2.56$ ) bulunmuştur
5. Araştırmanın beşinci alt problemi, uygulama sonrası yapılan değerlendirme sonuçlarına göre deney grubu ve kontrol grubu öğrencilerinin sorumluluk değerine ilişkin tutum puanları arasında anlamlı farklılık olup olmadığıyla ilgilidir. Buna göre deney grubu öğrencilerinin uygulama sonrası sorumluluk tutum ölçeğinden aldıkları puanların arasındaki farkın anlamlı olduğu görülmüştür,  $t(78)=5.70$ ,  $p<.05$ . Ortalama puanlar incelendiğinde deney grubu öğrencilerinin uygulama sonrası tutum puanlarının ( $\bar{X}=2.79$ ), kontrol grubu öğrencilerinin tutum puanlarına ( $\bar{X}=2.56$ ) göre anlamlı farklılık olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
6. Araştırmanın altıncı alt problemi, uygulama sonrası yapılan değerlendirme sonuçlarına göre deney ve kontrol grubu öğrencilerinin sorumluluk değerine ilişkin tutum puanları arasında cinsiyet değişkenine göre anlamlı farklılık olup olmadığıyla ilgilidir. Buna göre deney ve kontrol grubunda bulunan kız öğrencilerinin ortalamalarının ( $\bar{X}=2.69$ ), erkek öğrencilerin ortalamalarına ( $\bar{X}=2.66$ ) oldukça yakın olduğu görülmektedir. Kız ve erkek öğrencilerin uygulama sonrasında sorumluluk tutum ölçeğinden aldıkları puanlar arasında anlamlı bir fark olmadığı görülmüştür,  $t(78)=.421$ ,  $p>.05$ . Bu aşamada uygulama sonrası sonuçların cinsiyet değişkenine göre farklılık göstermediği sonucuna ulaşılmıştır.

7. Araştırmanın yedinci alt problemi, uygulama öncesi ve uygulama sonrası yapılan değerlendirme sonuçlarına göre deney grubu öğrencilerinin sorumluluk değerine ilişkin tutum puanları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığıyla ilgilidir. Uygulama öncesi ve uygulama sonrası deney grubu öğrencilerinin sorumluluk tutum ölçeğinden aldıkları puanlar arasında anlamlı bir fark olduğu görülmektedir,  $t(39)=5.403$ ,  $p<.05$ . Ortalama puanlar incelendiğinde son test puanlarının ( $\bar{X}=2.79$ ), ön test puanlarına ( $\bar{X}=2.60$ ) göre arttığı görülmüştür.
8. Araştırmanın sekizinci alt problemi, uygulama öncesi ve uygulama sonrası yapılan değerlendirme sonuçlarına göre deney grubu öğrencilerinin sorumluluk değerine ilişkin tutum puanlarının cinsiyet değişkenine göre değişip değişmediği ile ilgilidir. Buna göre uygulama öncesi kız öğrenciler ile erkek öğrenciler arasında anlamlı bir fark görülmemiştir,  $t(38)=-.697$ ,  $p>.05$ . Uygulama sonrasında da kız öğrenciler ile erkek öğrenciler arasında anlamlı bir fark görülmemiştir,  $t(38)=.387$ ,  $p>.05$ . Ortalamalara bakıldığı zaman uygulama öncesi kız öğrencilerin tutum puanları ortalamalarının ( $\bar{X}=2.58$ ), uygulama sonrası kız öğrencilerin tutum puanları ortalamalarına ( $\bar{X}=2.80$ ) yakın olduğu görülmüştür. Erkek öğrencilerin tutum puanı ortalamaları incelendiği zaman, uygulama öncesi tutum puanı ortalamalarının ( $\bar{X}=2.62$ ), uygulama sonrası tutum puanı ortalamalarına ( $\bar{X}=2.78$ ) yakın olduğu görülmüştür.
9. Araştırmanın dokuzuncu alt problemi, uygulama öncesi ve uygulama sonrası yapılan değerlendirme sonuçlarına göre kontrol grubu öğrencilerinin sorumluluk değerlerine ilişkin tutum puanları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığıyla ilgilidir. Buna göre kontrol grubu öğrencilerinin ön test puanları ile son test puanları arasında anlamlı bir farklılık görülmemiştir,  $t(39)=1.292$ ,  $p>.05$ . Kontrol grubu öğrencilerinin sorumluluk tutum ölçeğinden aldıkları ortalama puanlar incelendiğinde ön test puanlarının ( $\bar{X}=2.61$ ), son test puanlarına ( $\bar{X}=2.56$ ) oldukça yakın olduğu görülmektedir.
10. Araştırmanın onuncu alt problemi, uygulama öncesi ve uygulama sonrası yapılan değerlendirme sonuçlarına göre deney grubu öğrencilerinin sorumluluk değerine ilişkin görüşlerinin neler olduğuyla ilgilidir. Buna göre;

- Uygulamadan önce öğrencilerin sorumluluk değerine ilişkin çoğunlukla “Görev”, “Yapılması gereken işler”, “Ödev yapmak” gibi ifadeleri kullandıkları görülmüştür. Uygulamadan sonra ise öğrencilerin “Sözümüzü tutmak”, “Çevreye saygılı olmak”, “Engelli insanlara yardımcı olmak”, “Odamızı toplamak gibi yanıtlar verdikleri görülmüştür. Deney grubu öğrencilerinin yapılan uygulamalar sorumluluğun yalnızca başkaları tarafından verilen görevler olmadığını daha iyi kavradıkları anlaşılmaktadır.
- Uygulama öncesinde öğrenciler sorumluluk sahibi bireylerin daha çok başkaları tarafından verilen görevleri yerine getirmeleri gerektiğini düşünmektedirler. Uygulama sonrasında ise daha çok içsel denetimi gerektiren davranışlar ve tutumlar geliştirdikleri görülmektedir. Verilen cevapların görevleri yapmanın yanı sıra dürüst olmak ve başkalarına saygılı olmak şeklinde olması uygulamanın öğrencilerin sorumluluk sahibi bireylerin sahip olması gereken davranışlar konusunda bilinç ve farkındalık kazanmasında olumlu rol oynadığı görülmektedir.
- Öğrencilerin üstlendikleri bir görevin onlar için neden önemli olduğuna dair uygulama öncesinde verdikleri cevaplar incelendiğinde öğrencilerin bazılarının konu dışı cevaplar verdikleri görülmektedir. Uygulama sonrasına bakıldığında ise verilen anlamlı cevapların çoğunluğunun başkalarının güvenini kazanırım şeklinde olması uygulamanın öğrencilerin sorumluluğunu yerine getirmenin önemi konusunda farkındalık kazandığını göstermektedir.
- Uygulama öncesinde öğrencilere, sorumluluklarını yerine getirmediklerinde ne olacağı sorusu sorulduğunda notlarının düşük olacağı kaygısı ve öğretmeninin kızacağı korkusu içinde oldukları görülmektedir. Uygulama sonrasında verilen cevaplara bakıldığında öğretmen korkusunun ortadan kalktığı görülmektedir. Bunun da drama yönteminin öğrenci öğretme arasındaki sınırın ortadan kalkmasına yardımcı olduğu ve öğrencilerin drama dersleri ile kendilerini öğretmenlerine daha iyi ifade ettikleri söylenebilir. Uygulama öncesinde düşük not alırım diyen bir öğrencinin uygulama sonrasında bu düşüncesinin değiştiği söylenebilir. Ancak uygulama öncesinde not kaygısı taşımayan 2 öğrencinin uygulama sonrasında düşük not alırım şeklinde cevap verdiği görülmektedir.
- Uygulama öncesinde verdiği sözü tutmayan arkadaşlarına nasıl bir tepki verirsin sorusuna uyarırım diyen öğrencilerin sayısı 5 iken uygulama sonrasında uyarırım diyen öğrencilerin sayısı 7 olmuştur. Bu da uygulamanın öğrencilerin sorumluluk bilincini geliştirdiğini ve bu konudaki farkındalık düzeyini artırdığını göstermektedir.

Uygulama öncesinde sinirlenirim diyen 8 öğrenci bulunmaktadır. Uygulama sonrasında bu sayı 6 olmuştur. Bu da drama yöntemi ile sorumluluk değeri öğretiminin öğrencilerin birbirine karşı daha anlayışlı olmaları konusunda etkili olduğunu göstermektedir. Uygulama öncesinde sinirlenirim diyen 2 öğrenci uygulamadan sonra mesafeli davranırım şeklinde yanıt vermişlerdir. Mesafeli davranmak ne demek diye sorulduğunda ise küsmek ama küstüğünü belli etmemek, tavır yapmak şeklinde ifadeler kullanmışlardır.

- Öğretmenleri bir görev vereceği zaman nasıl davranacakları ile ilgili soruya uygulama öncesinde ve uygulama sonrasında 1 öğrenci heyecanlanırım şeklinde cevap vermiştir. Uygulama öncesinde istekli olurum şeklinde cevap veren öğrenci bulunmamaktadır. Ancak uygulama sonrasında 4 öğrenci istekli olurum şeklinde cevap vermektedir. Bu da uygulamanın öğrencilerin sorumluluk alma konusunda daha istekli hale gelmelerine yardımcı olduğunu göstermektedir.
- İstek ve ihtiyaçlarını nasıl ayırt edebilecekleri sorulduğunda uygulama öncesinde öğrenciler genellikle ihtiyaçlarını ve isteklerini liste yapacaklarını ve önce ihtiyaçlarını alacaklarını belirtmişlerdir. Ancak istek ve ihtiyacın birbirinden nasıl ayırt edileceği konusunda pek fazla görüş belirtememişleridir. Uygulama sonrasında ise 6 öğrenci bir şey bittiyse ihtiyacımdır, 4 öğrenci ise bir işi yapmam için gerekli olan şeyler ihtiyacımdır şeklinde yanıtlar vermişlerdir. Uygulamanın öğrencilere istek ve ihtiyaçlarını ayırt etme konusunda sorumluluk bilinci kazandığı söylenebilir.
- Uygulama öncesinde öğrencilere bir arkadaşlarına söz verdiklerinde nasıl davranacakları ile ilgili soru sorulduğunda; bu konuda çoğunlukla sözümü tutmaya çalışırım şeklinde cevaplar vermişlerdir. Ancak uygulama sonrasında zamanında yaparım şeklinde cevap veren 3 öğrenci, yapamazsam dürüstçe söylerim şeklinde cevap veren 1 öğrenci, yapamazsam telafi etmeye çalışırım şeklinde cevap veren 2 öğrenci bulunmaktadır. Bu sonuç uygulamanın öğrencilerin sorumluluk bilinci kazanmalarında ve sorumluluklarını yerine getiremediklerinde telafi etme konusunda farkındalık kazandıklarını göstermektedir.
- Uygulama sonrasında öğrencilere sorumluluk sahibi bir birey olup olmadıkları sorulduğunda bütün öğrencilerin kendilerini sorumluluk sahibi birer birey olarak gördükleri ortaya çıkmıştır. Buradan drama yönteminin öğrencilerin sorumluluklarının bilincinde birer birey olarak yetişmesine katkı sağladığı sonucuna ulaşabiliriz.

## Öneriler

Bu bölümde araştırma sonuçlarına dayanarak çeşitli önerilerde bulunulmuştur.

- Drama yönteminin öğrencilerin sorumluluk değerine yönelik olumlu tutum geliştirmesine katkı sağladığı sonucuna dayanarak değer öğretiminde drama yönteminin kullanılması, değer öğretim programlarının bu yönde yenilenmesi değer öğretimi ve günlük hayata aktarımı konusunda fayda sağlayacağı düşünülmektedir.
- Drama yöntemi ile değer öğretiminin öğrencilere sağladığı faydalar düşünüldüğünde bu alanda yapılan çalışmaların artırılmasının eğitim sistemimize katkı sağlayacağı düşünülmektedir.
- Drama yöntemi hakkında okullarda değer öğretimi yapan işin uygulayıcısı konumundaki öğretmenlere hizmet içi eğitimler ve öğretmen adaylarına da bu konu ile ilgili dersler verilmesi öğretmenlerin bu konuda daha donanımlı olması ve uygulamalarını bu yönde planlamaları konusunda faydalı olacağı düşünülmektedir.
- Araştırma dördüncü sınıf Sosyal Bilgiler dersinde sorumluluk değeri ile sınırlandırılmıştır. Yapılacak olan yeni çalışmalar farklı sınıf seviyelerinde ve farklı derslerdeki farklı değerleri kapsayacak şekilde planlanmasının alana katkı sağlayacağı düşünülmektedir.
- Araştırmada uygulama süreci 5 hafta olmuştur. Bu uygulama süreci uzatılması öğretimi yapılan değere ilişkin farklı etkinlerin sürece dahil edilmesinin kalıcılığı artıracığı düşünülmektedir.
- Yapılacak olan çalışmaların öğretmenlerle yapılması bu alanda öğretmenlerin eksiklerini belirlemeye katkı sağlayacağı ve öğretmenlerin bu sayede drama yöntemi ile değer öğretimi konusunda bilinçlenmesi hususunda yararlı olacağı düşünülmektedir.
- Drama yönteminin öğrencilerin iş birliği içinde hareket etme, arkadaşlık, iletişim gibi becerilerini geliştirdiği göz önünde bulundurularak öğretmenler tarafından diğer derslerde de bu yöntem kullanılmasının değer öğretiminde kalıcılığın sağlanması konusunda fayda sağlayacağı düşünülmektedir.
- Okullarda öğretmenlerin drama derslerini en verimli bir şekilde işleyebilmeleri için gerekli materyallerin temin edilmesi, okullarda drama atölyelerinin kurulmasının uygulamalar açısından fayda sağlayacağı düşünülmektedir.

## KAYNAKLAR

- Adıgüzel, Ö., Üstündağ, T., & Öztürk, A. (2009). *İlköğretimde drama*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Akbaş, O. (2008). Değer eğitimi akımlarına genel bir bakış. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 6(16), 9-27.
- Akbaş, O. (2009). İlköğretim okullarında görevli branş öğretmenlerinin değer eğitimi yaparken kullandıkları etkinlikler: 2004 ve 2007 yıllarına ilişkin bir karşılaştırma. *Kastamonu Üniversitesi Kastamonu Eğitim Dergisi*, 17(2), 403-414.
- Akpınar, B., & Özdaş, F. (2013). İlköğretimde değerler eğitimine ilişkin öğretmen görüşleri. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 23(2), 105-113.
- Aksoy, R. (2014). *Değerler ve değerler eğitimi*. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi.
- Aktepe, V. (2015). 5.sınıf öğrencilerinin sorumluluk değerinin geliştirilmesine yönelik bir performans görevi uygulaması. *K.Ü Kastamonu Eğitim Dergisi*, 23(4), 1511-1534.
- Aktepe, V., & Tahiroğlu, M. (2016). Değerler eğitimi yaklaşımları ve etkinlik örnekleri. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 1(42), 361-384.
- Altıntaş, M. E. (2014). *Öğretmenlerine göre ilköğretim din kültürü ve ahlak bilgisi dersinde değer eğitimi*. Doktora Tezi. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Altun, S. A. (2003). Eğitim yönetimi ve değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(1), 7-17.
- Arabacı, B., & Akgül, T. (2013). Elazığ ilinde uygulanan etkinlik temelli değer eğitimi uygulamalarının değerlendirilmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 11(25), 7-31.

- Ay, T. S., & Dal, S. (2014). İlköğretim öğrencilerinin yazılı anlatım ürünlerine göre sorumluluk değeri algıları. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(22), 78-93.
- Aydın, M. Z. (2014). Okulda değerler eğitiminin ilkeleri ve sorunları. *Uluslararası İnsani Değerlerin Yeniden İnşası Sempozyumu'nda sunulmuş bildiri*. Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- Balaban, F. (2016). Dijital Öykülemenin üniversite öğrencilerinin demokratik değer yargılarına etkisi: Mustafa Kemal Üniversitesi örneği. *Current Research in Education*, 2(1), 42-52.
- Balcı, A., & Yelken, T. Y. (2013). İlköğretim sosyal bilgiler programındayer alan değerler ve değerler eğitimi uygulamaları konusunda öğretmen görüşleri. *Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(14), 195-213.
- Başegmez, D. A. (2017). *Sınıf öğretmeni adaylarının değer öğretimine ilişkin görüşleri*. Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Berber, S. (2019). *4. sınıf sosyal bilgiler dersinde değer öğretimine ilişkin öğrencilerin oluşturduğu metaforların incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Çanakkale.
- Bilgin, N. (1995). *Sosyal psikolojide yöntem ve pratik çalışmalar*. İstanbul: Sistem.
- Büyüköztürk, Ş. (2012, Mayıs 14). *Örnekleme yöntemleri*. Örnekleme Yöntemleri Evren <http://w3.balikesir.edu.tr> sayfasından alınmıştır
- Çelik, Ö. (2018). *Dsiplinler arası yaklaşımla değer öğretiminde yaratıcı drama yönteminin kullanılması*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Çelik, Ö., & Buluç, B. (2018). Disiplinler arası yaklaşımla değer öğretiminde yaratıcı drama yönteminin kullanılması. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20(1), 67-88.
- Çengelci, T., Hancı, B., & Karaduman, H. (2013). Okul ortamında değerler eğitimi konusunda öğretmen ve öğrenci görüşleri. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 11(25), 34-35.
- Demir, F. (2018). *Değer eğitimi yaklaşımlarına göre hayat bilgisi dersinde değerler eğitimi*. Doktora Tezi, İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Malatya.

- Demir, T., & Özdemir, B. (2013). Türkçe eğitiminde Karagöz/ Gölge Oyunları ile değer öğretimi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 11(25), 57-89.
- Demircioğlu, İ., & Tokdemir, M. (2008). Değerlerin oluşturulma sürecinde tarih eğitimi: amaç, işlev ve içerik. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 6(15), 69-88.
- Dilmaç, B. (2002). *İnsanca değerler eğitimi*. Ankara: Nobel.
- Dilmaç, B. (2007). *Bir grup fen lisesi öğrencisine verilen insani değerler eğitiminin insani değerler ölçeği ile sınanması*. Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Dilmaç, B., Bozgeyikli, H., & Çıkılı, Y. (2008). Öğretmen adaylarının değer algılarının farklı değişkenler açısından incelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 6(16), 69-91.
- Dilmaç, B., Deniz, M., & Deniz, M. E. (2009). Üniversite öğrencilerinin öz anlayışları ile değer tercihlerinin incelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 7(18), 9-24.
- Dilmaç, B., Ertekin, E., & Yazıcı, E. (2009). Değer tercihleri ve öğrenme stilleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 7(17), 27-47.
- Durmuş, S., Bıçak, B., & Çakır, S. (2008). Fen ve teknoloji, matematik ve sınıf öğretmenlerinin sahip oldukları matematik ve matematik eğitimi değerlerinin farklı değişkenler açısından incelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 6(16), 93-112.
- Er, H., & Akdeniz, C. (2017). 6.sınıf öğrencilerinin "Vatanseverlik" değerlerine ilişkin görsel algıları. *International Symposium of Education and Values (İSOEVA)*, (s. 33-42). Muğla.
- Erdem, A. R. (2003). Üniversite kültüründe önemli bir unsur: Değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(14), 55-72.
- Golzar, F. A. (2006). *İlköğretim 5. sınıf öğrencilerine yönelik sorumluluk ölçeğinin geliştirilmesi ve sorumluluk düzeylerinin cinsiyet, denetim odağı ve akademik başarıya göre incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Gömleksiz, M. N., & Cüro, E. (2011). Sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan değerlere ilişkin öğrenci tutumlarının değerlendirilmesi. *Uluslar Arası İnsan Bilimleri Dergisi*, 8(1), 95-134.

- Gülmüş, R. (2015). *İlkokul 4. sınıf sosyal bilgiler dersi tarih konularında değer öğretimine ilişkin sınıf öğretmeni görüşleri*. Yüksek Lisans Tezi, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Burdur.
- Gültekin, F. (2007). *Tarih I dersinde işe koşulabilecek değer öğretiminin yeni yaklaşımlarının öğrencilerin "hoşgörü" değeri anlayışlarının gelişimine etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Gündüz, M., & Aktepe, V. (2017). Sınıf öğretmenlerinin değer öğretimine yönelik zihin haritaları. *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(2), 427-446.
- Hungerford, H. R., Volk, T. L., Ramsey, J. M., & Bluhm, W. J. (1994). A Prototype environmental education curriculum for the middle school. *UNESCO-UNEP International Environmental Education Programme*.
- İşcan, C. D. (2007). *İlköğretim düzeyinde değerler eğitimi programının etkililiği*. Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Karaköse, T. (2008). Okul müdürlerini itibarlı kılan değerlerin belirlenmesine yönelik nitel bir çalışma. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 6(16), 113-129.
- Karatay, H. (2007). Dil edinimive değer öğretimi sürecinde masalın önemi ve işlevi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 5(3), 463-475.
- Kaymakcan R., & Meydan H. (2014). *Ahlak ve değerler eğitimi*. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi.
- Kenan, S. (2009). Modern eğitimde kaybolan nokta: değerler eğitimi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 9(1), 259-295.
- Keskin, S. C., & Keskin, Y. (2009). Cumhuriyet dönemi ilkokul (ilköğretim 1. kademe) sosyal bilgiler ve onun kapsamına giren ders programlarında bir değer olarak "barış"ın yeri. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 7(17), 69-92.
- MEB. (2018). *Drama Dersi Öğretim Programı*. Ankara: Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı.
- MEB. (2018). *Sosyal Bilgiler Öğretim Programı*. Ankara: MEB.

- Meydan, H. (2014). Okulda değerler eğitiminin yeri ve değerler eğitimi yaklaşımları üzerine bir değerlendirme. *Bülent Ecevit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1(1), 93-108.
- O'Flaherty, Liddy, & McCormack. (2018). The teachers put effort into teaching us about life, and what's right and what's wrong': values and moral education in publicly-managed schools in Ireland. *Journal of Beliefs and Values*, 39(1), 45-56.
- Oğuz, E. (2012). Öğretmen adaylarının değerler ve değerler eğitimine ilişkin görüşleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 12(2), 1309-1325.
- Okumuş, O. (2017). *Görselliğe dayalı etkinlikler yoluyla tarih derslerinde demokratik değer öğretimi*. Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Önkaş, N. A. (2017). Yalvaç Ural'ın başparmak çocuklar adlı kitabında değer hassasiyeti. *International Symposium of Education and Values (İSOEVA)*, (s. 108-123). Muğla.
- Özdemir, K. (2017). Tarih dersi öğretim programının değerler eğitimi açısından incelenmesi. *International Symposium of Education and Values (İSOEVA)*, (s. 43-60). Muğla.
- Öztürk, N. (2017). *İlköğretim düzeyindeki kitaplarda yer alan metinlerin değer öğretimi yaklaşımlarına göre incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Rokeach, M. (1973). *The nature of human values*. New York: The Free.
- Sağlam, A. (2016). Değerler eğitiminin öğrenci davranışlarına etkisinin veli görüşlerine göre incelenmesi. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 20(3).
- Saraç A. (2015). *Sosyal bilgiler dersinde drama yönteminin kullanılmasının tutum, başarı ve kalıcılığa etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.
- Şahin, T. G. (2018). *Hikayesi olan deyimlerin drama yöntemiyle öğretilmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). tez.yok.gov.tr sayfasından erişilmiştir.
- TDK. (2018). *Büyük Türkçe Sözlük*. Temmuz 2018 tarihinde <http://www.tdk.gov.tr> adresinden alındı

- Tural, A., & Şahin, G. (2017). Keloğlan masallarının 4. sınıf sosyal bilgiler programında yer alan değerler açısından analizi. *International Periodical for the Languages, Literature, and History of Turkish or Turkic*, 12(28), 734-749.
- Turan, R., & Ulusoy, K. (2014). *Farklı yönleriyle değerler eğitimi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Ünlü, İ. (2019). İlkokul öğrencilerinin değer yönelimlerinin ahlaki ikilem hikayeleriyle incelenmesi: sorumluluk değeri örneği. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 23(1), 265-287.
- Wilson, J. (2010). Methodology and moral education. *Oxford Review of Educaion*, 26(2), 255-262.
- Xiangdong, L. (2014). The problem of character education and Kohlberg's moral education: critique from Dewey's moral deliberation. *Philosophical Studies in Education*, 1(45), 136-145.
- Yaman, H., Taflan, S., & Çolak, S. (2009). İlköğretim ikinci kademe Türkçe ders kitaplarında yer alan değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 7(18), 107-120.
- Yiğittir, S. (2010). İlköğretim öğrenci velilerinin okullarda kazandırılmasını arzuladığı değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 8(19), 207-223.
- Yılmaz, E., Esmer, B., & Çelik, Ö. (2016). Sınıf öğretmeni adaylarının değer öğretimine yönelik algıları. *Turkish Studies İnternaional Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 11(19), 229-244.
- Yılmaz, K. (2007). İlköğretim okulu yönetici ve öğretmenlerinin değerlere göre yönetim ile ilgili görüşleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 18(4), 639-664.

## **EKLER**

## EK 1. Araştırma İzni

Evrak Tarih ve Sayısı: 10/10/2018-E.38324



T.C.  
**GAZİ ÜNİVERSİTESİ**  
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü



Sayı : 80287700-302.08.01-  
Konu : Bilimsel ve Eğitim Amaçlı  
(Ebru ÖZÇELİK)

T.C.  
**MARDİN VALİLİĞİ**  
İl Millî Eğitim Müdürlüğüne

Enstitümüz Temel Eğitimi Ana Bilim Dalı Sınıf Eğitimi Bilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Ebru ÖZÇELİK, Prof. Dr. Bekir BULUÇ danışmanlığında "*Temel eğitimde Drama Yöntemi ile Sorumluluk Değerinin Öğretimi*" konulu tezi ile ilgili olarak Mardin ili Artuklu ilçesi Elifana Mehmet Konuş ilkokulunda uygulama yapmak istemektedir.

Söz konusu öğrenciye müsaade edilmesi hususunda gereğini bilgilerinize saygılarımla arz/rica ederim.

e-imzalıdır  
**Prof. Dr. Selma YEL**  
Enstitü Müdürü

Ek:  
1- Dilekçe  
2- Tez Önerisi  
3- Uygulanacak ölçek



Evrak Doğrulamak İçin: <https://belgedogrulama.gazi.edu.tr>  
Gazi Üniversitesi Rektörlüğü Tarihi Bina (Rektörlük girişinin arkası) 06500 Teknik Okullar /  
Ankara  
Tel:0 (312) 202 37 59-63-66-69-70... Faks:0 (312) 202 37 79  
E-Posta: [rektor@gaazi.edu.tr](mailto:rektor@gaazi.edu.tr) İnternet Adresi: <http://www.gaziu.edu.tr>

Pin: 52591  
Bilgi için :Sündüz Çelik  
Bilgisayar İşletmeni  
Telefon No:03122023769

## **EK 2. Sorumluluk Ölçeği**

### **SORUMLULUK ÖLÇEĞİ**

Sevgili öğrenciler,

Bu çalışma “Temel Eğitimde Drama Yöntemi ile Sorumluluk Değeri Öğretimi” konulu Yüksek Lisans Tezi için bilgi toplamayı amaçlamaktadır. Bu araştırmada yaratıcı dramının değer öğretiminde etkililiği araştırılmaktadır.

Soruları doğru bir şekilde cevaplamanız araştırma bulgularının geçerliliği için önemlidir. Araştırmanın amacına ulaşması için anket maddelerinin tümünün eksiksiz bir biçimde cevaplandırılması büyük önem taşımaktadır. Aşağıdaki ankette her biri üç seçenekten oluşan 38 madde bulunmaktadır. Lütfen bu maddelere katılma derecenizi, ilgili ifadenin karşısında bulunan kutucuğa X işareti koyarak belirtiniz. Ayıracağınız zaman ve değerli katkılarınız için şimdiden teşekkür eder, saygılar sunarım.

Ebru ÖZÇELİK

Gazi Üniversitesi

Temel Eğitim Anabilim Dalı

Sınıf Eğitimi Bilim Dalı

Yüksek Lisans Öğrencisi / Sınıf Öğretmeni

|    | MADDE                                                                                      | HER ZAMAN | BAZEN | HİÇBİR ZAMAN |
|----|--------------------------------------------------------------------------------------------|-----------|-------|--------------|
| 1  | Yapmam gereken işleri uyarılmadan yaparım.                                                 |           |       |              |
| 2  | Yapmam gerekenler kimse söylemeden fark ederim.                                            |           |       |              |
| 3  | Gitmem gereken yerlere zamanında yetişirim.                                                |           |       |              |
| 4  | Verdiğim sözü tutarım.                                                                     |           |       |              |
| 5  | Özel eşyalarımı temiz tutarım.                                                             |           |       |              |
| 6  | Temizlik alışkanlıklarımı(Diş fırçalama, Yüz yıkama) kimse hatırlatmadan yerine getiririm. |           |       |              |
| 7  | Okuldan eve döndüğümde okul kıyafetlerimi ve çantamı koyulması gereken yere koyarım.       |           |       |              |
| 8  | Kirli çamaşırlarımı kirli sepetine koyarım.                                                |           |       |              |
| 9  | Özel eşyalarımı özenle korurum.                                                            |           |       |              |
| 10 | Yaptığım yanlışları kabul ederim.                                                          |           |       |              |
| 11 | Eksiklerimi fark ettiğimde onları gidermeye çalışırım.                                     |           |       |              |
| 12 | Gerektiğinde hatalarım için özür dilerim.                                                  |           |       |              |
| 13 | Yaptığım hataları düzeltmeye çalışırım.                                                    |           |       |              |
| 14 | Yaptığım işlerin sonuçlarını kabullenirim.                                                 |           |       |              |
| 15 | Bir iş yaparken ailemi ve arkadaşlarımı incitmemeye çalışırım.                             |           |       |              |
| 16 | İhtiyaçlarımı giderirken diğerlerini engellemem.                                           |           |       |              |
| 17 | Yaptığım işlerle diğerlerine faydalı olmaya çalışırım.                                     |           |       |              |
| 18 | Bir karşılık ve kazanç beklemeden ailem ve arkadaşlarıma yardım ederim.                    |           |       |              |
| 19 | Bana yapılan haksızlık karşısında kabalığa başvurmadan hakkımı savunurum.                  |           |       |              |
| 20 | Ailem ve arkadaşlarımı kötülüklerden korumaya çalışırım.                                   |           |       |              |
| 21 | Benden küçükler için iyi bir örnek olmaya çalışırım.                                       |           |       |              |
| 22 | Elimde olan imkanlarla yapmam gerekenin en iyisini yaparım.                                |           |       |              |
| 23 | Başkalarına haksızlık yapıldığında haksızlığa uğrayana destek olurum.                      |           |       |              |
| 24 | Bulunduğum ortamdaki eşyaları korumaya çalışırım.                                          |           |       |              |

## EK 3. Ölçek Kullanım İzni

**ÖLÇEK İZİN**  Gelen Kutusu x   

 **ebru özçelik** <ebruozcelik93@gmail.com>  
Alıcı: feriba 

24 May   

Sayın Feriba Oğuz hocam,  
Gazi Üniversitesi Sınıf Eğitimi Anabilim Dalında Danışmanım Prof. Dr. Bekir Buluç ile yürütmekte olduğum çalışmada geliştirmiş olduğunuz sorumluluk ölçeğini kullanmak istiyorum.

Saygılarımla...



 **fariba abdi gotzar** <feribaabdi@yahoo.com.tr>  
Alıcı: bana 

27 May   

Merhabalar  
Tabiki kullanabilirsiniz  
Size başarılar dilerim

iPhone'umdan gönderildi

ebru özçelik <ebruozcelik93@gmail.com> şunları yazdı (24 May 2018 09:37):



#### **EK 4. Öğrenci Görüşme Formu**

##### **ÖĞRENCİ GÖRÜŞME FORMU**

**Görüşmenin yapıldığı tarih** :

**Görüşmenin yapıldığı saat** :

**Görüşmenin yapıldığı ortam** :

- 1) Sorumluluk deyince ne anlıyorsun?
- 2) Sorumluluk sahibi bireylerin sahip olması gereken davranışlar nelerdir?
- 3) Üstlendiğin bir görevi zamanında tamamlamak senin için neden önemlidir?
- 4) Yapman gereken işleri ailen sana hatırlatmazsa ne gibi sorunlarla karşılaşırın?
- 5) Verdiği sözü tutmayan arkadaşlarına nasıl bir tepki verirsın?
- 6) Ailen ya da öğretmenin bir görev vereceği zaman ne yaparsın?
- 7) İstek ve ihtiyaçlarını nasıl ayırt edersın?
- 8) Birine bir söz verdiğinde nasıl davranırsın?
- 9) Sence sorumluluk sahibi bir insan mısın? Neden?

## **EK 5. Araştırmacı Gözlem Formu**

### **ARAşTIRMACI GÖZLEM FORMU**

- Öğrencilerin uygulamadan önce ön bilgileri ne düzeydedir?
- Öğrenciler uygulamalar esnasında ne gibi sorunlar yaşadılar?
- Ders esnasında öğrencilere hangi konularda müdahale edildi?
- Öğrencilerden nasıl dönüt alındı?
- Öğrenciler etkinliklerden keyif aldılar mı?
- Derste en çok zorlanılan durum ya da olay ne oldu?
- Derste en çok keyif alınan durum ya da olay ne oldu?
- Drama etkinliklerinin ne gibi faydaları gözlemlendi?

**EK 6. Öğrenci Kişisel Bilgi Formu**

**ÖĞRENCİ KİŞİSEL BİLGİ FORMU**

**ÖĞRENCİNİN;**

ADI:

SOYADI:

YAŞI:

SINIFI/ ŞUBESİ:

**ANNENİN ;**

EĞİTİM DÜZEYİ:

MESLEĞİ:

**BABANIN ;**

EĞİTİM DÜZEYİ:

MESLEĞİ:

**ANNE/ BABA BİRLİKTELİĞİ ( Birlikte/Ayrı/ Anne Hayatta değil/ Baba hayatta değil):**

**AİLENİN AYLIK GELİRİ:**

**AİLEDE YAŞAYAN BİREY SAYISI:**

**EK 7. Araştırmacının Drama Liderlik Sertifikası**



## EK 8. Uygulamadan Örnek Fotoğraflar



## EK 9. Drama Ders Planları

### DERS PLANI (1. Hafta )

SINIF: 4

SÜRE: 1 Ders Saati

KAZANIM: Drama Etkinlikleri ile Tanışma

YÖNTEM TEKNİK: Drama Yöntemi

GEREKLİ MATERYALLER: Bilgisayar, hoporlör, top, örtü.

#### HAZIRLIK- ISINMA

Öğretmen dersi nasıl işleyecekleri ve drama yöntemi hakkında öğrencilere bilgi verir. Daha sonra bilgisayardan bir müzik açar. Öğrencilere “ Şimdi ormanda bir yürüyüşe çıktık. Hava çok güzel kuş sesleri geliyor.

- ✓ Önce sakince yavaş yavaş yürüyün.
- ✓ Şimdi biraz hızlanarak yürüyün.
- ✓ Şimdi daha hızlı yürüyün.
- ✓ Şşş orada ormanlar kralı aslan uyuyor, onu uyandırmadan parmak uçlarınızda yürüyün.
- ✓ Şimdi karşınıza bir nehir çıktı nehrin karşısına yüzerek geçin.
- ✓ Artık akşam oldu çadırlarınıza gidip dinlenebilirsiniz.

#### 1. ETKİNLİK

Öğrenciler çember olurlar ve öğretmen bir oyun oynayacaklarını söyler. Öğretmen oyunun kurallarını anlatır. Öncelikle elinde bir top olacağını ve çemberden bir kişinin ismini söyleyerek topu havaya atacağını , ismi söylenen kişinin topu tutması gerektiği belirtilir. Ardından topu alan kişi başka bir kişinin ismini söyleyerek topu atacaktır. Bu oyun öğretmen tarafından sonlandırılana kadar devam eder.

#### 2. ETKİNLİK

Öğrenciler iki gruba ayrılırlar ve sıra olurlar. İki öğrenci seçilir ve bu iki grup öğrenci arasında bir örtü tutar. Örtüyü kaldırırlar arkadaşlarının birbirini görmemesi sağlanır. Örtüyü aşağıya indirdiklerinde ise sıradaki iki öğrenci birbirinin ismini söylemeye çalışır ve ilk söyleyen kazanır. Söyleyemeyen öğrenci oyun dışı kalır. Grupların birinde hiç öğrenci kalmayınca kadar oyun devam eder.

#### 3. ETKİNLİK

Sınıf iki gruba ayrılır. İki grup karşılıklı dururlar. Bir koridor şekli oluşturulur. Bir öğrenci seçilir. Koridorun bir tarafına okula hazırlıklı gelen, ödevini zamanında yapan, sorumluluk alan vb. öğrenci rolleri verilir diğer tarafına ise ödevini yapmayan, kitabını evde unutan, okula geç gelen vb. öğrenci rolleri verilir. Bir taraf okula hazırlıklı gelmesi konusunda onu ikna etmeye çalışırken diğer tarafı ise aslında okula hazırlık gelmenin önemli olmadığını savunur. Her iki taraf da arkadaşlarını sırayla ikna etmeye çalışırlar. Koridorun sonunda ise öğrenciye okula nasıl gelmesi gerektiği sorulur.

#### DEĞERLENDİRME

Dersin sonunda öğrencilere drama etkinleri hakkında, bu dersten keyif alıp almadıkları ve okula hazırlıklı gelmenin önemi ile ilgili öğrencilerle karşılıklı paylaşım yapılır.

## DERS PLANI (2. Hafta)

SINIF: 4

SÜRE: 1 Ders Saati

KAZANIM: Bireysel ilgi ihtiyaç ve yeteneklerini tanır.

YÖNTEM: Drama Yöntemi

KULLANILACAK MATERYALLER: Bilgisayar, hoporlör.

### HAZIRLIK- ISINMA

Öğretmen sınıfta dört köşe belirler. Bu köşelere a,b,c,d olarak isim verilir. Öğrenciler bu köşelerin tam ortasındaki bir yerde durur. Öğretmen öğrenciler bazı yönergeler verir. Ve onları köşeler yönlendirir.

Kahverengi gözlüler a köşesine, maviler b köşesine,

Gözlük takanlar a, takmayanlar b köşesine,

Uzun saçlılar c köşesine, kısa saçlılar d köşesine,

Boyu 150 cm'den kısa olanlar c köşesine, uzun olanlar d köşesine,

Kilosu 50 kg'dan az olanlar a köşesine, fazla olanlar c köşesine.

### ETKİNLİK

Grup çember olur ve öğretmen gruptan bir öğrenciyi seçer. En iyi yaptığı şeyi çemberin bir ucundaki arkadaşına söyler. Daha sonra o arkadaş diğer arkadaşına, öbürü diğerinin kulağına söyler ve en son öğrenci duyduğu şeyi sınıfta yüksek sesle söyler. İlk söyleyen öğrenci de söyler ikisi karşılaştırılır. Bu oyun birkaç kez tekrar edilir. Grup dağılmaz çember halindeyken öğretmen herkesin biraz düşünüp ardında şu cümleyi tek tek tamamlamalarını ister:

Ben çok iyi .....

### DEĞERLENDİRME:

Öğrenciler yerlerine geçerler ve çok iyi yaptıkları şeyi bir kağıda yazıp kutuya atarlar. Daha sonra her öğrenci kutudan bir kağıt seçip okur ve yazılan şeyi kendisinin de çok iyi yapıp yapamayacağını söyler.

Öğrencilere dersin sonunda aşağıdaki sorular sorulur:

- ✓ Bireysel özellikleriniz nelerdir?
- ✓ Yetenekleriniz nelerdir?
- ✓ Herkesin yetenekleri aynı mıdır?
- ✓ Bu dersten keyif aldınız mı?

### DERS PLANI (3. Hafta)

SINIF: 4

SÜRE: 1 Ders Saati

KAZANIM: Kendisini farklı özelliklere sahip bireylerin yerine koyar.

YÖNTEM: Drama Yöntemi

KULLANILACAK MATERYALLER: Bilgisayar, hoporlör, renkli karton.

#### HAZIRLIK- ISINMA:

Öğretmen öğrencileri ayağa kaldırır ve gözlerini kapatmalarını ister. Gözleri kapalı bir şekilde sokakta yürümelerini, otobüse binmelerini ve okula gitmelerini ister. Daha sonra öğrenciler gözlerini açarlar bunları bir de gözleri açıkken yaparlar. Daha sonra öğrencilerden kulaklarını kapatmalarını ister ve onlara bir video izletir. Videodan neler anladıkları sorulur. Video tekrar kulakları açıkken dinletilir. Ve tekrar ne anladıkları sorulur.

#### ETKİNLİK:

Öğrenciler gruplara ayrılır. Her bir gruba engelli bireylerin yaşadıkları zorluklarla ilgili görseller verilir. Her grup bu görseli yorumlar ve canlandırır. Canlandırma esnasında öğrencileri öğretmen durdurur ve diğer öğrencilere. “Siz bu durumda olsaydınız neler hissederdiniz?” diye sorar. Tüm gruplar sırayla canlandırmalarını yapar ve diğer arkadaşları ile paylaşımda bulunurlar.

#### DEĞERLENDİRME:

Öğrenciler gruplar halinde kalırlar ve öğretmen gruplara engelli bireylerin günlük hayatta karşılaştıkları zorlukları anlatan ve toplumu bu konuda eğitmeyi amaçlayan etkileyici afişler ve sloganlar hazırlamalarını, bunları sınıfa ve okula asmalarını ister.

Dersin sonunda öğrencilere aşağıdaki sorular sorulur:

- ✓ Kendinizi engelli bireylerin yerine koyduğunuzda neler hissettiniz?
- ✓ Engelli bireylerin günlük hayatta karşılaştıkları zorluklar nelerdir?
- ✓ Bu dersten sonra engelli bireylere karşı nasıl davranacaksınız?
- ✓ Bu dersten keyif aldınız mı?
- ✓ Zorlandığınız ya da hoşlanmadığınız bir oyun oldu mu?

## DERS PLANI (4. Hafta)

SINIF: 4

SÜRE: 1 Ders Saati

KAZANIM: Doğal Afetlere yönelik gerekli hazırlıkları yapar.

YÖNTEM TEKNİK: Drama Yöntemi

GEREKLİ MATERYALLER: Bilgisayar, hoporlör, projeksiyon, renkli karton.

### HAZIRLIK- ISINMA:

Öğretmen öğrencilere bazı doğal afetlerin resimlerini gösterir. Daha sonra öğrencileri ayağa kaldırır. Gözlerini kapatmalarını ve aşağıdaki komutları hayal ederek yapmalarını ister:

- ✓ Şimdi evdesiniz odanızda oturuyorsunuz bir anda ev sallanmaya başladı.
- ✓ Deprem olduğunu hissettiniz.
- ✓ Evde saklanabileceğiniz yerlere saklanın ve bekleyin.
- ✓ Deprem şiddetini artırdı, sakın saklandığınız yerden dışarı çıkmayın.
- ✓ Deprem durdu evden yanınıza almak istediğiniz eşyaları alın.
- ✓ Dışarı çıkın, diğer insanlara zarar vermeyin, yaşlılara ve küçüklerle saygılı davranın onlara yol verin.
- ✓ Dışarıda kendinize geceyi geçirebileceğiniz güvenli bir yer bulun.

Daha sonra öğrenciler yerlerine otururlar.

### ETKİNLİK:

Öğretmen öğrencilere doğal afetlerden önce alınması gereken önlemlerle ilgili öğrencilere bir video izletir. Daha sonra sınıfı gruplara ayırır. Her gruba bir doğal afet verir. Şimdi televizyonda yayınlanacak doğal afetlere yönelik alınabilecek önlemleri anlatan kısa ve etkileyici bir kamu spotu hazırlamalarını ister. Yeterli süre verildikten sonra gruplar sunumlarını arkadaşlarına yaparlar.

### DEĞERLENDİRME:

Bu aşamada gruplara verilen doğal afet isimleri değiştirilir ve her gruba renkli kartonlar dağıtılır. Dağıtılan kartonlara doğal afetlere yönelik bilgilendirici ve etkileyici afişler hazırlamaları istenir.

Etkinliklerin sonunda öğrencilere şu sorular sorulur:

- ✓ Doğal afetleri siz yaşamış olsaydınız ne hissederdiniz?

- ✓ Doğal afetlere karşı alınacak önlemler nelerdir?
- ✓ Siz doğal afetlere karşı önlemler alıyor musunuz?
- ✓ Bundan sonra nasıl önlemler alacaksınız?
- ✓ Bu etkinliklerden keyif aldınız mı?
- ✓ Doğal afetlere yönelik almamız gereken önlemler konusundaki dersimiz size faydalı oldu mu?

## DERS PLANI (5. Hafta)

SINIF: 4

SÜRE: 1 Ders Saati

KAZANIM: Teknolojik ürünleri kendisine başkasına ve doğaya zarar vermeden kullanır.

YÖNTEM TEKNİK: Drama Yöntemi

GEREKLİ MATERYALLER: Bilgisayar, hoporlör, projeksiyon, renkli karton.

### HAZIRLIK- ISINMA:

Öğretmen öğrencileri ayağa kaldırır. Çok yüksek sesli müzik açar ve öğrencilerin yürümelerini ister. Daha sonra müziğin sesini kısar. Şimdi de öğrencilerden telefonla konuşarak yürümelerini ister o arada arkadan araba kornası sesi duyulur ve öğrencilerin hiç kıpırdamadan sanki donmuş gibi kalmalarını ister. Öğrencilerin o anı gerçek gibi hayal etmelerini ister. Öğrenciler o anı yaşadıktan sonra telefonlarını kapatırlar ve trafikte dikkatlice hareket ederler. Daha sonra yerlerine geçerler.

### ETKİNLİK:

Öğretmen teknolojik ürünlerin yanlış kullanımı sonucunda ortaya çıkabilecek olumsuz durumları gösteren görselleri sınıfa getirir. Sınıftan rastgele öğrenciler seçilir. Öğrenciler bu görselleri arkadaşlarına hiç konuşmadan yalnızca hareketlerle anlatmaya çalışır. Öğretmen öğrenciyi anlatımı esnasında dondurur ve neyi anlatmaya çalıştığı konusunda diğer öğrencilerden fikir alır. Sonra öğrencinin tekrar devam etmesini ister. Sonunda öğretmen öğrencinin anlatmaya çalıştığı resmi tüm sınıfa gösterir. Tüm görseller böyle hareketlerle anlatılır. Durdurulur. Üzerinde konuşulur.

### DEĞERLENDİRME:

Sınıf istasyonlara ayrılır. Birinci istasyon resim, ikinci istasyon şiir, üçüncü istasyon kompozisyon, dördüncü istasyon afiş hazırlama olacak şekilde isimlendirilir. Her istasyona rastgele öğrenciler seçilir. Öğrenciler istasyonlarda teknolojik ürünlerin kendilerine başkalarına ve doğaya verebilecek olduğu zararları hangi istasyondaysa ona göre anlatmaya çalışır. Örneğin resim istasyonunda olanlar konuyu resim yaparak, şiir istasyonunda olanlar şiir yazarak, kompozisyon istasyonunda olanlar kompozisyon yazarak, afiş hazırlama istasyonunda olanlar etkileyici bir afiş hazırlayarak sorunu ele alırlar. Verilen süre sonunda öğrenciler istasyonlarını değiştirerek çalışmaya arkadaşlarının

kaldığı yerden devam ederler. Bu süreç öğrenciler tüm istasyonları dolaşınca kadar devam eder. En sonunda yapılan çalışmalar tüm sınıf ile paylaşılır.

## DERS PLANI (6. Hafta)

SINIF: 4

SÜRE: 1 Ders Saati

KAZANIM: İstek ve ihtiyaçlarını ayırt ederek ikisi arasında bilinçli seçimler yapar.

YÖNTEM TEKNİK: Drama Yöntemi

GEREKLİ MATERYALLER: Bilgisayar, hoporlör, projeksiyon.

### HAZIRLIK- ISINMA:

Öğrenciler ayağa kaldırılır ve müzik eşliğinde yürümeye başlarlar. Öğretmen daha sonra aşağıdaki yönergeleri verir:

- ✓ Markete gidin ve size söyleyeceğim şeyleri sepetinize doldurun. Bebek bezi, sıvı sabun, oyuncak, ekmek, süt, çikolata, pirinç, top, deterjan, defter, peynir, yumurta, oda parfümü, oyuncak bebek, oyuncak araba ve istediğiniz diğer bütün şeyleri alın. Kasaya geldiniz bunları ödemeye paranız yetmedi şimdi ne yapacaksınız?
- ✓ Şimdi ihtiyacınız olmayan şeyleri tekrar yerine bırakın. İhtiyacınız olan şeyleri alıp marketten çıkın.

Öğrenciler yerlerine geçerler.

### ETKİNLİK:

Öğretmen sınıfı gruplara ayırır ve aşağıdaki hikayeyi anlatmaya başlar;

Küçükken yaşadığım bir anımı sizinle paylaşmak istiyorum. Ben küçükken fakir bir ailenin çocuğuydum. Annem, babam, ben ve kardeşim zar zor geçiniyorduk. Köyde yaşıyorduk ve babam çiftçilik yapıyordu. Annem ise evde bizimle ve ev işleri ile ilgileniyordu. Bir işte çalışmıyordu. Köyde çamurlu yollardan okula yürüye yürüye gidip geliyordum. Bir gün eve geldiğimde çorabımın sırlıklam olduğunu fark ettim. Ayakkabımın altı yırtılmıştı. O zamanlar sizin gibi dördüncü sınıfa gidiyordum. Kardeşim de birinci sınıfa gidiyordu. Akşam bunu anneme ve babama söyledim. Babam “Haklısın kızım sana uzun zamandır yeni bir ayakkabı alamadık. Yarın gidip alalım.” Dedi. Bunu duyan kardeşim ağlamaya başladı. “Ben de ayakkabı istiyorum” dedi. Babam da “ Oğlum şimdi paramız yok, hem daha sana yeni ayakkabı aldık. Şimdi ablana alalım daha sonra sana alırız.” Dedi. Ertesi gün alışverişe gittik. Biz ayakkabıları denerken bir de baktık ki kardeşim oyuncakçıya girmiş, elinde oyuncak arabayı tutuyordu. Annem hemen yanına gitti ve onu yerine

bırakmasını istedi ama bırakmıyor ağlıyordu. “Benim oyuncak arabamın aynası kırıldı. Ablama ayakkabı alıyorsunuz ben de oyuncak araba isterim” diyerek ağlamaya devam etti.

Öğretmen hikayeyi burada sonlandırır.

- ✓ Sizce bundan sonra ne olmuştur?
- ✓ Kardeşime oyuncak aldık mı?
- ✓ Yoksa onu ikna etmeyi başarabildik mi?

Diyerek hikayeyi devam ettirmelerini ve canlandırmalarını ister. Öğrenciler sırayla canlandırmalarını yapar.

#### DEĞERLENDİRME:

Öğrenciler yerlerine otururlar ve öğretmenin dağıttığı kağıtlara herkesin birer ihtiyaç listesi oluşturmaları, yani şu anda ihtiyaçları olan şeyleri yazmaları istenir.

Dersin sonunda öğrencilere aşağıdaki sorular yöneltilerek karşılıklı paylaşımda bulunulur:

- ✓ İsteklerimizi ve ihtiyaçlarımızı nasıl ayırt ederiz.
- ✓ İsteklerimiz mi daha önceliklidir yoksa ihtiyaçlarımız mı?
- ✓ Bu dersten keyif aldınız mı?
- ✓ Zorlandığınız bir yer oldu mu?

## DERS PLANI (7. Hafta)

SINIF: 4

SÜRE: 1 Ders Saati

KAZANIM: Sorumluluk sahibi bir birey olarak bilinçli tüketici davranışları sergiler.

YÖNTEM TEKNİK: Drama Yöntemi

GEREKLİ MATERYALLER: Bilgisayar, hoporlör, projeksiyon.

### HAZIRLIK- ISINMA:

Öğretmen sınıfta köşeler belirler. Bu köşeleri isimlendirir.

- ✓ A köşesi fiyat,
- ✓ B köşesi TSE belgesi
- ✓ C köşesi son kullanma tarihi,
- ✓ D köşesi garanti belgesi,

Öğrencilere çeşitli ürünlerin görsellerini gösterir. Sırasıyla bu ürünleri almak istediklerinde hangilerine daha öncelikli olarak bakacaklarını sorar. Öğrenciler de ürünlere bakarak öncelikli olarak bu köşelerden hangisine dikkat edecekler ise o köşeye geçerler. Örneğin, birinci resim süt ise markete gidip süt alacaklarını sütü almadan önce fiyatını daha önemli görenler A köşesine, son kullanma tarihini önemli görenler C köşesine geçerler. Ürünler değişince öğrenciler farklı köşelere geçebilirler. Bu birkaç kere tekrar edilir ve öğrenciler daha sonra yerlerine geçerler.

### ETKİNLİK:

Öğretmen öğrencilere bir video izletir. Videoda marketten yeni sütün bozuk olduğunu anlayan anne ve oğlu öğrencilere izletilir. Daha sonra video durdurulur ve “siz olsaydınız bu durumda ne yapardınız?” bir düşünün der. Öğrencilere süre verir, süre sonunda öğrenciler canlandırmalarını yaparlar. Canlandırmalardan sonra video devam ettirilir.

### DEĞERLENDİRME:

Öğrenciler gruplara ayrılır ve “Hepiniz haberci olduğunuzu düşünün bilinçli tüketici olmak ile ilgili bireylerin sorumluluklarını anlatan birer haber yapın. Yaşanmış olaylardan da faydalanabilirsiniz. Amacınız halkı bu konuda bilinçlendirmek ve sorumluluklarının farkına varmalarını sağlamak olsun.”

Etkinlik sonunda öğrencilere aşağıdaki sorular sorulur:

- ✓ Bu etkinliklerden keyif aldınız mı?
- ✓ Bilinçli bir tüketici olarak sorumluluklarımız nelerdir?
- ✓ Bundan sonra sorumluluklarımızı yerine getirecek miyiz?
- ✓ Bu derste zorlandığınız bir nokta oldu mu?

## DERS PLANI (8. Hafta)

SINIF: 4

SÜRE: 1 Ders Saati

KAZANIM: Kendine ait örnek bir bütçe oluşturur.

YÖNTEM TEKNİK: Drama Yöntemi

GEREKLİ MATERYALLER: Bilgisayar, hoporlör, projeksiyon.

### HAZIRLIK- ISINMA:

Sınıf dört gruba ayrılır. Bu gruplara öğretmen sahte paralar vereceğini ve bu parayla neler yapabileceklerini yazmalarını ister. Birinci gruba 50 lira, ikinci gruba 100 lira, üçüncü gruba 150 lira ve dördüncü gruba 200 lira verir. Ardından belirli bir süre verdikten sonra öğrencilerin listelerini arkadaşlarıyla paylaşmasını ister.

### ETKİNLİK:

Öğretmen öğrencilere nasıl bütçe planlanması gerektiği konusunda öğrencilerle örnek bir bütçe çalışması yapar. Daha sonra öğrencilerden kendi bütçelerini oluşturmalarını ister. Daha sonra oluşturulan bütçeler bir kutuya atılır daha sonra öğrenciler kutudan başka bir arkadaşının bütçesini çeker ve kendince o bütçede değişiklikler yaparak kendi bütçesini oluşturur ve neleri değiştirdiğini nelerin onun için gerekli nelerin gereksiz olduğunu arkadaşları ile paylaşır.

### DEĞERLENDİRME:

Öğrenciler gruplara ayrılır ortak bir bütçe belirlenir ve süre başlatılır. Bu süre içinde temel ihtiyaçlar başta olmak üzere ihtiyaçlar ve zorunlu giderler öğrencilere söylenir. İhtiyaçlar; beslenme, giyinme, eğitim giderleri, ulaşım giderleri, sağlık giderleridir. Buna ek olarak hediye alma, özel gün ve kutlamalar gibi keyfi ihtiyaçlar da bütçe planlamasına dahil edilir. Bu giderler ve verilen bütçe ile öğrencilerden bir bütçe planlamaları istenir. Süre sonunda her grup bütçe planlamasını arkadaşlarıyla paylaşır.

Dersin sonunda öğrencilere aşağıdaki sorular sorulur:

- ✓ Bütçe planlaması yaparken sorumluluklarımız nelerdir?
- ✓ Bütçe planlaması yapmak neden önemlidir?
- ✓ Bu dersten keyif aldınız mı?

## DERS PLANI (9. Hafta)

SINIF: 4

SÜRE: 1 Ders Saati

KAZANIM: Çevresindeki kaynakları israf etmeden kullanır.

YÖNTEM TEKNİK: Drama Yöntemi

GEREKLİ MATERYALLER: Bilgisayar, hoporlör, projeksiyon.

### HAZIRLIK- ISINMA:

Öğretmen öğrencilere yenilenemeyen kaynaklarla ilgili bir video izletir. Daha sonra sınıfta belirlediği köşelere öğrencileri gönderir. Köşelerde öğrenciler videoda izledikleri kaynakların tükenmesi hainde neler olabileceğini düşünür daha sonra her gruptan iki öğrenci arkadaşlarının önüne gelir. Öğrencilerden biri ne yapıyorsa diğeri de aynısını yapmaya çalışır. Daha sonra sınıftaki diğeri öğrenciler onların neyi anlatmaya çalıştığını tahmin ederler. Bu oyun her gruptan iki kişi seçilerek tüm gruplarda tekrar edilir.

### ETKİNLİK:

Öğretmen sınıfta istasyonlar oluşturur. Öğrencilere “Çevremizdeki kaynakları nasıl kullanmalıyız? Bu konudaki sorumluluklarımız nelerdir?” diye sorar.

- ✓ Birinci istasyon resim,
- ✓ İkinci istasyon hikaye,
- ✓ Üçüncü istasyon afiş,
- ✓ Dördüncü istasyon şiirdir.

Öğrenciler istasyonlarına geçerler. Öğrencilere belli süreler verilir. Daha sonra öğretmen öğrencilerin istasyonlarını değiştirir. Her öğrenci tüm istasyonları gezene kadar bu işlem tekrarlanır. Çalışmanın sonunda istasyonlarda oluşturdukları ürünleri arkadaşları ile paylaşırlar.

### DEĞERLENDİRME:

Öğrenciler çember olurlar ve öğretmen aşağıdaki cümleyi her öğrencinin tamamlamasını ister.

Kaynaklarımızı israf etmeden kullanmalıyız. Çünkü.....

Dersin sonunda öğrencilere aşağıdaki sorular sorulur:

- ✓ Kaynaklarımızı israf edersek ne gibi sorunlarla karşılaşırız?
- ✓ Kaynaklarımızı kullanırken bize düşen sorumluluklar nelerdir?
- ✓ Bu dersten keyif aldınız mı?

## DERS PLANI (10. Hafta)

SINIF: 4

SÜRE: 1 Ders Saati

KAZANIM: Çocuk olarak sahip olduğu haklara örnekler verir.

YÖNTEM TEKNİK: Drama Yöntemi

GEREKLİ MATERYALLER: Bilgisayar, hoporlör, projeksiyon.

### HAZIRLIK:

Öğrencilere çocuk hakları ile ilgili bir video izletilir. Video sonunda öğrenciler çember şeklinde otururlar. Aşağıdaki cümleyi tüm öğrencilerin tamamlaması istenir.

Bir çocuk olarak .... hakkım var.

### ETKİNLİK:

Sınıf gruplara ayrılır. Her grup çocuk haklarının içinde yazılı bulunduğu kutudan bir kağıt çeker. İçinde yazılı olan çocuk hakkı neyse onunla ilgili etkileyici ve bilgilendirici bir afiş hazırlaması istenir. Daha sonra afiş sınıf ile paylaşılır ve sınıf panosuna asılır.

### DEĞERLENDİRME:

Sınıf istasyonlara ayrılır. Birinci istasyon çocuk hakları ile ilgili bir resim yapar, ikinci istasyon hikaye yazar, üçüncü istasyon şiir yazar, dördüncü istasyon ise bir oyun yazar. Öğrenciler tüm istasyonları sırayla gezerler. En sonunda öğrenciler hangi istasyonda ise o çalışmayı arkadaşlarıyla paylaşır. Resim istasyonu resmini, şiir istasyonu şiirini, hikaye istasyonu hikayesini, drama istasyonu ise yazılan oyunu canlandırarak arkadaşları ile paylaşır.

Dersin sonunda öğrencilere aşağıdaki sorular sorulur:

- ✓ Çocuk olarak haklarımız nelerdir?
- ✓ Çocuk hakları konusunda sorumluluklarımız nelerdir?
- ✓ Bu konudaki sorumluluklarımızı yerine getirebiliyor muyuz?
- ✓ Bu dersten keyif aldınız mı?
- ✓ Zorlandığınız yerler oldu mu?

## **EK 10. Sosyal Bilgiler Dersinin Sorumluluk ile İlgili Kazanımları**

### **4. SINIF SOSYAL BİLGİLER DERSİ SORUMLULUK KAPSAMINDAKİ KAZANIMLAR**

4. 1.3 Bireysel ilgi ihtiyaç ve yeteneklerini tanır.

4.1.4 Kendisini farklı özelliklere sahip diğer bireylerin yerine koyar.

4.3.6 Doğal afetlere yönelik gerekli hazırlıkları yapar.

4.4.5 Teknolojik ürünleri kendisine başkalarına ve doğaya zarar vermeden kullanır.

4.5.1 İstek ve ihtiyaçlarını ayırt ederek ikisi arasında bilinçli seçimler yapar.

4.5.3 Sorumluluk sahibi bir birey olarak bilinçli tüketici davranışları sergiler.

4.5.4 Kendine ait örnek bir bütçe oluşturur.